

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΜΣ: Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

Κατεύθυνση: Πολιτική Κοινωνιολογία και Συγκριτική Πολιτική Ανάλυση

*Διπλωματική Εργασία: Ανάλυση Λόγου των Βουλευτών της Χρυσής
Αυγής στο Εθνικό Κοινοβούλιο (2012-2017)*

Επιμέλεια: Μαρία Μαρίνη (Α.Μ. 1116Μ022)

Επιβλέπουσα: Βασιλική Γεωργιάδου

*Τριμελής Επιτροπή: Βασιλική Γεωργιάδου, Φανή Κουντούρη, Δέσποινα
Παπαδημητρίου*

Αθήνα, 2018- 2019

Πίνακας Περιεχομένων:

1. Εισαγωγή	σελ.3-19
2. Μεθοδολογία	σελ.20-26
3. Ανάλυση Βουλευτών της Χρυσής Αυγής με Κοινοβουλευτική Παρουσία το 2012.....	σελ.27-40
4. Ανάλυση Βουλευτών της Χρυσής Αυγής με Κοινοβουλευτική Παρουσία το 2015.....	σελ.41-63
5. Ανάλυση Πολιτικού Λόγου της Χρυσής Αυγής-Συμπεράσματα.....	σελ.64-75
6. Επίλογος	σελ.76-78
7. Βιβλιογραφία	σελ.79-81
8. Ηλεκτρονικές Πηγές	σελ.82-84
9. Παράρτημα	σελ.85-88

Εισαγωγή

Από τις απαρχές του 21^{ου} αιώνα, με την αναζήτηση της προσωπικής και συλλογικής ταυτότητας να είναι πιο έντονη από ποτέ, σε συνδυασμό με την κρίση αντιπροσώπευσης των πολιτικών κομμάτων, το άτομο καθίσταται πιο δεκτικό στην ρητορική της άκρας δεξιάς, η οποία καταθέτει μια εναλλακτική πρόταση, προσφέροντας μια «καθαρή» ταυτότητα και, ταυτόχρονα, προστασία από τον «κίνδυνο» του κοσμοπολιτισμού και των αντι-εθνικών επιρροών, ως απότοκα της παγκοσμιοποίησης και του εκσυγχρονισμού. Τα σημαντικά ποσοστά που λαμβάνουν τα ακροδεξιά κόμματα τα τελευταία χρόνια, αναζωπυρώνουν το ενδιαφέρον για τη μελέτη της εν λόγω κομματικής οικογένειας, ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ελλάδας, από την στιγμή που η παρουσία της σε όλη τη διάρκεια της Μεταπολίτευσης, και εξαιτίας της εμπειρίας της Δικτατορίας, υπήρξε συγκυριακή ή περιθωριακή. Όσον αφορά την μελέτη των ακροδεξιών κομμάτων, μια αρχική δυσκολία που αντιμετωπίζουμε σχετίζεται με τον ορισμό τους, καθώς σύμφωνα με τον Milza (2004: 28) *«η ποικιλία όρων εκφράζει μια κάποια δυσκολία να ορίσουμε με ακρίβεια το αντικείμενο που εξετάζουμε»*. Αυτό δεν συμβαίνει μόνο εξαιτίας της ετερογένειας στο εσωτερικό της εν λόγω κομματικής οικογένειας, αλλά, κυρίως, επειδή οι ίδιοι οι συγγραφείς χρησιμοποιούν πολλούς διαφορετικούς όρους για να την περιγράψουν. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Mudde (2007: 13- 23), *«για να προσδιορίσουμε την άκρα δεξιά πρέπει να θέσουμε κάποια εκ των υστέρων κριτήρια ώστε να προσδιορίσουμε τα διάφορα κόμματα και κάποια εκ των προτέρων κριτήρια προκειμένου να επιλέξουμε τα κόμματα που θέλουμε να προσδιορίσουμε»*. Για να επιλυθεί το εν λόγω μεθοδολογικό εμπόδιο, προτείνεται από τον Mudde (όπ. παρ.) η υιοθέτηση ενός ελάχιστου ορισμού (*minimum definition*), του οποίου σκοπός είναι η περιγραφή των χαρακτηριστικών που βρίσκονται στον πυρήνα των ιδεολογιών όλων των κομμάτων που ανήκουν στη συγκεκριμένη οικογένεια, παρότι προέρχονται από ένα αρκετά έως πολύ διαφορετικό κοινωνικοπολιτικό υπόβαθρο. Εναλλακτικά, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τον μέγιστο ορισμό (*maximum definition*) με τον οποίο περιγράφουμε τα περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά που βρίσκονται στον πυρήνα των ιδεολογιών μεταξύ κομμάτων με όσο το δυνατόν περισσότερες ομοιότητες στο κοινωνικοπολιτικό τους υπόβαθρο. Σύμφωνα με τον ελάχιστο ορισμό, κεντρικές έννοιες στην ιδεολογία της ακροδεξιάς είναι ο *εθνικισμός*, δηλαδή ο βασικός σκοπός του κόμματος να είναι η ύπαρξη ενός κράτους με μια κουλτούρα, το οποίο να είναι εσωτερικά ομογενοποιημένο, ενώ επίσης μεγάλη σημασία έχει και ο *νατιβισμός* (Mudde: 18-19), δηλαδή η άποψη ότι ένα έθνος πρέπει να αποτελείται αποκλειστικά από τους αυτόχθονες καθώς τα ξένα στοιχεία, είτε πρόκειται για ανθρώπους είτε για ιδέες, θεωρούνται απειλή για την ομοιογένεια και την συνοχή του κράτους. Τέλος, ο μέγιστος ορισμός εμπεριέχει επιπρόσθετα στοιχεία όπως ο *αυταρχισμός*, δηλαδή η άκριτη αποδοχή και υποταγή του λαού σε αυταρχικές

φιγούρες και ο λαϊκισμός (Mudde: 23), ο οποίος ενυπάρχει πλέον σε όλα τα κόμματα και βασίζεται στην απλή πρόσληψη της πραγματικότητας μέσω του διχαστικού σχήματος «αγνός λαός- διεφθαρμένη ελίτ» και υποστηρίζει ότι η πολιτική θα έπρεπε να είναι μια έκφραση της γενικής θέλησης του λαού. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούμε στην τυπολογία του Mudde (2007: 26,31) σύμφωνα με την οποία τα ακροδεξιά κόμματα διακρίνονται σε ριζοσπαστικά¹ λαϊκιστικά, με τον όρο ριζοσπαστικός να υποδηλώνει την αντίθεση των εν λόγω κομμάτων στις θεμελιώδεις αξίες της φιλελεύθερης δημοκρατίας, και τα εξτρεμιστικά ακροδεξιά κόμματα.

Στη συνέχεια, ο Piero Ignazi (1996: 2-3) αναφέρεται στην δημιουργία των νέων κομμάτων (*new parties*) που κάνουν την εμφάνισή τους στις αρχές ή τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980. Ο Ignazi τα χαρακτηρίζει ως νέα όχι μόνο επειδή δημιουργήθηκαν σχετικά πρόσφατα, αλλά, κυρίως, επειδή δεν ανήκουν σε καμία παραδοσιακή κομματική οικογένεια. Τα νέα κόμματα, τα ακροδεξιά και οι πράσινοι, παρουσιάστηκαν, όταν στα πλαίσια της μεταπολεμικής συναίνεσης τα παραδοσιακά κόμματα πλησίασαν προς το κέντρο αφήνοντας ελεύθερο πεδίο ανάπτυξης νέων κομματικών σχηματισμών. Για να οριστεί ένα κόμμα ως ακροδεξιό κατά Ignazi (όπ. παρ.), πρέπει να συντρέχουν τρία κριτήρια, αν και δεν είναι απαραίτητο να συμπίπτουν και τα τρία ταυτόχρονα. Σύμφωνα με το πρώτο κριτήριο, το εν λόγω κόμμα θα πρέπει να αυτοτοποθετείται στο δεξιότερο μέρος της κομματικής σκηνής –πρόκειται για το απαραίτητο κριτήριο για να έχουμε εξτρεμιστική δεξιά. Στη συνέχεια, αν και όσο απομακρυνόμαστε χρονικά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το στοιχείο αυτό αμβλύνεται, ακολουθεί η ύπαρξη συγγενούς σχέσης με τον φασισμό, όχι τόσο ως καθεστώς, αλλά ως ιδεολογία. Τελευταίο κριτήριο είναι η υπονόμηση των συνταγματικών και πολιτικών θεσμών μιας πολιτείας, με τα χαρακτηριστικά που την διακρίνουν από την παραδοσιακή δεξιά να είναι ο αντικοινοβουλευτισμός, παρά την διαφορετική στάση που παρουσιάζει εντός κοινοβουλίου, και ο αντικομματισμός (*anti-party*) δηλαδή ένα αντι-συστημικό στοιχείο μέσω του οποίου καταγγέλλει τα κατεστημένα κόμματα. Ο Bélanger (2004: 1054-1078) ορίζει τα «αντικόμματα», ως κόμματα που «υιοθετούν αντικομματική ρητορική, περισσότερο αδιαμεσολάβητες οργανωτικές δομές και κινητοποιούν τη λαϊκή δυσαρέσκεια για την πολιτική των κομμάτων γενικά αντιτείνοντας έναν νέο τρόπο άσκησης της πολιτικής». Στη βιβλιογραφία (Kitschelt 1988: 194-234) αντιμετωπίζονται ως αντικόμματα, τόσο οι Πράσινοι, που βρίσκονται στα αριστερά του πολιτικού φάσματος και προτάσσουν τη συμμετοχή των πολιτών έναντι της αντιπροσώπευσης μέσω των κομμάτων, όσο και τα κόμματα της Νέας Δεξιάς που γύρω από ένα ισχυρό ηγέτη κινητοποιούν απαθείς ψηφοφόρους μέσω μιας ακραίας

¹ Η έννοια του ριζοσπαστισμού είναι σχετική γιατί ορίζεται ανάλογα με την κουλτούρα κάθε χώρας. Για παράδειγμα, ένα στοιχείο που μπορεί να θεωρείται ριζοσπαστικό σε μια χώρα, σε μια άλλη να αντιμετωπίζεται ως κάτι μετριοπαθές

συντηρητικής ατζέντας. Σύμφωνα με την ανάλυση του Ignazi (1996: 549-566), ωστόσο, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως κατά κύριο λόγο ως αντικόμματα μπορούν να θεωρηθούν αυτά της Νέας Δεξιάς, τα οποία δεν προτείνουν εναλλακτικό τρόπο κινητοποίησης, μη εμπιστευόμενα τη δύναμη των πολιτών, όπως τα πράσινα κόμματα, αλλά τελικά, στρεφόμενα κατά των θεμελιακών χαρακτηριστικών του δημοκρατικού συστήματος, επιτείνουν την κρίση νομιμοποίησής του. Στην ίδια έρευνα, ο Ignazi (1996: 4) προτείνει μια διαφορετική τυπολογία των ακροδεξιών κομμάτων με βασικό κριτήριο την παρουσία ή την απουσία της φασιστικής κληρονομιάς και την αποδοχή ή την άρνηση του πολιτικού συστήματος. Ως εκ τούτου, εάν υφίσταται το ιδεολογικό κριτήριο, και κατά συνέπεια παρατηρείται απόρριψη του υπάρχοντος συστήματος, τότε μπορούμε να συμπεριλάβουμε το κόμμα στον παλιό, παραδοσιακό τύπο νεοφασιστικού κόμματος. Στην περίπτωση, ωστόσο, που το κόμμα δεν συνδέεται με την φασιστική κληρονομιά, αλλά απορρίπτει το πολιτικό σύστημα, τότε συμπεριλαμβάνεται στην κατηγορία των νέων ακροδεξιών κομμάτων. Η κατηγορία των νέων ακροδεξιών κομμάτων εντάσσεται στο λεγόμενο τρίτο κύμα της άκρας δεξιάς, βασικά χαρακτηριστικά του οποίου, σύμφωνα με τον Minkenberg (2013: 20), αποτελούν η ξеноφοβία και ο εθνικισμός, τα οποία βασίζονται κυρίως στην εθνικότητα και τον ρατσισμό, ο οποίος στο εν λόγω κύμα δεν προκύπτει με βάση βιολογικά, αλλά πολιτιστικά κριτήρια.

Όπως έγινε εμφανές και παραπάνω, η ακροδεξιά στην Ευρώπη δεν αποτελεί μια ενιαία κομματική οικογένεια. Οι van der Brug, Fennema & Tillie (2005: 537-573) υποστηρίζουν ότι «τα περισσότερα αντι-μεταναστευτικά² (*anti-immigrant*) κόμματα δεν είναι απόγονοι των νεοφασιστικών ομάδων και κλικών. [...] Οι δημιουργοί τους κινητοποιήθηκαν από αισθήματα εναντίον του κατεστημένου. Το μόνο κοινό στοιχείο που έχουν σε προγραμματικό επίπεδο όλα τα ριζοσπαστικά ακροδεξιά κόμματα είναι η δυσαρέσκειά τους απέναντι στους μετανάστες και τις μεταναστευτικές πολιτικές της εκάστοτε κυβέρνησης. Δεν είναι όλα εξτρεμιστικά δεξιά κόμματα». Παρόλο που μερικά κόμματα αυτοπροσδιορίζονται ανοιχτά ως ακροδεξιά, τα περισσότερα αρνούνται να τοποθετηθούν στην κλίμακα αριστερά-δεξιά, ενώ άλλα αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη άλλων κομματικών οικογενειών-κυρίως συντηρητικά. Συνήθως, απορρίπτουν τον χαρακτηρισμό ακροδεξιά ενώ επιλέγουν για τον εαυτό τους επίθετα που αναδεικνύουν τις έννοιες της δημοκρατίας, της προόδου, της ελευθερίας και της ενότητας, στοιχείο που γίνεται αντιληπτό και από την ονομασία που επιλέγουν, η οποία, συνήθως, περιλαμβάνει τους προαναφερθέντες όρους. Τα κόμματα που ασπάστηκαν τον εθνοπλουραλισμό και που για εκείνα η διακριτότητα μπορεί να θεωρηθεί απειλή αλλά όχι απαραίτητα

² Από την στιγμή που έχει διευκρινιστεί πως τα ακροδεξιά κόμματα του τρίτου κύματος παρουσιάζουν ένα ξеноφοβικό και αντι-μεταναστευτικό προφίλ, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την έρευνα των van der Brug, Fennema & Tillie για τα αντι-μεταναστευτικά κόμματα, προκειμένου να αντιληφθούμε ποια στοιχεία σχετίζονται με την άνοδο των ακροδεξιών κομμάτων.

αιτία αντίληψης περί ανωτερότητας και κατωτερότητας των εθνών³, χαρακτηρίζονται ως λαϊκιστικά ριζοσπαστικά ακροδεξιά κόμματα χωρίς να είναι εντελώς εχθρικά προς την φιλελεύθερη δημοκρατία. Όσον αφορά τα εξτρεμιστικά ακροδεξιά κόμματα, ο Hainsworth (2008: 11-12) υποστηρίζει πως οι εκπρόσωποί τους «δεν είναι ακραίοι έξω από το υπάρχον συνταγματικό πλαίσιο αλλά ακραίοι μέσα σε αυτό. Δεν απορρίπτουν την δημοκρατία εν γένει αλλά αμφισβητούν αν πραγματικά λειτουργεί, επιθυμώντας ένα πολιτικό σύστημα βασισμένο σε διαφορετικές αξίες, με πρότυπο την 6η Δημοκρατία του Ζαν Μαρί Λεπέν. Αποφεύγουν την βία και δέχονται κάποιους συνταγματικούς θεσμούς της φιλελεύθερης δημοκρατίας χωρίς να νιώθουν άνετα γι' αυτό». Επιπλέον, αναφορικά με την υπάρχουσα εξτρεμιστική ακροδεξιά, καθίσταται σαφής η προσπάθειά της να μην συνδέεται υπερβολικά με τα προπολεμικά ακροδεξιά κόμματα και τις μεθόδους τους. Αυτή η στάση παρουσιάζεται εν μέρει και στην ελληνική Χρυσή Αυγή, καθώς κάθε φορά που κατηγορείται ως νεοναζιστική οργάνωση, τα στελέχη της υποστηρίζουν πως είναι Έλληνες εθνικιστές και δεν έχουν καμία απολύτως σχέση με τον γερμανικό εθνικοσοσιαλισμό ή τον γερμανικό ναζισμό.⁴ Μετά την προσπάθεια ορισμού του φαινομένου και διάκρισης των τεσσάρων κατηγοριών της άκρας δεξιάς (λαϊκιστική ριζοσπαστική- εξτρεμιστική κατά Mudda και παραδοσιακής- νέας κατά Ignazi) στη συνέχεια της εργασίας θα ασχοληθούμε με τους λόγους που επέτρεψαν σε ένα παραδοσιακού τύπου εξτρεμιστικό ακροδεξιό κόμμα, όπως η Χρυσή Αυγή, να εισέλθει στο Κοινοβούλιο και να αναδειχθεί σε τρίτη δύναμη εντός αυτού.

Μετά την απόπειρα να ορίσουμε ποια κοινά χαρακτηριστικά μοιράζονται τα κόμματα της άκρας δεξιάς και πως κατηγοριοποιούνται ανάλογα με την ρητορική τους, αναδύεται το ερώτημα σχετικά με τα κίνητρα των ψηφοφόρων των εν λόγω κομμάτων. Για μεγάλο διάστημα η ψήφος στην άκρα δεξιά και η συνακόλουθη στήριξη στις αξίες του ρατσισμού και του αυταρχισμού φαινόταν ως κάτι μη φυσιολογικό. Κυρίαρχη ήταν η αντίληψη πως μόνο ένα μικρό ποσοστό της κοινωνίας, περίπου 10- 15% δυνητικά θα ψήφιζε την άκρα δεξιά και αυτό μόνο υπό ακραίες συνθήκες, όπως είναι οι κρίσεις. Μάλιστα, μια τέτοια επιλογή θα

³ Πρόκειται για την άποψη, η οποία υποστηρίζει πως όλοι είναι «ίσοι και διαφορετικοί αλλά ο καθένας στον χώρο που ιστορικά του ανήκει»

⁴ Ολόκληρο το απόσπασμα, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του κόμματος: «Η ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ δεν είναι κίνημα φασιστικό ή ναζιστικό. Στο επίκεντρο του φασισμού δεν είναι το έθνος- φυλή αλλά το κράτος! Εξετάζοντας, λοιπόν, ιδεολογικά το κίνημά μας δεν είναι δυνατόν να έχει σχέση με τον φασισμό, ο οποίος υπήρξε μια έκφανση κυρίως του Ιταλικού κρατισμού. Εμείς, όμως, ούτε «κρατιστές» είμαστε, ούτε... Ιταλοί (!), όπως δεν είμαστε επίσης Γερμανοί και ναζιστές. ΕΙΜΑΣΤΕ ΥΠΕΡΗΦΑΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΜΑΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΘΝΙΚΙΣΤΕΣ! Για εμάς στον σκληρό πυρήνα της Πίστης μας βρίσκεται το Έθνος- Φυλή. Ο ΑΙΩΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ και όχι το κράτος και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο και δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα οι χαρακτηρισμοί φασίστες ή νεοναζί, τους οποίους μας αποδίδουν για να μας συκοφαντήσουν στα μάτια του λαού οι πολιτικοί μας αντίπαλοι και οι πληρωμένοι λασπολόγοι μας σε φυλλάδες και κανάλια». , www.xryshaygh.com/kinima/ideologia ,ανακτήθηκε στις 10/12/2018

συνδέονταν πιθανόν με την θεωρία του εκσυγχρονισμού⁵ (*modernization theory*) και τις συνέπειές της (Mudde 2010: 1171-1172), καθώς οι αξίες των συγκεκριμένων κομμάτων είναι ασύμβατες με αυτές των δυτικών δημοκρατιών. Η εν λόγω αντίληψη έγινε γνωστή ως η θεωρία της κανονικής παθολογίας (*normal pathology*), ωστόσο, από την στιγμή που η εμπειρική μελέτη δεν επιβεβαίωνε αυτή την υπόθεση, η έρευνα απομακρύνθηκε σταδιακά από αυτήν (Mudde 2010: 1167). Αξίζει να αναφερθεί ότι στα πλαίσια της συγκεκριμένης θεωρίας οι παράγοντες της προσφοράς και της εσωτερικής οργάνωσης των ακροδεξιών κομμάτων αγνοήθηκαν εντελώς (Mudde 2010: 1172). Εναλλακτικά, ο Mudde (2010: 1173-1178) υποστήριξε πως η άκρα δεξιά αντί να είναι μια κανονική παθολογία, στην πραγματικότητα αποτελεί μια παθολογική κανονικότητα (*pathological normalcy*), καθώς οι κεντρικές αξίες της άκρας δεξιάς δεν είναι μόνο συμβατές με τις δυτικές αξίες, αλλά είναι και όλες παρούσες στη φιλελεύθερη δυτική κοινωνία. Ο εθνικισμός εκφράζεται με διαφορετικές μορφές, όπως, για παράδειγμα, όταν ονόματα χωρών χρησιμοποιούνται σε ονομασίες εταιρειών ή δημόσιων υπηρεσιών, ή μέσω των εθνικών εορτασμών ή ακόμα και με την ίδια την ιστορία που διδάσκονται τα παιδιά στα σχολεία. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η ενασχόληση των συντηρητικών δεξιών κομμάτων που ασχολούνται σε μεγάλο βαθμό με τα ζητήματα νόμου και τάξης, τα οποία αποτελούν μια μετριασμένη μορφή απολυταρχισμού.

Ως εκ τούτου, η ιδεολογία της άκρας δεξιάς δεν είναι τόσο «ξένη» στην κοινωνία, απλά εκφράζεται με μια λιγότερο ριζοσπαστική μορφή. Η παθολογική κανονικότητα, όμως, δεν απαντά στο ερώτημα γιατί τα τελευταία χρόνια τα ακροδεξιά κόμματα απολαμβάνουν ολοένα και μεγαλύτερα ποσοστά. Και δευτερευόντως, γιατί η τάση αυτή δεν επιβεβαιώνεται για όλα τα κόμματα που ανήκουν στην εν λόγω οικογένεια. Σε αυτά τα ερωτήματα αποπειρώνται να απαντήσουν οι van der Brug, Fennema & Tillie (2005 όπ. παρ.) μέσω της εξαιρετικά σημαντικής συγκριτικής μελέτης τους σε δεκατρία αντι- μεταναστευτικά κόμματα το διάστημα 1989-1999 επιβεβαιώνοντας και απορρίπτοντας θεωρίες που αφορούν την άνοδο του τρίτου κύματος της άκρας δεξιάς. Μια από τις πιο διάσημες εξηγήσεις για την στήριξη ακροδεξιών κομμάτων προέρχεται από το μακρο- επίπεδο ανάλυσης και σχετίζεται με την θεωρία του εκσυγχρονισμού (*modernization theory*). Πιο συγκεκριμένα, έχει υποστηριχθεί ότι τα εν λόγω κόμματα επιλέγονται από τους ψηφοφόρους που νιώθουν να απειλούνται από τις ραγδαίες αλλαγές στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες, ή αλλιώς από τους «χαμένους του εκσυγχρονισμού», οι οποίοι βλέπουν ανταγωνιστικά τους μετανάστες όσον αφορά τις θέσεις εργασίας (Betz, 1998). Επιπλέον, η άκρα δεξιά γίνεται αντιληπτή ως αντίθεση αυτού του εκσυγχρονισμού επειδή εστιάζει στην κοινωνική ομοιογένεια (Minkenberg 2013: 11). Ωστόσο, η θεωρία αυτή παρά την δημοφιλία της δεν επιβεβαιώνεται μέσα από την μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς και εγκαταλείφθηκε και από τον ίδιο τον

⁵ Η θεωρία του εκσυγχρονισμού θα εξηγηθεί λίγο παρακάτω.

Betz (2002). Σύμφωνα με τους van der Brug, Fennema & Tillie (2005: 4) η εξήγηση που αφορά την ανεργία και την σύνδεσή της με την μετανάστευση δεν είναι ικανοποιητική, καθώς, αν και παρατηρείται κάποια σύνδεση μεταξύ των δύο παραγόντων, δεν επιβεβαιώνεται σε όλες τις χώρες, παρά τις παρόμοιες συνθήκες που επικρατούν στην Ευρώπη σε θεσμικό επίπεδο. Η επόμενη θεωρία που σχετίζεται με την ψήφο διαμαρτυρίας (*protest vote*) προέρχεται από το μικρο-επίπεδο ανάλυσης και διακρίνεται σε δύο διαφορετικούς τύπους: την διαμαρτυρία έναντι του καθεστώτος και την τιμωρητική ψήφο στις εγκαθιδρυμένες ελίτ (2005: 4-5). Στη πρώτη περίπτωση, πίσω από την διαμαρτυρία υπάρχουν ιδεολογικά κίνητρα, με αποτέλεσμα οι ψηφοφόροι των ακροδεξιών κομμάτων να τα βρίσκουν ελκυστικά. Ωστόσο, με δεδομένη τη μαζική υποστήριξη των ευρωπαϊκών κρατών σε δημοκρατικές αξίες και θεσμούς, ένα μη δημοκρατικό κόμμα δεν αναμένεται να έχει πολλούς ψηφοφόρους που να ταυτίζονται ιδεολογικά με αυτό. Όσον αφορά την δεύτερη περίπτωση, λαμβάνουμε ως δεδομένο ότι η πολιτική ελίτ αντιλαμβάνεται τα ακροδεξιά κόμματα ως πολιτικούς απόβλητους, με αποτέλεσμα οι ψηφοφόροι να στηρίζουν τα εν λόγω κόμματα για να δείξουν την αποσύνδεσή τους με αυτήν. Πάντως, όταν το εκλογικό σώμα επιθυμεί να «τρομάξει» την πολιτική ελίτ χωρίς να συμφωνεί με την αντι-μεταναστευτική πολιτική αυτών των κομμάτων, τείνει να τα στηρίζει όσο διάστημα παραμένουν μικρά και ανίσχυρα. Όταν, όμως, η κατάσταση αλλάξει και τα ακροδεξιά κόμματα ενδυναμωθούν, οι ψηφοφόροι που εμφορούνται από τιμωρητική διάθεση εναντίον της πολιτικής ελίτ παύουν να τα ψηφίζουν (όπ. παρ.). Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, μπορεί να υποστηριχθεί πως ένα ακροδεξιό κόμμα θεωρείται απίθανο να είναι επιτυχημένο μόνο και μόνο επειδή αντιμετωπίζεται ως κόμμα διαμαρτυρίας, συνεπώς, χρειάζεται να συντρέχει και κάποια άλλη συνθήκη. Επόμενη θεωρία είναι αυτή της *χαρισματικής ηγεσίας (charisma)*, σύμφωνα με την οποία, η προσωπικότητα του αρχηγού του κόμματος μπορεί να εξηγήσει την εκλογική επιτυχία του (Lubbers et al. 2002). Ωστόσο, η άποψη αυτή είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί, γιατί χρειάζεται πολύ αυστηρός ορισμός του τι είναι -και κυρίως τι δεν είναι- χαρισματική ηγεσία, ενώ, πολύ συχνά, το χάρισμα συγχέεται με την εκλογική επιτυχία και δεν κρίνεται με βάση τα προσωπικά χαρακτηριστικά του υποψηφίου, με αποτέλεσμα να πέφτουμε σε ταυτολογία. Τέλος, σύμφωνα με το μοντέλο της δομής των πολιτικών ευκαιριών η στήριξη των ριζοσπαστικών ακροδεξιών κομμάτων εξηγείται από ειδικές θεσμικές ρυθμίσεις της πολιτικής διαδικασίας, όπως, μεταξύ άλλων, ο βαθμός του εκλογικού ανταγωνισμού που αντιμετωπίζουν τα ακροδεξιά κόμματα και οι θεσμικές ρυθμίσεις που μετατρέπουν τις ψήφους σε έδρες (van der Brug, Fennema & Tillie 2005: 7-9). Προκειμένου να κατανοήσουμε γιατί κάποια ακροδεξιά κόμματα επιτυγχάνουν και κάποια άλλα όχι, οφείλουμε να υπολογίσουμε, όχι μόνο τις πραγματικές ψήφους που έλαβε το κάθε κόμμα, αλλά και την εκλογική δυναμική του⁶, η οποία σχετίζεται με την επιτυχία ή την αποτυχία του να παρουσιαστεί ως

⁶ Η εκλογική δυναμική ενός κόμματος είναι ο μεγαλύτερος αριθμός ψήφων που θα μπορούσε να

φυσιολογικό –δηλαδή ως δημοκρατικό και μη βίαιο- και συνεπώς οι εκλογείς να το αξιολογήσουν με τα ίδια κριτήρια που χρησιμοποιούν για τα υπόλοιπα κόμματα (όπ. παρ.). Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί πως τα επιτυχημένα ακροδεξιά κόμματα έχουν μεγαλύτερη στήριξη λόγω των ιδεολογικών τους θέσεων. Συνεπώς, όσα απέτυχαν σημαίνει πως δεν κατάφεραν να αξιολογηθούν με βάση την ιδεολογία τους, κάτι που, ωστόσο, δεν μπορούν να ελέγξουν τα ίδια τα κόμματα, καθώς το στοιχείο αυτό συνδέεται με την πολιτική κουλτούρα κάθε κράτους. Τέλος, για να θεωρηθεί ένα ακροδεξιό κόμμα επιτυχημένο πρέπει να υπάρχει «χώρος» γι' αυτό, χαρακτηριστικό που σχετίζεται με το μέγεθος αλλά και τις θέσεις που έχει για την μετανάστευση ο βασικός ανταγωνιστής του ακροδεξιού, αντι- μεταναστευτικού κόμματος (van der Brug, Fennema & Tillie 2005: 14).

Έχοντας ορίσει τι είναι τα ακροδεξιά κόμματα αλλά και μετά την σύντομη αναφορά στις βασικότερες θεωρίες που εξηγούν την άνοδο αυτών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, θα ασχοληθούμε με την πορεία της Χρυσής Αυγής και τους παράγοντες που οδήγησαν ένα περιθωριακό εξτρεμιστικό ακροδεξιό κόμμα με φιλοναζιστική ιδεολογία να ανέλθει σε τρίτη δύναμη στο Εθνικό Κοινοβούλιο. Η Χρυσή Αυγή πρωτοεμφανίστηκε το 1980 και αρχικά αποτελούσε τον τίτλο ενός εντύπου που εξέδιδε μια ομάδα πρώην μελών του νεοφασιστικού κόμματος της 4^{ης} Αυγούστου με αρχηγό τον Κωνσταντίνο Πλεύρη (Γεωργιάδου 2014). Όσοι μετείχαν σε αυτόν τον κύκλο θεωρούσαν ότι «η πολιτική είναι μια πολύ βρώμικη υπόθεση» ενώ οι ίδιοι αυτοπροσδιορίζονταν ως «πολύ αγνοί» γι' αυτό φιλοδοξούσαν «να κρατηθούν μακριά από κάθε μορφή πολιτικού αγώνα», όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά στο editorial του πρώτου τεύχους του εντύπου⁷. Σύμφωνα με την Βασιλική Γεωργιάδου, η Χρυσή Αυγή «πρόκειται όχι απλώς για ένα προσωποκεντρικό ή ηγετικό κόμμα, αλλά για ένα μόρφωμα στο οποίο επικρατεί η «αρχή του αρχηγού» (Führerprinzip) [...], ενώ δημιουργούνται βάσιμες υποψίες για την ύπαρξη παράλληλων οργανωτικών δομών, πέραν εκείνων που αναφέρονται στο καταστατικό της και λειτουργεί με χαρακτηριστικά «κόμματος- μιλιτσια»». Ο Δημήτρης Ψαρράς (2014: 53-24), υποστηρίζει πως «η νομιμότητα για την οργάνωση ήταν πάντοτε ένα κάλυμμα για την δράση της», ενώ και η επιλογή της δημιουργίας κόμματος σχετίζεται με την πρόθεσή της να εκμεταλλευτεί τα κενά της νομοθεσίας και να αξιοποιήσει τα προνόμια που παρέχει το Σύνταγμα στα πολιτικά κόμματα. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται από την χρονική περίοδο που επέλεξε ο αρχηγός του εθνικιστικού κόμματος να καταθέσει την δήλωση «πολιτικής κινήσεως» στον Άρειο Πάγο στις 13/2/1983, δηλαδή έντεκα χρόνια πριν συμμετάσχει το κόμμα στις Ευρωεκλογές της 12^{ης} Ιουνίου 1994. Απαντώντας, μάλιστα, σε συναγωνιστές του για την συμμετοχή του κόμματος στις Εθνικές εκλογές του 1996, όπου συγκέντρωσε μόλις 0,07%, ο Μιχαλολιάκος υποστήριξε πως ο λόγος συμμετοχής του κόμματος

λάβει αν δεν αντιμετώπιζε καθόλου ή σχεδόν καθόλου κομματικό ανταγωνισμό.

⁷ Βλ. Χρυσή Αυγή, τεύχ. 1, Δεκέμβριος 1980, όπως παραθέτει η Γεωργιάδου (2014)

στην εκλογική διαδικασία ήταν «η νομιμοποίηση του κινήματός μας μέσα στα πλαίσια των διατάξεων του Συντάγματος»⁸ (όπ. παρ.). Ως εκ τούτου, εύλογα μπορεί να υποστηριχθεί πως, η συμμετοχή της Χρυσής Αυγής στον κομματικό ανταγωνισμό, έστω και με το σκεπτικό πως μόνο εκ των έσω μπορεί να επιφέρει τις επιθυμητές, για εκείνο, αλλαγές αναδεικνύει την πρόθεσή της να εκμεταλλευτεί τις αδυναμίες του υπάρχοντος συστήματος. Πρώτη εκλογική επιτυχία, λοιπόν, για την Χρυσή Αυγή σημειώνεται κατά τις δημοτικές εκλογές του 2010, με την κατάκτηση μιας θέσης στο δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων. Σύμφωνα με τον Δημήτρη Ψαρρά (2012: 356) αυτή η επιτυχία του κόμματος, οφείλεται στο γεγονός ότι ο ΛΑΟΣ⁹ δεν κατέβηκε αυτόνομος στις εκλογές, αλλά συνεργάστηκε με το Νικήτα Κακλαμάνη, ενώ παράλληλα στην προβολή του κόμματος βοήθησε και η προεκλογική καμπάνια του τότε υποψηφίου με τον ΛΑΟΣ, Άδωνι Γεωργιάδη, ο οποίος προέβαλε εθνικιστικά συνθήματα, όπως «έξω οι μετανάστες», τα οποία χρησιμοποιούνταν και από το εθνικιστικό κόμμα (όπ. παρ.). Η ραγδαία αύξηση της μετανάστευσης, τα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας και η υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, ως απότοκο της οικονομικής κρίσης, δημιούργησαν ένα εκρηκτικό μίγμα αναδεικνύοντας τη σημασία αλλαγής της μεταναστευτικής πολιτικής. Με δεδομένο πως η πιθανότητα να ψηφίσει κάποιος ένα ακροδεξιό κόμμα αυξάνεται όταν οι εκλογείς θεωρούν τους μετανάστες υπαίτιους για την εγκληματικότητα, η Χρυσή Αυγή το μόνο που έπρεπε να κάνει για να κερδίσει την εκλογική υποστήριξη, ήταν να εξισώσει τους μετανάστες με εγκληματίες (Dinas et al., 2016), κάτι που κατάφερε και συνεχίζει να κάνει από το Κοινοβούλιο με επιτυχία μέχρι σήμερα.

Πάντως, σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί πως αν και η Χρυσή Αυγή είναι εχθρική στους μετανάστες, δεν αποτελεί ένα τυπικό αντι-μεταναστευτικό κόμμα, καθώς υποστηρίζοντας το μοντέλο ενός εθνο-πολιτιστικού ομοιογενούς κράτους, το κόμμα ορίζει την εθνικότητα με όρους «φυλής, αίματος και καταγωγής» (Γεωργιάδου 2014). Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, οι μετανάστες θέτουν σε κίνδυνο τη φυλετική ομοιογένεια του έθνους και θα πρέπει να υποχρεωθούν να αφήσουν τη χώρα αμέσως. Η άποψη αυτή, όμως, έρχεται σε αντίθεση με τα «κλασικά» αντι-μεταναστευτικά κόμματα, τα οποία συναντώνται σε όλη την Ευρώπη και είναι πάνω από όλα λαϊκιστικά κόμματα διαμαρτυρίας, γι αυτό και όταν η αντι-μεταναστευτική διάθεση στον πληθυσμό περιορίζεται ή ατονεί, τα εν λόγω κόμματα δεν έχουν μεγάλη δυσκολία να μεταβάλλουν την πολιτική τους ανάλογα με το κλίμα που επικρατεί και να μετατραπούν, για παράδειγμα, σε αντι-ισλαμικά ή ευρωσκεπτικιστικά, κάτι που δεν συμβαίνει με την Χρυσή Αυγή, η οποία παρουσιάζει πολύ συγκεκριμένες και σταθερές θέσεις για την μετανάστευση (όπ.

⁸ Νίκος Μιχαλολιάκος, «Τι ζητάει ο κόσμος από εμάς. Πως βλέπουμε εμείς τον κόσμο», Εφ. Χρυσή Αυγή, 10/10/1997, όπως παραθέτει ο Ψαρράς (2014)

⁹ Που αποτελεί ένα λαϊκιστικό ακροδεξιό κόμμα με συμμετοχή στο Εθνικό Κοινοβούλιο από το 2007 με ποσοστό 3,8% σύμφωνα με τα στοιχεία του υπουργείου εσωτερικών

παρ.). Σύμφωνα με τον Hainsworth (2008), η στρατηγική επιλογή της σύνδεσης μετανάστευσης και εγκληματικότητας αφενός αυξάνει την κοινωνική εναντίωση στους μετανάστες και αφετέρου θέτει στο επίκεντρο της πολιτικής αντιπαράθεσης το έλλειμμα δημόσιας ασφάλειας. Με τον τρόπο αυτό, τα κόμματα της άκρας δεξιάς αναπτύσσουν μια ρητορική, σύμφωνα με την οποία μόνο ένας αυστηρός και αυταρχικός τρόπος διακυβέρνησης, αποτελούμενος από σκληρά μέτρα αναφορικά με την ασφάλεια, μπορεί να συμβάλει στη μείωση της εγκληματικότητας. Πρόκειται, λοιπόν, για ένα φαινόμενο που συνδέεται και με την αυξανόμενη νοσταλγία για αυταρχικά πρότυπα διακυβέρνησης, τα οποία μπορούν να βάλουν τάξη και να λύσουν –σχεδόν μαγικά– τα προβλήματα που ταλανίζουν την ελληνική κοινωνία (Μαρατζίδης 2013). Έρευνες αποκαλύπτουν, μάλιστα, ότι ένας στους τρεις Έλληνες αξιολογεί συνολικά την κατάσταση στη χώρα την περίοδο της δικτατορίας του 1967-1974 ως καλύτερη από τη σημερινή, άποψη που –όχι απροσδόκητα– γίνεται πλειοψηφική μεταξύ των ψηφοφόρων του ακροδεξιού κόμματος (δημοσκόπηση της Metron Analysis για την Ελευθεροτυπία, 2013). Συνεπώς, η Χρυσή Αυγή οικειοποιήθηκε και εκμεταλλεύτηκε ένα ρεύμα ιδεών που υπάρχει διάχυτο στην ελληνική κοινωνία και το οποίο δεν απορρίπτει ούτε εκδηλώσεις ανυπακοής στη νομιμότητα ούτε καν την ίδια την βία εφόσον ενδύονται έναν υποτιθέμενο (έστω ρητορικό) «αντισυστημικό» μανδύα (Doxiadis & Matsaganis 2012). Επιπλέον, το εθνικιστικό κόμμα κατάφερε να φέρει στο επίκεντρο το ζήτημα της μετανάστευσης κατά το διάστημα 2008-2010, όταν η Αθήνα αντιμετώπισε ένα τεράστιο κύμα παράνομων μεταναστών που δημιούργησε κοινωνικές συγκρούσεις και τροφοδότησε τον φόβο του λαού¹⁰. Ως εκ τούτου, της αναγνωρίστηκε από ένα τμήμα των εκλογέων η διαχείριση του ζητήματος της μετανάστευσης, καθώς σύμφωνα με στοιχεία δημοσκοπικής έρευνας, μεταξύ εκείνων των ψηφοφόρων που το 2011 αυθόρμητα αναγνώριζαν το μεταναστευτικό ως το σημαντικότερο πρόβλημα στην περιοχή τους, το 25% θεωρούσε ότι η Χρυσή Αυγή είναι το πλέον κατάλληλο κόμμα για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό¹¹ (Γεωργιάδου 2014). Ωστόσο, δύο χρόνια αργότερα, όταν η πολιτική ατζέντα στη χώρα κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης άλλαξε, η μετανάστευση άρχισε να κατέχει δευτερεύοντα ρόλο στη ρητορική του εθνικιστικού κόμματος (όπ. παρ.). Την περίοδο μετά το 2010, η Χρυσή Αυγή ξεκίνησε να διευρύνει το πολιτικό της πρόγραμμα, εντάσσοντας σε αυτό ζητήματα που αφορούσαν την οικονομία, εκτός από την ίδια την μετανάστευση, η οποία της είχε αποφέρει ορατότητα και επιτυχία στην Αθήνα.

¹⁰ Όπως παρατηρεί η Καφέ (2018: 47-48), «οι προκαταλήψεις για τον Άλλο είναι βαθιά ριζωμένες στον ανθρώπινο ψυχισμό, χωρίς ωστόσο να είναι διαρκώς ενεργές και να γίνεται ανά πάσα στιγμή συνειδητή στον φορέα τους η ύπαρξη αρνητικών αντιλήψεων για τον Άλλο. [...] Η ενεργοποίηση προκαταλήψεων διευκολύνονται από την ύπαρξη δρώντων (όπως τα ακροδεξιά κόμματα) που συστηματικά προβάλλουν το περιεχόμενο μιας τέτοιας προκατάληψης για τον Ξένο ως αδιάψευστη πραγματικότητα».

¹¹ Τα στοιχεία προέρχονται από δημοσκοπική έρευνα της Μονάδας Ερευνών Κοινής Γνώμης και Αγοράς του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 11-31/5/2011.

Σύμφωνα με την θεωρία, τα ζητήματα οικονομίας σπάνια βρίσκονται στον πυρήνα της ιδεολογίας των ακροδεξιών κομμάτων, με πολλά κόμματα στην πραγματικότητα να υποστηρίζουν το κοινωνικό κράτος και τον προστατευτισμό, όσο αυτός παραμένει εθνικιστικός (Mudde 2007: 21-22, 25). Την ίδια άποψη είχε και ο Ivarsflatten (2007: 12-14), ο οποίος διαπίστωσε πως η μετανάστευση είναι ο παράγοντας «κλειδί» της επιτυχίας της άκρας δεξιάς, ενώ ζητήματα που άπτονται της οικονομίας μπορεί να είναι χρήσιμες αλλά όχι αναγκαίες συνθήκες για την άνοδο της εν λόγω κομματικής οικογένειας. Συνεπώς, το γεγονός ότι τέσσερις εβδομάδες πριν τις εκλογές του Μαΐου, μόνο το 1% περίπου, από όλα τα άρθρα της Χρυσής Αυγής συνδέονταν με την μετανάστευση, ενώ τα υπόλοιπα αφορούσαν άλλα ζητήματα (Georgiadou 2013: 88), που στρέφονταν, κυρίως, γύρω από την αντιμνημονιακή στάση της Χρυσής Αυγής, προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση. Παράλληλα, το έργο του ακροδεξιού κόμματος διευκολύνθηκε εξαιτίας του εγκλωβισμού της πολιτικής συζήτησης στο δίπολο «μνημόνιο- αντιμνημόνιο», ενώ κάτι αντίστοιχο συνέβη νωρίτερα με το ζήτημα της μετανάστευσης και της εγκληματικότητας, εξαιτίας της διαρκούς ενασχόλησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης με τα εν λόγω θέματα. Αυτή η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα, η μετανάστευση και η εγκληματικότητα να εντάσσονται στα προβλήματα προς επίλυση που καλούνταν να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση, με τους πολίτες να γίνονται πιο δεκτικοί σε κόμματα που προτείνουν λύσεις σε ζητήματα νόμου και τάξης. Ως εκ τούτου, και τα υπόλοιπα κόμματα όφειλαν να προτείνουν λύσεις για τα συγκεκριμένα προβλήματα στα πλαίσια του κομματικού ανταγωνισμού, προκειμένου να κινητοποιήσουν τους ψηφοφόρους τους. Το γεγονός ότι τα ακροδεξιά κόμματα είναι σε θέση να επηρεάζουν τις θεματικές των υπολοίπων κομμάτων, τα καθιστά ήδη κερδισμένα, ακόμη κι αν η νίκη τους δεν αντανakλάται σε εκλογικό επίπεδο. Επιπλέον, όσον αφορά τα ζητήματα νόμου και τάξης, αξίζει να σημειωθεί ότι αποτελούν θεματικές από τις οποίες μπορούν να συλλέξουν ψήφους ευκολότερα τα δεξιά και ακροδεξιά κόμματα, ειδικά, αν λάβουμε υπόψιν τον ρεαλισμό και την μετριοπάθεια των κεντρώων κομμάτων, αλλά και τον φιλελευθερισμό των αριστερών. Για παράδειγμα, εάν ένα σοσιαλδημοκρατικό ή αριστερό κόμμα, πρότεινε αντίστοιχη μεταναστευτική πολιτική με ένα δεξιό ή ακροδεξιό κόμμα, τότε οι ψηφοφόροι που θεωρούν σημαντικό αυτό το ζήτημα δεν θα εμπιστεύονταν ένα τέτοιο κόμμα όσον αφορά την αποφασιστικότητα και την αποτελεσματικότητά του, ενώ, ταυτόχρονα, δεν θα το στήριζαν οι δικοί του ψηφοφόροι, που θα αντιμετώπιζαν τελείως διαφορετικά αυτά τα ζητήματα, με αποτέλεσμα να απολέσει περισσότερες ψήφους από όσες μπορεί να κερδίσει ακολουθώντας αυτή την στρατηγική.

Επιστρέφοντας, όμως, στις δημοτικές εκλογές του Νοεμβρίου του 2010, όπου υπήρξε και η πρώτη νίκη για το ακροδεξιό κόμμα, παρατηρείται πως η Χρυσή Αυγή κατά την προετοιμασία της με δεδομένη την περιορισμένη συμμετοχή και την

σχετικά αδύναμη οργάνωση που είχε, επέλεξε να διεισδύσει σε συγκεκριμένες περιοχές προκειμένου να τις μετατρέψει σε οχυρά, με χαρακτηριστική περίπτωση την περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα (Γεωργιάδου 2014). Στην πραγματικότητα, ο βίαιος χαρακτήρας της Χρυσής Αυγής ήταν ένας από τους παράγοντες που συνετέλεσαν στην εκλογική της επιτυχία. Όπως εύστοχα επισημαίνει ο Γιάννης Βούλγαρης (2012), *«το κλίμα που εξέθρεψε την εξτρεμιστική ακροδεξιά ήταν η γενίκευση της ανομίας και η μαζική αποδοχή της πολιτικής βίας που ασκήθηκε κατά τα τελευταία χρόνια στο όνομα είτε του «έθνους» είτε του «λαού» είτε και των δύο μαζί»*. Την άποψη αυτή ενστερνίζονται κι άλλοι ερευνητές, καθώς σύμφωνα με σχετικές μελέτες, η βία αποτελεί μέσο με διπλή χρήση όσον αφορά τη στρατηγική της οργάνωσης, καθώς χρησιμοποιείται τόσο ως μέσο αντιπαράθεσης (*confrontation*) με όσους γίνονται αντιληπτοί ως εχθροί αλλά και ως σύμβολο εξουσίας με στόχο την προσέλκυση νέων μελών και ψηφοφόρων (Dinas et al. , 2016: 86). Η Αναστασία Καφέ (2018: 52) παρατηρεί πως ο αντιμεταναστευτικός λόγος και οι βίαιες πρακτικές εναντίον μεταναστών βρίσκουν άλλοθι στη θυματοποίηση των γηγενών, που παρακολουθούν, συχνά με απάθεια, τις δράσεις βίαιου ακτιβισμού εναντίον των ξένων. Επιπλέον, το γεγονός ότι τέτοιες δράσεις γίνονται σε τοπικό επίπεδο δυσχεραίνει την γνωστοποίησή τους σε εθνικό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα, διευκολύνει τη λογική της εδραίωσης του «κάστρου» του ακροδεξιού χώρου. Μάλιστα, όταν μια τέτοια κατάσταση συνδυάζεται με αδυναμία των πολιτικών θεσμών, τότε ο βίαιος ακτιβισμός προσλαμβάνεται από ένα μέρος των πολιτών ως ένδειξη ισχύος και πρόταση πολιτικής (όπ. παρ.). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η παροχή προστασίας (*supply*) να κάνει τους κατοίκους να διάκινται φιλικά στο κόμμα, άσχετα αν συμφωνούσαν ή διαφωνούσαν με τις απόψεις του ακροδεξιού κόμματος για τους μετανάστες (Dinas et al., 2016). Η Χρυσή Αυγή, μάλιστα, πραγματοποιούσε περιπολίες στον Άγιο Παντελεήμονα, προκειμένου να αισθάνονται πιο ασφαλείς οι κάτοικοι της περιοχής, με αποτέλεσμα σε αρκετές περιπτώσεις να φτάνει γρηγορότερα και από την ίδια την αστυνομία, ενώ παράλληλα, προέβη σε κοινωνική δράση που απευθύνονταν μόνο σε Έλληνες, όπως η διανομή τροφίμων και η αιμοδοσία, σε μια προσπάθεια να «απαλύνει» το εξτρεμιστικό προφίλ της. Όπως παρατηρεί ο Ellinas (2014: 14) *«ο κοινωνικός ακτιβισμός της Χρυσής Αυγής αποτέλεσε μια απόπειρα νομιμοποίησης του κόμματος και απαλοιφής του νεοναζιστικού του στίγματος μέσω της ενσωμάτωσης των ακτιβιστών της Χρυσής Αυγής στις τοπικές κοινωνίες»*. Έτσι, λοιπόν, μπορεί να υποστηριχθεί πως το κόμμα έχει υιοθετήσει τα επιτυχημένα πολιτικά και στρατηγικά μοτίβα της πλειοψηφίας των ευρωπαϊκών ακροδεξιών κομμάτων (Ellinas & Lamprianou, 2016).

Όπως είδαμε νωρίτερα, τα κίνητρα ψήφου για το εν λόγω κόμμα, ήταν, κυρίως, η διάθεση διαμαρτυρίας και τιμωρίας του πολιτικού κατεστημένου. Η Χρυσή Αυγή διαθέτοντας «καθαρά» αντισυστημικά χαρακτηριστικά, τα οποία

προσλαμβάνονταν ως τέτοια από το εκλογικό σώμα, ευνοήθηκε από την αποστασιοποίηση και απόρριψη των υπόλοιπων πολιτικών κομμάτων από τους ψηφοφόρους, προβάλλοντας τον αντικομματικό της χαρακτήρα, χωρίς, ωστόσο, το αντικομματικό συναίσθημα από μόνο του να είναι αρκετό για να προτρέψει τους εκλογείς να υποστηρίξουν ένα συγκεκριμένο κόμμα. Στην περίπτωση της Χρυσής Αυγής, η στάση διαμαρτυρίας υπερέχει στους ψηφοφόρους της έναντι των υπόλοιπων εκλογικών κινήτρων, καθιστώντας το πιο ομοιογενές, αναφορικά με τους λόγους στήριξης της Χρυσής Αυγής, από ό,τι παρουσιάζονται οι εκλογείς των άλλων κομμάτων, με την εκλογική της βάση να απορρίπτει τα πάντα: τον σχηματισμό κυβέρνησης, τα κατεστημένα κόμματα, την παραμονή στην ΟΝΕ και το ευρώ. Όπως παρατηρεί η Γεωργιάδου (2014), προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι *«ένα μόρφωμα με τόσο έντονα ιδεολογικά φορτία δεξιού εξτρεμισμού όπως η Χρυσή Αυγή συγκέντρωσε τα 2/3 της εκλογικής του δύναμης με ροές ψήφων από τα δύο κόμματα που μέχρι το 2009 εναλλάσσονταν στη διακυβέρνηση και καταλάμβαναν ένα μεγάλο μέρος του πολιτικού- ιδεολογικού πεδίου στις κεντρικές τοποθετήσεις του άξονα Αριστεράς- Δεξιάς»*. Ακόμα πιο εντυπωσιακό, ωστόσο, είναι πως η ψήφος στη Χρυσή Αυγή, σε μεγάλο βαθμό, ήταν και εξακολουθεί να είναι συνειδητή, στοιχείο που σχετίζεται εύλογα με την έμπρακτη αποδοκιμασία για το πολιτικό σύστημα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πως τα πολιτικά κόμματα προκειμένου να προωθήσουν τα μέτρα λιτότητας και να διατηρήσουν την ενότητα στο εσωτερικό τους, εκτόπισαν όλους τους βουλευτές που δεν ψήφιζαν σύμφωνα με την κομματική γραμμή. Η απομάκρυνση, λοιπόν, των βουλευτών είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση νέων κομμάτων, με μικρή διάρκεια για κάποια από αυτά, κάτι που με τη σειρά του οδήγησε στην αστάθεια του πολιτικού συστήματος. Το γεγονός ότι κανένα κόμμα δεν είχε αρκετά μεγάλη πλειοψηφία ώστε να αντέξει το βάρος της κρίσης, σε συνδυασμό με τη μειούμενη εμπιστοσύνη των ψηφοφόρων σε αυτά, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της αποχής αλλά και την παροχή ευκαιριών σε μικρότερα κόμματα, καθώς, πλέον, η στήριξη σε αυτά δεν θεωρούνταν απαραίτητα μια «χαμένη» ψήφος. Ένα πλεονέκτημα που είχε το ακροδεξιό κόμμα σε σχέση με τα δύο κυβερνητικά κόμματα (ΝΔ-ΠΑΣΟΚ) ήταν ότι η Χρυσή Αυγή χωρίς το βάρος προηγούμενης συμμετοχής σε κυβέρνηση ή υπογραφής κάποιας συμφωνίας με την Τρόικα, μπορούσε να προτείνει ένα οικονομικό πρόγραμμα που να ωφελεί τους ψηφοφόρους της άμεσα, την ώρα που το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ έπρεπε να υπερασπιστούν την πολιτική που είχαν διαπραγματευτεί, με δεδομένο ότι οι δηλώσεις τους παρακολουθούνταν από το εξωτερικό, στοιχείο που δεν τους άφηνε πολλά περιθώρια.

Εκτός, όμως, από την έλλειψη εμπιστοσύνης στο πολιτικό προσωπικό της χώρας, όπως διαπιστώνουν η Δάφνη Χαλικοπούλου και η Σοφία Βασιλοπούλου (2015: 147), η κρίση *«αποκάλυψε τις συστημικές αδυναμίες του πελατειακού συστήματος και απονομιμοποίησε τους κύριους παράγοντες της πολιτικής σκηνής»*.

Αμφισβητώντας τον ίδιο τον πυρήνα του συστήματος, η κρίση αποκάλυψε τα αδύναμα θεμέλια των ελληνικών θεσμών. Ήταν μια κρίση της δημοκρατίας και μια κρίση του έθνους- κράτους, που έθεσε εν αμφιβόλω την ίδια τη νομιμοποίηση του κοινωνικού συμβολαίου που δεσμεύει και συνδέει το έθνος και το κράτος μεταξύ τους». Τον Νοέμβριο του 2014 σε έρευνα της Public Issue σχετικά με την εμπιστοσύνη των Ελλήνων στους θεσμούς, το 80% απάντησε ότι εμπιστεύονταν τον στρατό και 70% την αστυνομία, ενώ μόνο 26% εμπιστευόταν το κοινοβούλιο και 11% τα πολιτικά κόμματα. Ο αέρας της αισιοδοξίας και η ενίσχυση της εμπιστοσύνης στους πολιτικούς θεσμούς που σημειώθηκε με τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, διήρκεσε μόνο για σύντομο χρονικό διάστημα. Σχεδόν ένα χρόνο μετά τα συγκυβέρνηση των ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ, η ίδια έλλειψη εμπιστοσύνης που παρατηρήθηκε έναν χρόνο πριν επιβεβαιώθηκε εκ νέου. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός της ανόδου της εμπιστοσύνης στον στρατό στο 87%, την ώρα που η εμπιστοσύνη στο κοινοβούλιο και τα πολιτικά κόμματα παρέμεινε χαμηλή (27% και 10% αντιστοίχως)¹². Μια μεγάλη μείωση στην εμπιστοσύνη στην Ευρωπαϊκή Ένωση σημειώθηκε, ενώ επίσης ο θυμός προς τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα αυξήθηκε. Το 2016, σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο¹³, το 81% των Ελλήνων δεν εμπιστεύονταν την Ευρωπαϊκή Ένωση, κατέχοντας το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ όλων των κρατών- μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ μέχρι το 2004 οι Έλληνες παρουσίαζαν την πιο φιλοευρωπαϊκή στάση. Η κρίση που έπληξε την ελληνική οικονομία, σε συνδυασμό με τα μέτρα σκληρής λιτότητας που επιβλήθηκαν για την αποφυγή της χρεοκοπίας, είχε ως αποτέλεσμα την πτώση του βιοτικού επιπέδου μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού και την αλματώδη αύξηση της ανεργίας. Μέσα σε αυτό το κλίμα, η απογοήτευση του εκλογικού σώματος αποτελεί οπωσδήποτε μέρος της εξήγησης για τη στροφή προς την ακροδεξιά. Η δυσανάλογα μεγάλη επιρροή της Χρυσής Αυγής στους νέους και τους ανέργους (Public Issue 2012, Μαυρής 2014) παρέχει σαφέστατη ένδειξη για τη βασιμότητα του ισχυρισμού, καθώς οι εν λόγω κατηγορίες (και, ακόμα χειρότερα, άτομα που συγκεντρώνουν και τις δύο ιδιότητες) συγκαταλέγονται στις ομάδες του πληθυσμού που χτυπήθηκαν περισσότερο από την κρίση. Πάντως, από μόνη της η οικονομική κρίση δεν είναι σε θέση να εξηγήσει την άνοδο της Χρυσής Αυγής, καθώς, όπως είδαμε και νωρίτερα στους παράγοντες που συμβάλλουν στην άνοδο των ακροδεξιών κομμάτων, η κατάσταση της οικονομίας δεν αρκεί από μόνη της για να προκαλέσει ένα τέτοιο φαινόμενο. Επιπλέον, ας μην ξεχνάμε ότι όταν το φθινόπωρο του 2012 ο Νίκος Μιχαλολιάκος εκλέχθηκε δημοτικός σύμβουλος στην Αθήνα, το ΠΑΣΟΚ εξακολουθούσε να είναι το κόμμα με την μεγαλύτερη απήχηση στην κοινή γνώμη. Συμπληρωματικά με αυτό αξίζει να αναφερθεί πως τον Μάιο του 2012 οι ψηφοφόροι της Χρυσής Αυγής ήταν

¹² Η ευρεία εμπιστοσύνη στον στρατό και η σύμπραξη της Χρυσής Αυγής με αυτόν αναφέρεται και παρακάτω σε τοποθέτηση του Αντώνη Γρέγου (βλ. σελ. 48)

¹³ <https://www.dianeosis.org/2016/02/eurobarometro-84/> , ανακτήθηκε στις 12/12/2018

σχεδόν μοιρασμένοι ανάμεσα σε εκείνους που δήλωναν ότι αντιμετώπιζαν δυσκολίες και όσους ισχυρίζονταν ότι ζούσαν άνετα (Public Issue 2012α).

Το ζήτημα, ωστόσο, δεν ήταν αυτή καθαυτή η είσοδος της Χρυσής Αυγής στο Εθνικό Κοινοβούλιο, αλλά ο τρόπος που αντιμετώπισαν το γεγονός οι υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις. Δυστυχώς, το πολιτικό σύστημα φάνηκε ανίκανο να διαχειριστεί το πρόβλημα του ακροδεξιού εξτρεμισμού και να αντιμετωπίσει την Χρυσή Αυγή, καθώς οι συντηρητικοί προσπάθησαν να προσεγγίσουν τα ζητήματα νόμου και τάξης προκειμένου να προσελκύσουν το εκλογικό σώμα της Χρυσής Αυγής, ενώ οι σοσιαλιστές και η Αριστερά προσπάθησαν να την στιγματίσουν και να την περιθωριοποιήσουν, χωρίς, ωστόσο, να υπάρξει κάποιο αποτέλεσμα (Georgiadou & Rori 2013). Το στοιχείο αυτό αναδεικνύεται έντονα αν λάβουμε υπόψιν τις πρόωρες βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, όπου το κόμμα παρά τις φυλακίσεις της μισής κοινοβουλευτικής του ομάδας και την δίκη που ήταν σε εξέλιξη ήδη από τις 20/4/2015, κατάφερε να ανατρέψει το αρνητικό κλίμα με τα ποσοστά του να αυξάνονται και να φτάνουν στα επίπεδα που ήταν κατά τις εκλογές του Ιουνίου του 2012. Πιο συγκεκριμένα, το κόμμα έλαβε 6.99%, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του υπουργείου Εσωτερικών, ποσοστό που αντιστοιχεί σε δεκαοκτώ έδρες στη Βουλή των Ελλήνων. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι το κόμμα πέτυχε να επιστρέψει στα ποσοστά του 2012, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό της αποχής ήταν το μεγαλύτερο που έχει υπάρξει έως τώρα στην πολιτική ιστορία της χώρας. Όπως παρατηρούμε από τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών για τις εκλογές του Σεπτεμβρίου, από τους 9.913.609 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους, στις κάλπες προσήλθε μόλις το 56,16% αυτών, ενώ τα άκυρα και τα λευκά ψηφοδέλτια αντιστοιχούν στο 2,42%. Αντίθετα, κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 από τους 9.900.403 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους, στις κάλπες προσήλθε το 63,94% αυτών, ενώ τα άκυρα και τα λευκά ψηφοδέλτια αντιστοιχούν στο 2,36%. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 όπου από τους 9.947.876 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους, στις κάλπες προσήλθε το 62,49%, με τα λευκά και τα άκυρα ψηφοδέλτια να αντιστοιχούν αυτή την φορά στο 0,99%. Συνεπώς, εύλογα μπορεί να υποστηριχθεί πως η δυσαρέσκεια των ψηφοφόρων λειτούργησε ευεργετικά για το εξτρεμιστικό ακροδεξιό κόμμα.

Η είσοδος της Χρυσής Αυγής στο Εθνικό Κοινοβούλιο τον Μάιο του 2012 με το εντυπωσιακό ποσοστό της τάξεως του 6,97%, το οποίο χαρακτηρίζεται ως τέτοιο, εξαιτίας των προηγούμενων εκλογικών αναμετρήσεων, στις οποίες δεν είχε καταφέρει να συγκεντρώσει συνολικά πάνω από μία ποσοστιαία μονάδα¹⁴. Η

¹⁴ Εξαιρέση αποτελούν οι ευρωεκλογές του 1999, όπου ο Νίκος Μιχαλολιάκος συνεργάστηκε με τον Κώστα Πλεύρη στο συνδυασμό του *Πρώτη Γραμμή* και έλαβε 0,75% <http://www.ypes.gr/el/Elections/ElectionsEuropeanParliament/ResultsofElections/1999/>, ανακτήθηκε στις 8/12/2018, αλλά και τις δημοτικές εκλογές του Νοεμβρίου του 2010, όπου ο

Χρυσή Αυγή δεν βρέθηκε «*τυχαία*» στο Κοινοβούλιο, καθώς στις επαναληπτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, τα ποσοστά της παρέμειναν σε γενικές γραμμές σταθερά, καταλαμβάνοντας 6,92%. Το γεγονός ότι το εν λόγω εθνικιστικό κόμμα δεν ανήκει στα «*κόμματα –πομφόλυγες*» [*flash parties*] (Γεωργιάδου 2004) τεκμαίρεται από την εκλογή του στις Ευρωεκλογές του 2014 με 9,39%¹⁵, που αποτελεί και το μεγαλύτερο, έως τώρα, ποσοστό που έχει συγκεντρώσει το εθνικιστικό κόμμα¹⁶, αλλά και από την ανανέωση της θητείας του στις βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου και Σεπτεμβρίου 2015, διατηρώντας στα ίδια επίπεδα τα ποσοστά της, με 6,28% και 6,99% αντίστοιχα. Παρά τον ακραίο και βίαιο χαρακτήρα της, η Χρυσή Αυγή εξακολουθεί να πείθει μερίδα του εκλογικού σώματος, η οποία φαίνεται να την στηρίζει σταθερά τα τελευταία χρόνια. Μάλιστα, έχει υποστηριχθεί η άποψη πως η εκλογική επιτυχία του εθνικιστικού κόμματος οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον συνδυασμό του καταγγελτικού πολιτικού λόγου με τον βίαιο ακτιβισμό των μελών του (Dinas et. Al., 2016, Ellinas & Lamprianou, 2016). Η επιτυχία αυτή, όπως είδαμε παραπάνω, οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, κάποιοι από τους οποίους σχετίζονται με την προσφορά (*demand side*) την αναζήτηση, δηλαδή, ενός πολιτικού δρώντα που θα διέφερε από το πολιτικό προσωπικό της χώρας, το οποίο δεν εμπιστεύονται πλέον οι πολίτες, και θα αντιμετώπιζε ζητήματα, όπως η ανεργία και η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής μεγάλης μερίδας πολιτών, ως απότοκο της οικονομικής κρίσης, αλλά και η αυξανόμενη εγκληματικότητα που συνδέεται με την είσοδο παράνομων μεταναστών στη χώρα. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που συνδέονται με την προσφορά (*supply side*) της Χρυσής Αυγής προς το εκλογικό σώμα, με τον βίαιο ακτιβισμό του εθνικιστικού κόμματος να αναδεικνύεται σε κρίσιμο στοιχείο. Ωστόσο, εκτός από την βία που ασκεί η Χρυσή

αρχηγός του εθνικιστικού κόμματος εξελέγη δημοτικός σύμβουλος στον Δήμο Αθηναίων συγκεντρώνοντας 5,29%, αποτελώντας την πρώτη εκπροσώπηση της Χρυσής Αυγής σε νομοθετικό σώμα από την δημιουργία της στις 13.2.1983 –τότε σύμφωνα με τον Δημήτρη Ψαρρά (2014: 56-57), ο αρχηγός του κόμματος κατέθεσε τη σχετική δήλωση στον Άρειο Πάγο.

¹⁵ Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι το διάστημα των Ευρωεκλογών η μισή κοινοβουλευτική ομάδα της Χρυσής Αυγής βρισκόταν προφυλακισμένη με την κατηγορία της ένταξης και διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης

¹⁶ Σύμφωνα με τους Reif & Schmitt (1980), οι ευρωεκλογές αποτελούν εκλογές δεύτερης τάξης, όπου το διακύβευμα δεν είναι τόσο σοβαρό όσο στις εθνικές εκλογές και ως εκ τούτου, είναι σύνθετος φαινόμενο μικρότερα κόμματα της αντιπολίτευσης να συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά σε αυτού του είδους την εκλογική αναμέτρηση. Αυτό συμβαίνει είτε επειδή το μικρότερο κόμμα εκφράζει καλύτερα κάποιον ψηφοφόρο που το θεωρεί αδύναμο, ωστόσο, και δεν θέλει να πάει χαμένη η ψήφος του στις εθνικές εκλογές, με αποτέλεσμα να στηρίζει την πραγματική του επιλογή σε μια λιγότερο σημαντική αναμέτρηση, είτε λόγω της δυσανεξίας των εκλογέων από την πολιτική της κυβέρνησης, είτε για να χρησιμοποιηθούν ως μοχλός πίεσης προς αυτήν. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο παίζει και η χρονική περίοδος που πραγματοποιούνται οι ευρωεκλογές σε σχέση με τις βουλευτικές, καθώς, εάν αυτές γίνουν περίπου στη μέση της κυβερνητικής θητείας, όπως οι ευρωεκλογές του Μαΐου 2014, τότε ευνοούνται τα μικρότερα κόμματα, ενώ αν ήταν λίγο μετά τις εθνικές εκλογές, το κυβερνητικό κόμμα θα απολάμβανε μεγαλύτερη στήριξη. Ως εκ τούτου, το ποσοστό που έλαβε η Χρυσή Αυγή στις ευρωεκλογές δεν αντικατοπτρίζει τους πραγματικούς υποστηρικτές της, αλλά την δυναμική που είχε την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, κάτι που επιβεβαιώνεται από τα ποσοστά που έλαβε στις επερχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις πρώτης τάξης, τα οποία βρίσκονται περίπου στο 7% και όχι στο 10%, που έλαβε στις ευρωεκλογές.

Αυγή, κυρίως, στους μετανάστες και δευτερευόντως σε όσους τους υπερασπίζονται, βασικός πόλος έλξης για τους ψηφοφόρους είναι ο πολιτικός λόγος που αρθρώνει το ακροδεξιό κόμμα, ο οποίος χωρίζεται σε δύο κατηγορίες: τον επίσημο και τον ανεπίσημο. Η πρώτη κατηγορία αφορά τις πολιτικές παρεμβάσεις των βουλευτών, τις επίσημες ανακοινώσεις του κόμματος αλλά και το πολιτικό του πρόγραμμα. Ο ανεπίσημος λόγος, από την άλλη πλευρά, εκφράζεται κυρίως από τα μέλη και τους υποστηρικτές του κόμματος, οι οποίοι χωρίς να «φιλτράρουν» τις απόψεις τους, όπως γίνεται με τον επίσημο λόγο του κόμματος, αναδεικνύουν την ιδεολογία που πρεσβεύει το κόμμα. Όπως υποστηρίζει και η Blee (2007: 124) τα μέλη πυρήνα, συχνά, βλέπουν ένα διαφορετικό κόμμα από τους ανθρώπους που απλά ψήφισαν για αυτό, καθώς τα κόμματα κρύβουν τις πιο εξτρεμιστικές ιδέες τους προκειμένου να προσελκύσουν περισσότερες ψήφους.

Στην παρούσα έρευνα γίνεται απόπειρα να εξεταστεί η ρητορική του κόμματος μέσω της ανάλυσης του επίσημου πολιτικού λόγου όλων των βουλευτών που εξελέγησαν με τον Λαϊκό Σύνδεσμο- Χρυσή Αυγή, όπως αυτός προκύπτει από τις ομιλίες τους στην Ολομέλεια του Κοινοβουλίου κατά το διάστημα μεταξύ Ιουνίου του 2012 και Δεκέμβρη του 2017. Η Χρυσή Αυγή περίπου από το 2008 μέχρι και το 2010, προέβαλλε έντονα το μεταναστευτικό ζήτημα σε συνδυασμό με την αύξηση της εγκληματικότητας τόσο σε επίπεδο λόγου όσο και σε επίπεδο ακτιβισμού, με αποτέλεσμα να αποκτήσει σταδιακά ορατότητα στο εκλογικό σώμα, έστω και σε τοπικό επίπεδο (Dinas et. Al. , 2016). Ωστόσο, το διάστημα πριν τις εκλογές του Μαΐου του 2012, το μεταναστευτικό ζήτημα βρισκόταν πολύ χαμηλά στην ατζέντα του κόμματος, το οποίο αντ' αυτού αναδείκνυε την αντι-μνημονιακή του στάση αναφερόμενο σε ζητήματα που άπτονται της οικονομίας, ενώ παράλληλα, ασκούσε εντονότερη κριτική στο πολιτικό προσωπικό της χώρας. Το στοιχείο αυτό, όπως είδαμε και νωρίτερα, έρχεται σε άμεση αντίθεση με την βιβλιογραφία για τα ακροδεξιά κόμματα, σύμφωνα με την οποία, η οικονομία κατέχει δευτερεύουσα θέση στον πολιτικό λόγο της εν λόγω κομματικής οικογένειας (Mudde 2007, Ivarsflaten 2007). Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί πως μπορεί το μεταναστευτικό ζήτημα να μην αποτελούσε προτεραιότητα για την Χρυσή Αυγή σε επίπεδο πολιτικού λόγου εκείνο το διάστημα, ωστόσο, ο βίαιος ακτιβισμός εναντίον μεταναστών και αλληλέγγυων συνεχίστηκε αμείωτα, με αποκορύφωμα την δολοφονία του Παύλου Φύσσα στις 18/9/2013 στο Κερατσίνι. Το γεγονός αυτό οδήγησε τον τότε υπουργό Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Νίκο Δένδια, να αποστείλει στον Άρειο Πάγο τριάντα δύο δικογραφίες που αφορούσαν αξιόποινες πράξεις μελών της Χρυσής Αυγής, με αποτέλεσμα το εξτρεμιστικό κόμμα να οδηγηθεί σε δίκη που άρχισε στις 20/4/2015. Ως εκ τούτου, με δεδομένο ότι το νεοναζιστικό κόμμα έχει κατηγορηθεί, μεταξύ άλλων, και για έλλειψη προτάσεων από πολιτικούς του αντιπάλους, το κεντρικό ερώτημα που τίθεται στην παρούσα μελέτη είναι «*τι απασχολεί τελικά την Χρυσή Αυγή στο Κοινοβούλιο;*», ενώ σε ένα

δεύτερο επίπεδο ερευνάται κατά πόσο «η έναρξη της δίκης επιδρά στην ρητορική της Χρυσής Αυγής». Αποτελεί ένα καθαρά αντι μεταναστευτικό κόμμα, αναδεικνύοντας τα ζητήματα νόμου και τάξης; Ενδιαφέρεται για την οικονομία ή το συγκεκριμένο αντικείμενο στην πραγματικότητα κατέχει δευτερεύουσα θέση στην ατζέντα του κόμματος και χρησιμοποιήθηκε μόνο προεκλογικά; Παρουσιάζει η Χρυσή Αυγή θέσεις για ευρύτερα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα ή περιορίζεται στην άσκηση κριτικής στο πολιτικό προσωπικό της χώρας και τους δανειστές; Αποπειράθηκε να δείξει ένα πιο ήπιο προφίλ κατά την δεύτερη κοινοβουλευτική περίοδο που χρονικά συμπίπτει με την έναρξη της δίκης της ή οι βουλευτές της παρέμειναν αμετανόητοι στην ακραία ιδεολογία τους; Τέλος, σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί να εξεταστεί, και το ενδεχόμενο ύπαρξης κατανομής ρόλων μεταξύ των βουλευτών, μέσω της σύγκρισης των θεματικών, με τις οποίες ασχολείται περισσότερο ο αρχηγός του εθνικιστικού κόμματος, Νίκος Μιχαλολιάκος, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος, Χρήστος Παππάς αλλά και ο εκπρόσωπος τύπου, Ηλίας Κασιδιάρης, ο οποίος κατά το διάστημα της φυλάκισης του αρχηγού θεωρούνταν από ορισμένους ως διάδοχος του Μιχαλολιάκου λόγω της δημοφιλίας που απολάμβανε, καθώς και της εκρηκτικής προσωπικότητάς του. Με άλλα λόγια, αν κρίνουμε την Χρυσή Αυγή από τις τοποθετήσεις της στο Κοινοβούλιο δια του αρχηγού της, του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου της ή του εκπροσώπου τύπου, η έμφαση του καθένα γίνεται σε διαφορετικά ζητήματα; Και αν ισχύει κάτι τέτοιο, οι υπόλοιποι βουλευτές σε επίπεδο πολιτικού λόγου ασχολούνται με τα ζητήματα που θέτει επί τάπητος ο αρχηγός ή κάποιοι εκπρόσωποι του κόμματος ή διατηρούν κάποια αυτονομία ως προς την θεματολογία στην οποία αναφέρονται;

Μεθοδολογία και Δεδομένα

Όπως αναφέρθηκε ήδη στην εισαγωγή, η παρούσα εργασία αφορά την ανάλυση κοινοβουλευτικού λόγου των βουλευτών της Χρυσής Αυγής στην Ολομέλεια από την είσοδό τους στο Εθνικό Κοινοβούλιο τον Μάιο του 2012 μέχρι και τον Δεκέμβρη του 2017. Επιλέχθηκαν οι ομιλίες της Ολομέλειας έναντι των τοποθετήσεων σε επιτροπές, διαρκείς και μόνιμες, προκειμένου, αφενός να ελαττωθεί το προς εξέταση υλικό και αφετέρου να συγκεντρωθεί η θεματολογία για την οποία επιθυμεί να μιλήσει ο κάθε βουλευτής, χωρίς να περιορίζεται από το αντικείμενο της επιτροπής. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί πως σε δεύτερο επίπεδο, οι τοποθετήσεις των βουλευτών εξετάστηκαν ανά κοινοβουλευτική περίοδο¹⁷, προκειμένου να μπορεί να μελετηθεί αν και κατά πόσο αλλάζει η ρητορική των βουλευτών κατά την διάρκεια της δίκης της Χρυσής Αυγής. Κρίνοντας το εξεταζόμενο διάστημα, εύλογα γίνεται αντιληπτό ότι το υλικό που έχει στην διάθεσή του ο ερευνητής, το οποίο βρίσκεται σε ανοιχτή πρόσβαση από την ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων, είναι αρκετά μεγάλο σε όγκο, και ως εκ τούτου η έρευνα θα γίνει μέσω ενός συνδυασμού ποιοτικής (*qualitative content analysis*) και ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου (*quantitative content analysis*), με μεγαλύτερη βαρύτητα, ωστόσο, στην ποιοτική ανάλυση. Σύμφωνα με την Schreier (2012: 2-4), η εν λόγω μεθοδολογία είναι η ενδεδειγμένη και συνίσταται έναντι της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου, όταν η περιγραφή του υλικού δεν είναι τυποποιημένη (*highly standardized meanings*) και χρειάζεται να ερμηνευτεί σε κάποιον βαθμό. Σε αυτή την κατηγορία εμπίπτει και η παρούσα μελέτη, καθώς οι χίλιες εξακόσιες τριάντα οκτώ ομιλίες των βουλευτών της Χρυσής Αυγής¹⁸, παρά τον όγκο τους, χρειάζονται την ερμηνευτική προσέγγιση προκειμένου να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν. Πρώτο βήμα, λοιπόν, για την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου είναι η επιλογή των ερευνητικών ερωτημάτων αλλά και το ίδιο το υλικό που θα χρησιμοποιηθεί, τα οποία στην συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρθηκαν παραπάνω. Έπειτα ο ερευνητής δημιουργεί ένα πλαίσιο κωδικοποίησης (*coding frame*) και διαχωρίζει το υλικό σε μονάδες κωδικοποίησης (*coding units*)¹⁹ ή θεματικές, δηλαδή «σπάει» το υλικό, προκειμένου να το επεξεργαστεί εφαρμόζοντας το ήδη υπάρχον πλαίσιο. Τέλος, ακολουθεί η

¹⁷ Παρά τις δύο εκλογικές αναμετρήσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2015, τον Ιανουάριο και τον Σεπτέμβριο αντίστοιχα, για χάρη της έρευνας το υλικό εξετάζεται σε δύο κοινοβουλευτικές περιόδους, με την πρώτη να εκτίνεται από τον Ιούλιο του 2012 μέχρι και τον Δεκέμβρη του 2014 και την δεύτερη να διαρκεί από τον Ιανουάριο του 2015 μέχρι και τον Δεκέμβρη του 2017, καθώς το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ των δύο αναμετρήσεων είναι αρκετά σύντομο για να δείξει σημαντικές διαφορές στην θεματολογία των βουλευτών.

¹⁸ Οι εν λόγω ομιλίες αφορούν τις τοποθετήσεις που πραγματοποίησαν οι βουλευτές του νεοναζιστικού κόμματος και εξαιρούνται τα απρογραμμάτιστα ή πολύ σύντομα σχόλια, που ουσιαστικά αποτελούν παρεμβάσεις σε τοποθετήσεις άλλων βουλευτών

¹⁹ Σύμφωνα με την Αναστασοπούλου (2016: 6) «η κάθε μονάδα κωδικοποίησης ουσιαστικά είναι ένα επαναλαμβανόμενο κυρίαρχο θέμα, με το οποίο εννοούμε μία εννοιολογική μονάδα, η οποία περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα αλληλένδετα ζητήματα»

αξιολόγηση και η τροποποίηση του πλαισίου κωδικοποίησης, προκειμένου να είναι σύμφωνο με το υλικό, έτσι ώστε να μπορεί να πραγματοποιηθεί η βασική ανάλυση, να ερμηνευτούν και στη συνέχεια να παρουσιαστούν τα ευρήματα. Στην ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, η κωδικοποίηση του υλικού προκύπτει εν μέρει από τα δεδομένα (*data driven*), ενώ είναι εξαιρετικά σημαντικό, οι κατηγορίες του πλαισίου κωδικοποίησης να αντιπροσωπεύουν το προς εξέταση υλικό (όπ. παρ. 5-7, 16), έτσι ώστε να μπορεί να τεκμηριωθεί η εγκυρότητά του. Όσον αφορά την ποσοτική ανάλυση, καθίσταται πολύ βοηθητική, επειδή μέσω αυτής μπορούμε να εξετάσουμε πόσες φορές γίνεται αναφορά στην κάθε θεματική, επιτρέποντάς μας να χρησιμοποιήσουμε την συχνότητα των αναφορών στην ερμηνεία των ευρημάτων της ποιοτικής ανάλυσης.

Στην παρούσα εργασία, μετά την πρώτη ανάγνωση των εξεταζόμενων ομιλιών χρησιμοποιήθηκε το πλαίσιο κωδικοποίησης που προτείνει η Αναστασοπούλου (2016)²⁰, η οποία στην μελέτη της ασχολείται με την ανάλυση πολιτικού λόγου της Χρυσής Αυγής, προκειμένου να εξετάσει αν αλλάζει η ρητορική του ακροδεξιού κόμματος μετά την είσοδό του στο Κοινοβούλιο. Το προτεινόμενο πλαίσιο θεωρούμε ότι αποτυπώνει τις κύριες θεματικές που αναδεικνύονται αφενός από το υλικό που χρησιμοποιήσαμε και αφετέρου από την εν γένει βιβλιογραφική ανάλυση του χώρου της Χρυσής Αυγής, κυρίως από την σκοπιά των εξηγήσεων της προσφοράς (*supply side*). Ωστόσο, το ήδη υπάρχον πλαίσιο κωδικοποίησης παρά την χρησιμότητά του στην αποτύπωση της «μεγάλης εικόνας», χρειάστηκε να εμπλουτιστεί με αρκετές υποκατηγορίες, προκειμένου η έρευνα να φτάσει σε βάθος και να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή με σαφήνεια. Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο κωδικοποίησης που δημιουργήθηκε για αυτόν τον σκοπό, περιλαμβάνονται πέντε κεντρικές κατηγορίες και αρκετές περιφερειακές κατηγορίες, όπως φαίνεται στον *πίνακα 1*, για τις οποίες ο ερευνητής δύναται να παραθέσει τον ακριβή αριθμό αναφορών από τους βουλευτές, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί και η τελική ανάλυση. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να παρουσιαστούν οι κεντρικές κατηγορίες με έναν σύντομο σχολιασμό, προκειμένου να καταστεί σαφές πως επιλέχθηκαν και ταξινομήθηκαν από τον ερευνητή. Αν και σε πολλές περιπτώσεις, οι θεματικές αλληλοεπικαλύπτονται, σε αυτό το στάδιο της επεξεργασίας των δεδομένων οι υποκατηγορίες θα μελετηθούν ξεχωριστά. Έτσι, λοιπόν, η θεματική της κριτικής περιλαμβάνει τα αντικείμενα στα οποία ασκούν κριτική οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής, όπως το πολιτικό προσωπικό της χώρας, οι δανειστές και θεσμοί. Στη συνέχεια, ακολουθεί η θεματική που αναφέρεται στην

²⁰ Στην μελέτη της η Αναστασοπούλου προτείνει τις εξής μονάδες κωδικοποίησης ή θεματικές: 1. Ψηφοφόροι 2. ΜΜΕ 3. Ιστορία 4. Κομματικό Σύστημα 5. Μνημόνιο 6. Σκάνδαλα 7. Επικαιρότητα 8. Ιδεολογία- Εθνικισμός 9. Παράνομη Μετανάστευση 10. Ρατσισμός 11. Δίωξη της Χρυσής Αυγής 12. Ευρωπαϊκή Ένωση και ΔΝΤ 13. Σύγκρουση- ανατροπή του status quo 14. Κράτος Δικαίου 15. Ζητήματα Νόμου και Τάξης 16. Κυβέρνηση 17. Εξωτερική Πολιτική. Οι υπόλοιπες υποκατηγορίες που φαίνονται στον παραπάνω πίνακα έχουν δημιουργηθεί από τον ερευνητή προκειμένου να καταστεί πιο ολοκληρωμένη η ερμηνεία των τελικών συμπερασμάτων.

Χρυσή Αυγή ως κόμμα, όπου παρουσιάζονται αναφορές που σχετίζονται με την κριτική που δέχεται το εθνικιστικό κόμμα, αλλά και τον αποκλεισμό που βιώνει από τα κανάλια, ενώ, επίσης, εντάσσονται οι τοποθετήσεις που αφορούν την δίκη της Χρυσής Αυγής, καθώς και την «πολιτική δίωξη» που βιώνει, σύμφωνα με τους βουλευτές της. Επόμενη κατηγορία είναι αυτή της οικονομίας, η οποία εκτός από το μνημόνιο και την πολιτική λιτότητας που ακολουθεί η εκάστοτε κυβέρνηση, περιλαμβάνει και τομείς που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, όπως η πρωτογενής παραγωγή και η εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών της πηγών. Μετά την οικονομία ακολουθεί η θεματική της ιδεολογίας, η οποία εκτός από την εθνικιστική ιδεολογία αυτή καθαυτή, εμπεριέχει ζητήματα μέσω των οποίων η Χρυσή Αυγή αποκτά ορατότητα και υποστήριξη από το εκλογικό σώμα, όπως για παράδειγμα η μετανάστευση και τα ζητήματα νόμου και τάξης. Τελευταία θεματική είναι αυτή της επικαιρότητας, η οποία περιλαμβάνει κατηγορίες, οι οποίες δεν ανήκουν στις προαναφερθείσες θεματικές και αφορούν ζητήματα που άπτονται της επικαιρότητας τόσο στην κοινωνία όσο και εντός του Εθνικού Κοινοβουλίου, όπως ο αντιρατσιστικός νόμος και η απόδοση ιθαγένειας. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί ότι το πλαίσιο κωδικοποίησης μέσω του οποίου ταξινομήθηκαν οι ομιλίες των βουλευτών, περιλαμβάνει και τον τόνο που χρησιμοποιείται στην εκάστοτε τοποθέτηση. Ωστόσο, δεν κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω ανάλυση της εν λόγω κατηγορίας, καθώς δεν προέκυψαν αξιόλογα συμπεράσματα για τον τόνο που χρησιμοποιούν στην εκάστοτε υποκατηγορία οι βουλευτές²¹. Όσον αφορά την διαδικασία που περιγράφηκε παραπάνω, αξίζει να σημειωθεί πως δεν υπήρξε απλή υπόθεση, καθώς μέσα από την ενδελεχή μελέτη του υλικού, ο ερευνητής χρειάστηκε να επανέλθει αρκετές φορές στο πλαίσιο κωδικοποίησης, προκειμένου να τροποποιήσει τις θεματικές, ώστε να αναδεικνύονται σαφέστερα τα εννοιολογικά σχήματα και τα ρητορικά μοτίβα που χρησιμοποιούσαν οι βουλευτές στον κοινοβουλευτικό τους λόγο.

Μετά την ολοκλήρωση της κωδικοποίησης των ομιλιών του κάθε βουλευτή ξεχωριστά, χρειάστηκε να ταξινομηθεί το υλικό εκ νέου, προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα σχετικά με την θεματολογία της Χρυσής Αυγής ανά κοινοβουλευτική περίοδο. Για να καταστεί εφικτή η εν λόγω απόπειρα, συγκεντρώθηκαν τα αριθμητικά δεδομένα των βουλευτών που υπήρχαν για κάθε κατηγορία και αναλύθηκαν εκ νέου, προκειμένου να υπάρξει συνολική εικόνα για το κάθε

²¹ Οι κατηγορίες που παρουσιάζουν θετικές αναφορές σχετίζονται, κυρίως, με την ιδεολογία, τις ένοπλες δυνάμεις, τους ψηφοφόρους, την εθνική οικονομία και το αγροτικό ζήτημα, ενώ όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, θετικές αναφορές σημειώνονται για την Κύπρο, την Μακεδονία, την Βόρεια Ήπειρο και την Ρωσία. Αντιθέτως, έντονα αρνητικά φορτισμένες τοποθετήσεις των βουλευτών του ακροδεξιού κόμματος αφορούν συνολικά την θεματική της κριτικής, την παράνομη μετανάστευση, το μνημόνιο, τα σκάνδαλα, τα ζητήματα νόμου και τάξης, καθώς και σχετικά με την εξωτερική πολιτική, ιδιαίτερα αρνητικές τοποθετήσεις πραγματοποιούνται για την Τουρκία, την Αλβανία, τα Σκόπια, την Αμερική και την Γερμανία.

εξεταζόμενο διάστημα. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί πως δώδεκα βουλευτές της Χρυσής Αυγής²² ανανεώνουν την κοινοβουλευτική θητεία τους και στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις του 2015, ενώ δύο επανεκλέγονται τον Ιανουάριο, αλλά όχι τον Σεπτέμβριο, με αποτέλεσμα για να είναι έγκυρη η ανάλυση των θεματικών για την δεύτερη εξεταζόμενη περίοδο, να χρειαστεί για τους εν λόγω βουλευτές οι αριθμητικές αναφορές τους σε κάθε κατηγορία να διαχωριστούν ανάλογα με την χρονική περίοδο που πραγματοποιούνται. Έτσι, λοιπόν, προκειμένου να επιλυθεί το συγκεκριμένο μεθοδολογικό εμπόδιο ο ερευνητής ταξινόμησε τις ομιλίες όλων των βουλευτών ανά μήνα, συγκέντρωσε τις αριθμητικές αναφορές για κάθε υποκατηγορία ανά εξεταζόμενο διάστημα και με το άθροισμά τους προχώρησε στην ανάλυση της κάθε περιόδου, όπως αναδεικνύεται στα παρακάτω κεφάλαια. Η ενέργεια αυτή μας παρέχει την δυνατότητα για ακριβή στοιχεία της κάθε θεματικής ανά κοινοβουλευτική περίοδο και, στη συνέχεια, μας επιτρέπει να προχωρήσουμε σε σύγκριση των δύο εξεταζόμενων διαστημάτων, προκειμένου να είμαστε σε θέση να απαντήσουμε στα ερευνητικά μας ερωτήματα.

Θεματικές των ομιλιών των βουλευτών της Χρυσής Αυγής

Κριτική	Χρυσή Αυγής	Οικονομία	Επικαιρότητα	Ιδεολογία
MME	Δίκη της Χρυσής Αυγής	Μνημόνιο Α. Μνημόνιο Β. Δημόσιο Χρέος Γ. Ευρώ	Δημόσια Υγεία	Ψηφοφόροι
Κομματικό Σύστημα: Α. πολιτικά κόμματα Β. νόμος περί ευθύνης υπουργών Γ. Κρατική επιχορήγηση κομμάτων Δ. Φύλαξη πολιτικών προσώπων Ε. Μισθοί	Κριτική κατά της Χρυσής Αυγής από τα πολιτικά κόμματα	Φορολογικό Σύστημα Α. Φορολογία Β. ΦΠΑ Γ. Προϋπολογισμός	Αθλητισμός	Ρατσισμός σε Α. Παράνομους Μετανάστες Β. Πρόσφυγες Γ. Ρομά Δ. Ομοφυλόφιλους Ε. Έλληνες Ζ. Μουσουλμάνους

²² Οι βουλευτές που επανεκλέγονται και στις δύο αναμετρήσεις του 2015 είναι αυτοί που βρίσκονται στον πίνακα 3 μαζί με τον Δημήτρη Κουκούτση, ο οποίος παρά την επανεκλογή του τον Ιανουάριο και τον Σεπτέμβριο, ανεξαρτητοποιήθηκε από το κόμμα στις 4/3/2017. Όσον αφορά τους βουλευτές που εκλέχθηκαν τον Ιανουάριο του 2015, αλλά δεν τα κατάφεραν τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, πρόκειται για τον βουλευτή Αχαΐας, Μιχάλη Αρβανίτη και τον βουλευτή Σερρών, Αρτέμη Ματθαίουπουλο.

βουλευτών Ζ. ρουσφέτια				
Κοινοβούλιο	Κριτική κατά της Χρυσής Αυγής από τα ΜΜΕ	Τράπεζες	ΜΚΟ	Ιδεολογία- Εθνικισμός
Σκάνδαλα	Βία κατά της Χρυσής Αυγής	Εθνική Οικονομία Α. Εθνική οικονομία Β. Επιχειρήσεις- επενδύσεις Γ. Αγροτικό	Ιθαγένεια	Παράνομη Μετανάστευση Α. Παράνομοι Μετανάστες Β. Πρόσφυγες Γ. Σύνορα Δ. Ρομά
Ε.Ε. και ΔΝΤ Α. δανειστές Β. Ευρώπη			Σύμφωνο Συμβίωσης	Νόμος και Τάξη Α. Εγκληματικότητα Β. Τρομοκρατία Γ. Ένοπλες Δυνάμεις Δ. Φυλακή
Κράτος Δικαίου Α. Δικαιοσύνη Β. Σύνταγμα Γ. Δημοκρατία			Αντιρατσιστικός νόμος	Κοινωνικά Ζητήματα Α. Ανεργία Β. Οικογένεια/ Δημογραφικό Ζήτημα Γ. Αυτοκτονίες Δ. Μετανάστευση Νέων Ε. Άστεγοι Ζ. Ασιλία
Κυβέρνηση			Θρησκεία	Ιστορία
			Ανέγερση μουσουλμανικού τεμένους	Εξωτερική Πολιτική Α. Κύπρος Β. Τουρκία Γ. Μακεδονία/ Σκόπια Δ. Βόρεια Ήπειρος/ Αλβανία Ε. Γερμανία Ζ. Ρωσία Η. Αμερική/

				NATO Θ. Άλλες Χώρες
			Παιδεία	
			Ναυτιλία	

Πίνακας 1. Το τελικό πλαίσιο κωδικοποίησης με βάση το οποίο αναλύθηκαν οι ομιλίες των βουλευτών της Χρυσής Αυγής στην Ολομέλεια της Βουλής

Εκτός από την απάντηση, λοιπόν, του κεντρικού ερωτήματος σχετικά με το «τι απασχολεί τελικά την Χρυσή Αυγή στο Κοινοβούλιο», στόχος της παρούσας εργασίας είναι, μεταξύ άλλων, και η παρουσίαση της εξέλιξης των αναφορών της κάθε θεματικής κατά την διάρκεια της πρώτης και της δεύτερης κοινοβουλευτικής περιόδου, προκειμένου να φανεί αν υπάρχει κάποια μετατόπιση των βουλευτών σε επίπεδο ρητορικής πριν την έναρξη της δίκης της Χρυσής Αυγής και κατά την διάρκεια αυτής. Έτσι, λοιπόν, οι είκοσι έξι βουλευτές που εκλέχθηκαν με τον Λαϊκό Σύνδεσμο- Χρυσή Αυγή από τον Μάιο του 2012 μέχρι και τον Σεπτέμβρη του 2015²³ χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με την χρονική περίοδο που υπηρέτησαν στο Εθνικό Κοινοβούλιο, προκειμένου να κωδικοποιηθούν οι ομιλίες τους.

Βουλευτές με κοινοβουλευτική παρουσία από το 2012	Βουλευτές με κοινοβουλευτική παρουσία από το 2015
Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος	Ιωάννης Αϊβατίδης
Μιχάλης Αρβανίτης	Σωτηρία Βλάχου
Γιώργος Γερμενής	Γιώργος Γαλέος
Αντώνης Γρέγος	Φώτης Γραικός
Ελένη Ζαρούλια	Βαγγέλης Καρακώστας
Πολύβιος Ζησιμόπουλος	Ιωάννης Σαχινίδης
Παναγιώτης Ηλιόπουλος	Δέσποινα Σβερώνη- Χονδρονάσιου
Ηλίας Κασιδιάρης	Χρήστος Χατζησάββας
Νικόλαος Κούζηλος	
Δημήτρης Κουκούτσης	
Ιωάννης Λαγός	
Αρτέμης Ματθαϊόπουλος	
Νίκος Μιχαλολιάκος	
Νίκος Μίχος	
Ευστάθιος Μπούκουρας	
Ηλίας Παναγιώταρος	
Χρήστος Παππάς	

Πίνακας 2. Κοινοβουλευτική Παρουσία Βουλευτών της Χρυσής Αυγής

²³ Μέχρι τον Δεκέμβρη του 2017 που είναι και το εξεταζόμενο διάστημα, η τελευταία εκλογική αναμέτρηση πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβρη του 2015

Η πρώτη κατηγορία που είναι και η πολυπληθέστερη περιλαμβάνει τους βουλευτές, οι οποίοι είναι εν ενεργεία από το 2012 μέχρι τον Δεκέμβριο του 2017²⁴, ενώ στη συνέχεια ακολουθούν τα μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας της Χρυσής Αυγής που εξελέγησαν μετά την δικαστική διαμάχη του εξτρεμιστικού κόμματος. Με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση, στην παρούσα εργασία γίνεται απόπειρα ανάλυσης πολιτικού λόγου σε δύο διαφορετικά κεφάλαια, με βάση τους βουλευτές που εντάσσονται στις παραπάνω κατηγορίες. Όσον αφορά την εγκυρότητα της ανάλυσης, σύμφωνα με την θεωρία, υπάρχει ασυμφωνία σχετικά με τον τρόπο που διασφαλίζεται η εγκυρότητα σε μια ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, καθώς κάποιοι μελετητές απορρίπτουν εντελώς την έννοια της αξιοπιστίας και του λάθους (Smith, 1994), ενώ κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν πως προκειμένου να είναι έγκυρη μια τέτοια μεθοδολογία, χρειάζεται συνέπεια μεταξύ των ευρημάτων των παρατηρητών²⁵ (Silverman, 2001). Υπάρχει, ωστόσο, και μια άλλη οπτική, σύμφωνα με την οποία, για να είναι αξιόπιστη η έρευνα είναι σημαντικό να διεξαχθεί με συστηματικό τρόπο και να είναι διαφανή στους αναγνώστες όλα τα βήματα που ακολουθήθηκαν για να βγουν τα συμπεράσματα (Steinke, 2004). Όσον αφορά την αξιοπιστία της παρούσας εργασίας, δυστυχώς, δεν υπήρξε δυνατότητα να συμμετάσχει σε κάποιο μέρος της κωδικοποίησης δεύτερο άτομο. Ωστόσο για να ισορροπήσει την κατάσταση, ο ερευνητής μετά την πρώτη επεξεργασία του υλικού του επανήλθε αρκετές φορές σε αυτό, προκειμένου να το ταξινομήσει εκ νέου σε πιο συγκεκριμένες κατηγορίες, ενώ το ίδιο συνέβη και κατά την διάρκεια συγγραφής του εκάστοτε κεφαλαίου, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να κωδικοποιήσει από την αρχή το υλικό και να ελέγξει οτιδήποτε μπορεί να διέφυγε της προσοχής του την πρώτη φορά. Μετά τις απαραίτητες διευκρινίσεις για την μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη, στα επόμενα κεφάλαια θα εστιάσουμε στο κυρίως θέμα της εργασίας.

²⁴ Οι περισσότεροι εξ αυτών είναι εν ενεργεία μέχρι σήμερα. Εξαίρεση αποτελεί ο Κωνσταντίνος Μπαρμπαρούσης, ο οποίος κατά το εξεταζόμενο διάστημα διετέλεσε βουλευτής της Χρυσής Αυγής, αλλά διαγράφηκε από το κόμμα το 2018, οπότε οριακά εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία.

²⁵ Ουσιαστικά αυτή η οπτική θεωρεί απαραίτητη την παρουσία δεύτερου παρατηρητή, ο οποίος θα κωδικοποιήσει, τουλάχιστον ένα μέρος του υλικού του ερευνητή, και όσο περισσότερο ταυτίζονται τα αποτελέσματα των δύο παρατηρητών, τόσο πιο ισχυρή είναι η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της εν λόγω μελέτης.

Ανάλυση λόγου βουλευτών κατά την Α΄ Κοινοβουλευτική περίοδο

Μετά την σύντομη αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο σχετικά με τα ακροδεξιά κόμματα, τις αιτίες ανόδου της Χρυσής Αυγής, αλλά και τη μεθοδολογία με βάση την οποία εκπονήθηκε η συγκεκριμένη μελέτη, στο παρόν κεφάλαιο γίνεται απόπειρα να εξεταστούν οι ομιλίες των βουλευτών του ακροδεξιού κόμματος, οι οποίοι ανήκουν στην πρώτη κοινοβουλευτική θητεία της Χρυσής Αυγής, δηλαδή κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ του Ιουνίου 2012 και του Δεκεμβρίου 2014, το οποίο διαρκεί τριάντα μήνες, όπως φαίνεται στον *πίνακα 3*.

Βουλευτές με κοινοβουλευτική παρουσία από το 2012 μέχρι σήμερα	Βουλευτές με κοινοβουλευτική παρουσία από το 2012 που δεν είναι πλέον εν ενεργεία
Γιώργος Γερμενής	Χρυσοβαλάντης Αλεξόπουλος
Αντώνης Γρέγος	Μιχάλης Αρβανίτης
Ελένη Ζαρούλια	Πολύβιος Ζησιμόπουλος
Παναγιώτης Ηλιόπουλος	Δημήτρης Κουκούτσης
Ηλίας Κασιδιάρης	Αρτέμης Ματθαίοπουλος
Νικόλαος Κούζηλος	Νίκος Μίχος
Ιωάννης Λαγός	Ευστάθιος Μπούκουρας
Κωνσταντίνος Μπαρμπαρούσης	
Νίκος Μιχαλολιάκος	
Ηλίας Παναγιώταρος	
Χρήστος Παππάς	

Πίνακας 3. Εξέλιξη πορείας Βουλευτών της Χρυσής Αυγής με κοινοβουλευτική θητεία το 2012

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί αυτό το εγχείρημα, έχουν προστεθεί αριθμητικά οι αναφορές όλων των παραπάνω βουλευτών για κάθε υποκατηγορία με σκοπό να αναλυθούν συνολικά. Όπως φάνηκε και μέσα από τη μελέτη του πολιτικού λόγου των βουλευτών, η κριτική εύλογα κατέχει την πρώτη θέση, με κύριο στόχο την τρικομματική κυβέρνηση Νέα Δημοκρατία- ΠΑΣΟΚ- ΔΗΜΑΡ²⁶, για

²⁶ Κατά την εξεταζόμενη περίοδο έχουμε την τρικομματική κυβέρνηση ΝΔ- ΠΑΣΟΚ- ΔΗΜΑΡ, με την τελευταία να αποχωρεί στις 21/6/2013, με αφορμή το λουκέτο της ΕΡΤ από τον Αντώνη Σαμαρά με πράξη νομοθετικού περιεχομένου, στην οποία η ΔΗΜΑΡ ήταν αντίθετη. Μετά τις εκλογές του Ιανουαρίου 2015 έχουμε την συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ.

<http://www.iefimerida.gr/news/113157/%CE%BF-%CF%86%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B2%CE%AD%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BE%CE%B7%CE%B3%CE%B5%CE%AF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC-%CF%80%CF%89%CF%82-%CE%BF-%CE%B2%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%B6%CE%AD%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF-%CF%83%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%82->

την οποία πραγματοποιούνται τριακόσιες εβδομήντα μία αναφορές με αιχμή του δόρατος την πολιτική λιτότητας που εφαρμόζεται από τους ιθύνοντες αλλά και εμπλοκή τους σε σκάνδαλα διαφθοράς. Έτσι, λοιπόν, η κυβέρνηση χαρακτηρίζεται από τον Μίχο «ανίκανη», «ανοργάνωτη και πρόχειρη», με τα μέλη της να θεωρούνται «φερέφωνα ξένων ανθελληνικών δυνάμεων», ενώ συνολικά κρίνεται ως «το καλύτερο πλυντήριο ξεπλύματος μαύρου χρήματος». Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του κόμματος, Χρήστος Παππάς, αποδίδει στην τρικομματική κυβέρνηση χαρακτηρισμούς, όπως «πολιτικοί μπακαλόγατοι στα φαλιρισμένα πολιτικά παντοπωλεία», «χούντα των μνημονίων», «κυβέρνηση λαθρολάγων, αρνητών της ελληνικής ιστορίας και δήμιων της Ελλάδας και των Ελλήνων», ενώ τονίζει πως η ελληνική κυβέρνηση είναι «μαριονέτα των ξένων» και «υπόδικη στη συνείδηση του λαού». Αντίστοιχα, για τον εκπρόσωπο τύπου του κόμματος, Ηλία Κασιδιάρη, η κυβέρνηση ΝΔ- ΠΑΣΟΚ- ΔΗΜΑΡ θεωρείται «κατάπτυστη», «ανδρείκελο εργολάβων, καναλαρχών και ξένων τοκογλύφων» ενώ χαρακτηρίζεται και ως κυβέρνηση «μιζαδόρων και απατεώνων», με αποκορύφωμα την ομιλία του στις 12/3/2014, όπου την αποκάλεσε «εταιρεία δολοφόνων». Ενδιαφέρον παρουσιάζει, ωστόσο, και η παρέμβαση του Λαγού στις 26/11/2012, όπου αναφερόμενος στο ίδιο ζήτημα κάνει λόγο για «διεθνές διευθυντήριο της τριμερούς διακυβέρνησης του σιωνισμού και των στοών, το οποίο αυτή τη στιγμή κυβερνά και το οποίο η Χρυσή Αυγή μάχεται και θα αντιμάχεται για πάντα».

Επόμενος σταθμός στην κριτική των βουλευτών της Χρυσής Αυγής είναι τα πολιτικά κόμματα, για τα οποία σημειώνονται εκατόν τριάντα εννέα ομιλίες, με τη Νέα Δημοκρατία να αναφέρεται στις είκοσι μία από αυτές²⁷. Σε αυτό το σημείο ξεχωρίζει η κριτική του Χρήστου Παππά, που περιγράφει τη Νέα Δημοκρατία ως «ελαφροδεξιά», «χαζοχαρούμενη παράταξη» με την ιδεολογία της να χαρακτηρίζεται μια «νεοφιλελεύθερη σούπα με μακεδονομάχο Σαμαρά». Σχολιάζοντας, μάλιστα, πολυνομοσχέδιο που έφερε η Νέα Δημοκρατία προς ψήφιση στις 17/7/2013, την κατηγορεί ότι ασκεί νέο- οθωμανική πολιτική, ενώ δεν δίστασε να υποστηρίξει πως «η ΝΔ είναι χειρότερη και από την τουρκοκρατία, από την τουρκική κατοχή», καθώς «τότε είχαμε φιρμάνια, τώρα έχουμε πολυνομοσχέδια. Τότε είχαμε χαράτσια και χαράτσια έχουμε και σήμερα». Η κριτική προς την συντηρητική παράταξη δεν σταματά εδώ, όμως, καθώς οι ακροδεξιοί βουλευτές ασκούν προσωπική κριτική και σε σημαντικά στελέχη αυτής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πρώην πρόεδρος και πρωθυπουργός της χώρας, Αντώνης

[%CF%84%CE%BF%CE%BD-%C2%AB%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%B1%CE%BD%C2%BB-%CE%B1%CF%80%CF%8C-](#), ανακτήθηκε στις 8/9/2018

²⁷ Οι σχετικά λίγες αναφορές στη Νέα Δημοκρατία κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο δικαιολογούνται από τη στιγμή που η συντηρητική παράταξη βρίσκεται στην κυβέρνηση, οπότε η προσωπική κριτική προς αυτήν, σε πολλές περιπτώσεις, αλληλοεπικαλύπτεται με την κριτική στην κυβέρνηση. Κάτι αντίστοιχο, παρατηρείται και στην περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ κατά την δεύτερη εξεταζόμενη περίοδο.

Σαμαράς, ο οποίος συνολικά συγκεντρώνει δεκαεπτά αναφορές και περιγράφεται ως «νέος εθνοσωτήρας», «φυγάς του κοινοβουλευτικού ελέγχου», αλλά και «πολιτικός της ασυνέπειας», ενώ, όταν στην εξουσία είναι η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Χρυσής Αυγής συνεχίζει να τοποθετείται για τον Αντώνη Σαμαρά, τον οποίο χαρακτηρίζει «φοβικό πρώην πρωθυπουργό». Έπειτα, σειρά έχει ο νυν Πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας, Κυριάκος Μητσοτάκης, για τον οποίο πραγματοποιούνται επτά ομιλίες και αντιμετωπίζεται ως «εκλεκτός των ελίτ και της Λέσχης Μπίλντεμπεργκ», ενώ, επιπλέον σχολιάζεται και η κοινωνική του τάξη που δεν του επιτρέπει να βρίσκεται κοντά στον λαό, σε αντίθεση με την Χρυσή Αυγή. Τέλος, η κριτική στη Νέα Δημοκρατία δεν θα μπορούσε να είναι ολοκληρωμένη χωρίς τις τριάντα αναφορές στον Υπουργό Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Νίκο Δένδια, ο οποίος χαρακτηρίζεται στις 30/7/2013 από τον Αρβανίτη «ηθικός αυτουργός και συναυτουργός σ' αυτές τις δολοφονικές επιθέσεις»²⁸. Επόμενος σταθμός στην κριτική των ακροδεξιών βουλευτών είναι το ΠΑΣΟΚ με εβδομήντα εννέα αναφορές, το οποίο αντιμετωπίζεται από τον Ματθαίοπουλο ως «συνώνυμο της διαφθοράς και της μίζας», ενώ στην τοποθέτησή του στις 3/9/2014 σχολιάζοντας την επέτειο ίδρυσης του κόμματος υποστηρίζει πως «συμπληρώνει σαράντα χρόνια ζωής ή για να είμαι περισσότερο ακριβής απέναντι στο καταστροφικό του έργο, συμπληρώνει σαράντα χρόνια μίζας, ρεμούλας και κατασπατάλησης του δημοσίου χρήματος» και στη συνέχεια καταγγέλλει πως αν και πρόκειται για ένα κόμμα μειοψηφίας, που σε όλες τις εκλογές λαμβάνει μονοψήφιο ποσοστό, συνεχίζει να συγκυβερνά τη χώρα. Αντίστοιχα, ο Παναγιώταρος σε ομιλία του στις 28/4/2013 διαπιστώνει πως «πιο φαύλο κόμμα δεν έχει υπάρξει όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σχεδόν σε ολόκληρη την Ευρώπη, ίσως και στον κόσμο». Μετά τα δύο κυβερνητικά κόμματα σειρά έχει το ΚΚΕ, για το οποίο γίνεται λόγος σε δεκαεπτά τοποθετήσεις, με αιχμή του δόρατος την πώληση του τηλεοπτικού σταθμού 902, ενώ ο Γρέγος στην τοποθέτησή του στις 20/3/2014 σε μια απόπειρα προσέγγισης της εργατικής τάξης, δηλώνει πως «το ΚΚΕ είναι απέναντι στους εργαζόμενους, διότι, στηρίζει τον λαθρομετανάστη. Συνεπώς δεν μπορεί να μιλάει για τον εργαζόμενο». Στη συνέχεια, ακολουθεί ο ΣΥΡΙΖΑ με τριάντα δύο ομιλίες, ο οποίος σύμφωνα με τον Παναγιώταρο θεωρείται «κατεξοχήν

²⁸Η κριτική αυτή προκύπτει μετά την εντολή του Υπουργού για απομάκρυνση των συνοδών-αστυνομικών από τους βουλευτές της Χρυσής Αυγής μέχρι να αποφανθεί η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου επί της αναφοράς του Υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη για την τέλεση αξιόποινων πράξεων από μέλη- υποστηρικτές της Χρυσής Αυγής
<https://www.iefimerida.gr/news/122733/%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%AD%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CE%B5-%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CE%AE-%CE%B1%CF%85%CE%B3%CE%AE-%CF%80%CE%AE%CF%81%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%8D%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AD%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82>, ανακτήθηκε στις 5/2/2019

κόμμα της λαϊκής εξαπάτησης» και τέλος η ΔΗΜΑΡ με δέκα. Ενδεικτική είναι η ομιλία του κοινοβουλευτικού εκπρόσωπου του κόμματος στις 25/2/2013, όπου αναφερόμενος στη συμμετοχή της ΔΗΜΑΡ στην τρικομματική κυβέρνηση, δηλώνει σε υψηλούς τόνους πως «αν δεν υπήρχε η Μεταπολίτευση δεν θα υπήρχατε στην πολιτική. Είστε εξωμότες της Αριστεράς. Έχετε σχέση με την Αριστερά όσο έχουν και οι συνάδελφοί σας στην Κυβέρνηση –εννοώ το ΠΑΣΟΚ- με το σοσιαλισμό», ενώ προτείνει να αλλάξουν το όνομά τους και από Δημοκρατική Αριστερά να λέγονται «"Μνημονιακή Αριστερά" ή καλύτερα, όπως το λέει ο γελωτοποιός, ο Τζίμης ο Πανούσης, να αναγράφεστε ως «ΔΕΙΜΑΡ», που σημαίνει "Δεν Είμαι Αριστερός"».

Μετά τις δέκα αναφορές οι οποίες σχετίζονται με τα πεπραγμένα των προηγούμενων κυβερνήσεων που είναι υπεύθυνες μαζί με την εν ενεργεία, για την οικονομική κατάσταση της χώρας και της κακοδιαχείρισης του δημόσιου χρήματος, επόμενος σταθμός της κριτικής των βουλευτών της Χρυσής Αυγής είναι το ίδιο το Κοινοβούλιο, για το οποίο συγκεντρώνεται εκατόν δύο τοποθετήσεις, το οποίο θεωρείται από τον Κασιδιάρη «πλυντήριο σκανδάλων», ενώ από τον Λαγό χαρακτηρίζεται «άντρο ψευτοδημοκρατίας». Παράλληλα, ο Παναγιώταρος στηλιτεύει την πρακτική της κυβέρνησης να φέρνει άσχετες ν-τροπολογίες, όπως τις αποκαλεί, σε σχετικά μικρά νομοσχέδια, την χρήση πράξεων νομοθετικού περιεχομένου, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο απαντούν οι υπουργοί, όταν απαντούν, στον κοινοβουλευτικό έλεγχο των κομμάτων. Έπειτα, τα βέλη των χρυσαυγιτών στρέφονται στο Κράτος Δικαίου για το οποίο γίνεται λόγος σε εκατόν πενήντα μία ομιλίες, με την παραβίαση, κυρίως, του Συντάγματος να τονίζεται σε εκατόν ογδόντα τρεις από αυτές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αναφορά του Αρβανίτη, ο οποίος σχολιάζοντας την δήλωση του Αρχηγού της ΔΗΜΑΡ, Φώτη Κουβέλη, ότι δεν μπορούν να συνυπολογιστούν οι ψήφοι της Χρυσής Αυγής με τις ψήφους του κόμματός του, βρίσκει την ευκαιρία να θίξει το ζήτημα και καταγγέλλει πως «δεν υπάρχει ισοτιμία μεταξύ των βουλευτών, όπως λέει το Σύνταγμα και όπως λέει και ο Κανονισμός της Βουλής» και πως οι ίδιοι είναι «βουλευτές δευτέρας κατηγορίας, οι αποδιοπομπαίοι τράγοι!». Με αυτή την δήλωση ο Αρβανίτης αναδεικνύει την αδικία που υφίσταται το κόμμα του προκαλώντας στους ψηφοφόρους του ένα αίσθημα συμπόνιας και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ταύτισης από άτομα τα οποία θεωρούν ότι αδικούνται από το σύστημα. Στη συνέχεια, οι ογδόντα τέσσερις τοποθετήσεις αφορούν την δικαιοσύνη, η οποία, ανάλογα τον σκοπό της ομιλίας του εκάστοτε βουλευτή, είτε παρουσιάζεται ως ανεξάρτητη και την εμπιστεύονται για την δικαίωσή τους είτε, στις περισσότερες περιπτώσεις, θεωρείται κατευθυνόμενη από την εκτελεστική εξουσία. Ενδεικτική είναι η ομιλία του Ματθαίοπουλου, σύμφωνα με τον οποίο «εάν είσαι μέλος αυτής της ανίερης συμμαχίας «ΝΔ και ΠΑΣΟΚ», ό,τι κι αν έχεις διαπράξει, βγαίνεις αθώος. Όμως, εάν έχεις την κατάρρα να ανήκεις σε ένα κόμμα καθαρό και ανεξάρτητο όπως η Χρυσή Αυγή, είτε στέλνεσαι στη φυλακή χωρίς κανένα στοιχείο εις βάρος σου είτε

πληρώνεις υπέρογκα ποσά μόνο και μόνο για να αποδείξει η δικαιοσύνη ότι επιτελεί κάποιο καθήκον», δηλώνοντας έμμεσα ότι το κόμμα είναι αδιάφθορο και «διώκεται» γιατί πολέμησε το σύστημα, σε αντίθεση με τα μέλη της ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, τα οποία «επιβραβεύονται», παρά τα δεινά που έχουν προκαλέσει στον ελληνικό λαό. Επιστρέφοντας στην δικαιοσύνη, ο Αρβανίτης μας δίνει μια διαφορετική οπτική για το εν λόγω ζήτημα, διαχωρίζοντας την από την δικαστική εξουσία, καθώς σύμφωνα με την ομιλία του στις 3/7/2014 «η δικαιοσύνη δεν έχει ούτε σάρκα ούτε οστά ούτε εγκαθίσταται σε καταστήματα δικαστικά ή σε υπουργικά καταστήματα» και πως «είναι ύψιστο ιδεώδες, το οποίο σήμερα βλάπτεται και προσβάλλεται κατά το πλέον χειρότερο βάνανυσο τρόπο». Στη συνέχεια, με σαράντα μία τοποθετήσεις στοχοποιείται η ποιότητα της δημοκρατίας, η οποία κρίνεται με βάση την συμπεριφορά των πολιτικών κομμάτων και των βουλευτών απέναντι στην Χρυσή Αυγή. Σύμφωνα με τον Γρέγο, ο οποίος σχολιάζοντας δηλώσεις υπουργού, δηλώνει πως «πολλά από αυτά είναι υποκειμενικά. Ποιος είναι μαύρος, ποιος είναι άσπρος, τέλος πάντων, ποιος είναι δημοκράτης, ποιος δεν είναι. Για εσάς εμείς δεν είμαστε δημοκράτες, για μας εσείς δεν είστε δημοκράτες. Όλα αυτά είναι πράγματα σχετικά», ενώ και ο Μίχος υποστηρίζει πως πρόκειται για «μια λέξη που την έχουμε κάνει καραμέλα». Τέλος, ο Αρβανίτης στην ομιλία του στις 10/7/2014, τονίζει πως «τη θέση της δημοκρατικής λειτουργίας έχει καταλάβει ο άκρατος κομματικός κοινοβουλευτισμός, που λειτουργεί αποκλειστικά χάριν των κομματικών συμφερόντων και των συμφερόντων της σιωνιστικής τραπεζικής αδηφαγίας, με αποτέλεσμα να πλήττονται τα συμφέροντα του λαού και του έθνους».

Έχοντας ολοκληρώσει την κριτική στους θεσμούς και το πολιτικό προσωπικό της χώρας, τα βέλη των ακροδεξιών βουλευτών στρέφονται στους ευρωπαίους εταίρους και το ΔΝΤ, που έχουν υποδουλώσει την χώρα, με την εκάστοτε κυβέρνηση να ακολουθεί πιστά τις εντολές τους, όπως αναδεικνύεται στις εκατόν τριάντα τρεις ομιλίες τους. Πιο συγκεκριμένα, ο Παππάς χαρακτηρίζει τους δανειστές «υπερατλαντικούς γκάνγκστερς», «εκτελεστικό απόσπασμα», και αναφέρεται στην «ξενική κατοχή» που υπάρχει στη χώρα, ενώ θεωρεί την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) «μαφία τοκογλύφων». Για τον Μιχαλολιάκο οι δανειστές θεωρούνται «τοκογλύφοι», «ληστρικό χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο» και «Έμποροι των Εθνών στις Βρυξέλλες», ενώ ο Παναγιώταρος στην τοποθέτησή του στις 28/4/2013, καταγγέλλει πως οι δανειστές είναι «εντολοδόχοι και αυτοί των διαχρονικών καψομύτηδων τοκογλύφων αφεντικών, αυτών των σιχαμερών Σάιλοκ που στο βωμό του χρήματος και του κέρδους δεν διστάζουν να καταστρέψουν κοινωνίες, ολόκληρες χώρες, έθνη και γιατί όχι ολόκληρη την υφήλιο, προκειμένου να γεμίσουν κι άλλο τα πούγκιά τους». Εκτός από τους ευρωπαίους εταίρους, ωστόσο, οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής σε έντεκα τοποθετήσεις του αναφέρονται και στην Ευρώπη, με τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο του κόμματος στην πρώτη

του ομιλία στην Ολομέλεια της Βουλής στις 7/7/2012, να υποστηρίζει πως το κόμμα του είναι υπέρ της Ευρώπης, αλλά «μιας Ευρώπης των πατρίδων, με ισοτιμία και αλληλοσεβασμό, με ανυστερόβουλη, πραγματική αλληλεγγύη», ενώ τονίζει πως «η Ευρώπη χρωστάει στην Ελλάδα και όχι η Ελλάδα στην Ευρώπη» καταλήγοντας πως «εμείς ήμασταν και πρέπει να ξαναγίνουμε οι ταγοί της Ευρώπης και όχι οι ουραγοί».

Επόμενος σταθμός στην κριτική των ακροδεξιών βουλευτών είναι τα σκάνδαλα, για τα οποία συγκεντρώνονται εκατόν δεκατρείς ομιλίες και αφορούν, κυρίως, δάνεια και χρέη των κομμάτων και των καναλιών, αλλά και τη Λίστα Λαγκάρντ, την υπόθεση Siemens και τα εξοπλιστικά προγράμματα. Επιπλέον, εξήντα οκτώ τοποθετήσεις συγκεντρώνονται για τα ΜΜΕ, τα οποία θεωρούνται «μέσα μαζικής παραπληροφόρησης» που έχουν σκοπό να υπερασπιστούν την κυβέρνηση και τα αντιλαϊκά μέτρα που λαμβάνει στα πλαίσια της μνημονιακής πολιτικής αλλά και να συκοφαντήσουν την Χρυσή Αυγή, που είναι η μόνη δύναμη που νοιάζεται πραγματικά για το συμφέρον του λαού. Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με τον Μιχαολιάκο, τα μέσα είναι «πορνοβοσκοί που κάνουν τους ενημερωτές», αλλά και «νταβατζήδες που κατευθύνουν τη δημόσια χώρα στην Ελλάδα», ενώ ο Παππάς κάνει λόγο για «παπαγαλάκια συγκυβέρνησης», «βαρόνους καναλάρχες» και «σφουγγοκωλάριους της Μέρκελ και των τοκογλύφων» καταγγέλλοντας την «ψεύτικη δημοκρατία των διαπλεκόμενων καναλιών». Στη συνέχεια, συγκεντρώνονται τριακόσιες δύο αναφορές για το κομματικό σύστημα, με τις εξήντα τρεις από αυτές να σχετίζονται με τον νόμο περί ευθύνης υπουργών και τις σαράντα δύο να αφορούν την κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων. Μάλιστα, ο εκπρόσωπος τύπου, Ηλίας Κασιδιάρης, στις 11/11/2013 γνωστοποίησε πως το κόμμα του είχε καταθέσει πρόταση με σχέδιο νόμου «να μειωθούν οι κρατικές χρηματοδοτήσεις προς τα κόμματα κατά 80% με στόχο όταν έλθει η επόμενη Αναθεωρητική Βουλή, να καταργηθούν εντελώς», με τα έσοδα που θα προκύψουν να δοθούν στα παιδιά που θα γεννηθούν προκειμένου να επενδύσουν στο μέλλον της πατρίδας. Χωρίς να αναιρεί αυτή την άποψη στις μετέπειτα τοποθετήσεις του, ορισμένες φορές, παρατηρείται η αναφορά στον αποκλεισμό της κρατικής χρηματοδότησης του κόμματός του με τέτοιο τρόπο, ώστε να προβάλλεται ως θύμα της υποτιθέμενης δίωξης που βιώνει, την ώρα που σε άλλες τοποθετήσεις του φαίνεται περήφανος για την εν λόγω κατάσταση. Ενδεικτικά, αναφέρεται η τοποθέτηση του βουλευτή στις 2/5/2014, όπου σχολιάζοντας το υπαίθριο εμπόριο καταγγέλλει πως τους έχουν κατηγορήσει για αυτό, «όταν κάναμε το «έγκλημα» να δώσουμε δωρεάν κάποια τρόφιμα σε Έλληνες πολίτες. Και αυτό συνεχίζει να το κάνει η Χρυσή Αυγή παρ' ότι κόπηκε η κρατική χρηματοδότηση προς το κόμμα μας εντελώς παράνομα και αντισυνταγματικά». Τελευταίο σταθμό στην κριτική τους αποτελεί η απόπειρα δημιουργίας κομματικού στρατού μέσω των πελατειακών σχέσεων, όπως αναδεικνύεται σε είκοσι εννέα τοποθετήσεις. Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του

Μίχου στις 6/11/2013, στην οποία υποστηρίζει πως «την επόμενη μέρα των εκλογών θεωρεί η εκάστοτε κυβέρνηση ότι οι υπηρεσίες του δημοσίου είναι ένα φέουδο γι' αυτούς», ενώ στις 12/11/2012 καταγγέλλει πως όποιο κόμμα έρχεται στην εξουσία ««πλιατσικολογεί», εκτός όλων των άλλων, και τις θέσεις ευθύνης στη δημόσια διοίκηση τοποθετώντας «δικούς» του ανθρώπους».

Μετά την θεματική της κριτικής, σειρά έχει η ιδεολογία με τετρακόσιες ογδόντα επτά αναφορές, από τις οποίες οι εκατόν πενήντα έξι σχετίζονται με την παρουσία παράνομων μεταναστών στην επικράτεια, ενώ για τους πρόσφυγες σημειώνονται μόλις τρεις ομιλίες και δεκατρείς για την σημασία της φύλαξης των συνόρων της χώρας από τις ένοπλες δυνάμεις. Ο Αρβανίτης υποστηρίζει πως η παραμονή και η δράση των «λαθρομεταναστών» έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της εγκληματικότητας, την «πληθυσμιακή αλλοίωση», τον «περιορισμό της εθνικής κυριαρχίας» και τον «εδαφικό ακρωτηριασμό της χώρας». Αντίστοιχα, σε ομιλία του ο Γερμενής στις 8/11/2012 προτείνει «να μη δαπανώνται χρήματα για την πολιτική ασύλου και πρώτης υποδοχής υπηκόων τρίτων χωρών, αλλά αυτό το κονδύλι να γίνει εισιτήριο επιστροφής στη χώρα τους». Αποκαλυπτική είναι, ωστόσο, και η τοποθέτηση του Μίχου στις 9/10/2014, όπου σχολιάζοντας την άποψη της συγκυβέρνησης ότι «πρέπει να φέρουμε στην Ελλάδα και άλλους μετανάστες, γιατί υπάρχει μεγάλο πρόβλημα στον πληθυσμό και υπογεννητικότητα» τονίζει με ειρωνική και ταυτόχρονα έντονα ρατσιστική διάθεση πως πρέπει «να φέρουμε κι άλλους βιαστές, κι άλλους κλέφτες, κι άλλους δολοφόνους, κι άλλους ληστές», καθώς «δεν μας φτάνουν αυτοί που έχουμε». Στο ίδιο ύφος, βρίσκεται και η ομιλία του Γρέγου στις 6/3/2014, ο οποίος υποστηρίζει πως το όραμα των ευρωπαϊών εταίρων για την Ελλάδα, είναι «να μετατραπεί σε έναν απέραντο καταυλισμό από ντόπιους και λαθρομετανάστες που θα φυτοζωούν αφημένοι στη μοίρα τους είτε ως θύματα των δουλεμπόρων, οι αλλοδαποί, είτε ως θύματα των μνημονίων οι ημεδαποί». Παρά το σαφές ρατσιστικό περιεχόμενο των παραπάνω αναφορών²⁹ σε συνδυασμό με τις δέκα ρατσιστικές τοποθετήσεις κατά των ισλαμιστών, πολλοί βουλευτές εντοπίζουν τον ρατσισμό -και ενίοτε το μίσος- μόνο σε βάρος των Ελλήνων, όπως αποδεικνύεται σε τριάντα τρεις τοποθετήσεις. Ενδεικτική, είναι η ομιλία του Ηλία Κασιδιάρη στις 27/9/2012, όπου διαπιστώνει πως «ο μόνος ρατσισμός που υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα, είναι ο ρατσισμός κατά των Ελλήνων. Και ο ρατσισμός αυτός πηγάζει από δύο συγκεκριμένες πηγές: πρώτον, από τις αρμόδιες αρχές του ελληνικού κράτους. Και δεύτερον, από τους εγκληματίες λαθρομετανάστες», ενώ παράλληλα, προτείνει σε όσους τους αποκαλούν ρατσιστές να πάρουν στο σπίτι τους κάποιους από αυτούς για να συμβιώσουν και να γίνει το

²⁹ Οι αναφορές στον ρατσισμό εναντίον των μεταναστών, των προσφύγων και των ομοφυλοφίλων, τεκμαίρονται από τον ερευνητή μέσα από αξιολόγηση των ομιλιών των βουλευτών, οι οποίες, συνήθως, συνδυάζονται με παράλληλη αναφορά στην εγκληματικότητα και την ανεργία, ενώ ο ρατσισμός κατά των ομοφυλοφίλων σχετίζεται με τον θεσμό της οικογένειας και την μη κανονικότητα που παρουσιάζει η εν λόγω κοινωνική ομάδα.

πρώτο κέντρο υποδοχής στο Περιστέλιο της Βουλής, προκειμένου να αποκτήσουν οι βουλευτές βιωματική άποψη για την εν λόγω κοινωνική ομάδα. Συμπληρωματικά με όσα έχουν ειπωθεί μέχρι τώρα, λειτουργεί και η τοποθέτηση του Μίχου στις 5/9/2014, ο οποίος προσπαθεί να αποδομήσει την κατηγορία του ρατσισμού εναντίον τους υποστηρίζοντας πως δεν διευκρινίζεται σε ποιον ρατσισμό πιστεύουν εκείνοι, καθώς «αν ο ρατσισμός είναι η δυσμενής διάκριση, η περιφρόνηση, η χλεύη και το ασίγηστο μίσος εναντίον κάποιων, τότε σίγουρα ρατσιστές με όλη την σημασία της λέξης είναι το πολιτικό κατεστημένο αυτής της χώρας, σύμφωνα με τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται και κατά της Χρυσής Αυγής». Όσον αφορά τους πρόσφυγες, ο αρχηγός του κόμματος στην ομιλία του στις 11/11/2012 αναγνωρίζει την παρουσία προσφύγων στην ελληνική επικράτεια, αλλά θεωρεί πως δεν έχουν λόγο να βρίσκονται στην χώρα, καθώς «πολλοί ισχυρίζονται κι έχουν δίκιο ότι αυτοί αποτελούν πρόσφυγες. Ναι είναι πρόσφυγες των τυχοδιωκτικών πολέμων, τους οποίους έκανε η Αμερική, έκανε η Ουάσινγκτον με τη βοήθεια, βεβαίως, και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ολόθερμη συμπαράστασή της. Τι φταίει η Ελλάδα για όλους αυτούς τους πρόσφυγες;». Επόμενο αντικείμενο που άπτεται της ιδεολογίας είναι τα ζητήματα νόμου και τάξης, τα οποία συγκεντρώνουν εκατόν ογδόντα αναφορές, από τις οποίες οι πενήντα έξι σχετίζονται με την εγκληματικότητα, οι τριάντα δύο με την τρομοκρατία και οι εκατό για τις ένοπλες δυνάμεις. Πιο συγκεκριμένα, σε ομιλία του στις 8/11/2012 ο Γερμενής προτείνει «να περικοπεί το κονδύλι που αφορά την περίθαλψη, τη σίτιση και τη διαμονή λαθρομεταναστών και με το ποσό αυτό να μη γίνουν περαιτέρω μειώσεις στις αποδοχές των ένοπλων και των εν ενεργεία ανώτατων αξιωματικών, όσο και οι περικοπές των εισακτέων στις στρατιωτικές σχολές». Στο ίδιο πλαίσιο, ο Μίχος στην τοποθέτησή του στις 9/12/2013 αναφερόμενος στους αστυνομικούς διερωτάται ως πότε «κάποιοι θα τους στέλνουν άφραγκους χωρίς υποδομές και ηθικό να υπερασπιστούν την πατρίδα» και «άλλοι θα τους στοχοποιούν, θα τους λένε «γουρούνια, μπάτσους, δολοφόνους», λες και αυτά τα παιδιά δεν είναι παιδιά του λαού αλλά πλουτοκράτες» και ολοκληρώνει δίνοντας λόγο τιμής πως όταν έρθει η ώρα η Χρυσή Αυγή θα δώσει «στην ΕΛ.ΑΣ. αξιοπρέπεια και υπόσταση, αλλάζοντας, πρώτα απ' όλα, τους κανόνες εμπλοκής και δίνοντας υλικοτεχνική υποδομή, που αρμόζει σε ένα σύγχρονο κράτος». Εκτός από τις ένοπλες δυνάμεις, όμως, στα ζητήματα νόμου και τάξης εντάσσονται και οι φυλακές, οι οποίες συγκεντρώνουν τριάντα επτά ομιλίες με αιχμή του δόρατος την αποσυμφόρησή τους. Μάλιστα, στην τοποθέτησή του στις 23/10/2013 ο Ζησιμόπουλος, κάνει λόγο για «υπερπληρότητα αλλοδαπών στις ελληνικές φυλακές» από άτομα που προέρχονται, κυρίως, από την Αλβανία και το Πακιστάν. Ως εκ τούτου, προτείνει να υπάρξει μια συμφωνία με τις συγκεκριμένες δύο χώρες, την Αλβανία και το Πακιστάν, σύμφωνα με την οποία «όσοι υπήκοοι αυτών των χωρών βρίσκονται παράνομα στην Ελλάδα, έχουν παρανομήσει κι έχουν καταδικαστεί από την ελληνική δικαιοσύνη, να απελαύνονται στις χώρες από όπου προέρχονται και να εκτίουν εκεί την ποινή τους».

Μετά τα ζητήματα νόμου και τάξης, οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής σχολιάζουν και άλλα θέματα που ταλανίζουν την ελληνική κοινωνία επιρρίπτοντας ευθύνες στην πολιτική ηγεσία της χώρας σε συνολικά διακόσιες σαράντα έξι τοποθετήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι εκατόν δεκατρείς αναφορές στην ανεργία, η οποία συνδυάζεται σε μεγάλο βαθμό με την παρουσία μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, ο Γρέγος στην ομιλία του στις 3/10/2014, υποστηρίζει πως υπεύθυνη για τη μη βιωσιμότητα των ασφαλιστικών ταμείων είναι η αδήλωτη εργασία, της οποίας *«βασική αιτία είναι αναμφισβήτητη η λαθρομετανάστευση»*, και ως εκ τούτου *«σοβαρό και βιώσιμο ασφαλιστικό σύστημα μπορεί να υπάρξει μόνο όταν καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η αθρόα εισροή χιλιάδων λαθρομεταναστών και απελαθούν εκατοντάδες χιλιάδες των λαθρομεταναστών πίσω στις χώρες τους»*. Απότοκο της πολιτικής λιτότητας που ακολουθείται τα τελευταία χρόνια από τις κυβερνήσεις, εκτός από την ανεργία είναι και οι αυτοκτονίες, όπως φαίνεται σε ενενήντα μία τοποθετήσεις, η μετανάστευση των νέων που συγκεντρώνει σαράντα μία αναφορές αλλά και το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας, για το οποίο γίνεται λόγος σε σαράντα τρεις ομιλίες, και συνδέεται με άλλα ζητήματα, όπως η παρουσία αλλοδαπών και το ασφαλιστικό σύστημα. Όσον αφορά τη μετανάστευση των νέων στο εξωτερικό, ο Αρβανίτης συνδέει το εν λόγω ζήτημα με την παράνομη μετανάστευση δίνοντας μια χροιά φυλετικής διάκρισης και ανωτερότητας της ελληνικής φυλής υποστηρίζοντας πως *«έχουν φύγει στο εξωτερικό πάνω από διακόσιες χιλιάδες Έλληνες επιστήμονες. Και ποια η διαφορά; Έχουμε πολλούς Αφγανούς να κοσμούν ερευνητικά κέντρα των Ηνωμένων Πολιτειών, της Γερμανίας, της Σουηδίας, της Αυστραλίας; Έχουμε πολλούς Πακιστανούς; Έχουμε πολλούς Αφρικανούς; Έχουμε Έλληνες όμως. Και είναι εγκέφαλοι. Κι αυτή είναι η φυσική διαφορά, που ο ίδιος ο πλάστης έκανε και δεν την έκανε για να περάσει την ώρα του»*. Ενδεικτική, όμως, είναι και η ομιλία του Γρέγου στις 3/10/2014, στην οποία διαπιστώνει πως *«οι Έλληνες μειώνονται, ενώ παράλληλα χιλιάδες νέοι και νέες οδηγούνται κάθε χρόνο στην ξενιτιά»*, με αποτέλεσμα *«αυτός ο εκρηκτικός συνδυασμός να οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε κατάρρευση κάθε κοινωνικής δομής»*, ενώ λίγο αργότερα κατηγορεί φιλελεύθερους και μαρξιστές ότι συμφωνούν απόλυτα στο *«ότι η συνεχής μείωση του πληθυσμού, μπορεί να αναπληρωθεί από την εισδοχή και νομιμοποίηση χιλιάδων τριτοκοσμικών λαθρομεταναστών, προσβάλλοντας πέρα από τα εθνικά δίκαια και την ίδια την κοινή λογική»*. Σχολιάζοντας τον δημογραφικό μαρασμό που αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια η χώρα, ο Ζησιμόπουλος στην ομιλία του την 1/7/2014 διαπιστώνει πως *«η χώρα μας έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά γονιμότητας- αν όχι το χαμηλότερο- στην Ευρώπη»*, στοιχείο που αποτελεί *«μια από τις μεγαλύτερες απειλές για τον ελληνισμό»* και καταγγέλλει πως αντί το ελληνικό κράτος να ενθαρρύνει τα ημεδαπά ζευγάρια με κοινωνικές παροχές και φοροελαφρύνσεις να κάνουν παιδιά, εκείνο τους *«τιμωρεί»* με την πολιτική που ακολουθεί καταλήγοντας πως παρουσιάζεται αύξηση του αριθμού των εκτρώσεων,

κυρίως, σε έγγαμα ζευγάρια, καθώς δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στον ερχομό ενός νέου μέλους στην οικογένεια, την ώρα που «οι αλλοδαποί απολαμβάνουν δωρεάν ιατρική περίθαλψη και περισσότερα προνόμια ακόμα κι από τους Έλληνες».

Στη συνέχεια το ενδιαφέρον των βουλευτών της Χρυσής Αυγής στρέφεται στην εξωτερική πολιτική της χώρας, όπως αναδεικνύεται σε εκατόν εβδομήντα τέσσερις ομιλίες τους. Στην πρώτη θέση, με ογδόντα τοποθετήσεις ο Παναγιώταρος κάνει λόγο για τον «προαιώνιο εχθρό», την Τουρκία, η οποία διαπράττει «τρομοκρατική δραστηριότητα εις βάρος της χώρας μας μέσω της οργανωμένης βιομηχανίας εισαγωγής, μετακίνησης και διακίνησης λαθρομεταναστών προς τη χώρα μας». Την ίδια άποψη φαίνεται να μοιράζεται και ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του κόμματος, Χρήστος Παππάς, ο οποίος στην τοποθέτησή του στις 29/3/2013 υποστηρίζει πως «οι Τούρκοι ήταν πάντοτε εχθροί μας και εργάζονται ασταμάτητα για την κατάληψη της χώρας μας. Αυτοί μας στέλνουν τους ισλαμιστές λαθρομετανάστες». Πάντως, ο Ζησιμόπουλος αναδεικνύει και μια διαφορετική οπτική σχετικά με την στάση της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας υπενθυμίζοντας και τον ρόλο της Κύπρου, για την οποία πραγματοποιούνται είκοσι εννέα αναφορές. Συγκεκριμένα, στην ομιλία του στις 23/10/2014 υπενθυμίζει πως η Τουρκία κατέχει τη μισή Κύπρο, «καθημερινά δείχνει την επεκτατική της διάθεση εναντίον της χώρας με παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου», «τα πολιτικά της πλοία φτάνουν έξω από τα νησιά μας» και πως «η πολιτική των Τούρκων απέναντι στους λιγοστούς Έλληνες που μένουν στην Κωνσταντινούπολη συνεχίζει να είναι απαράδεκτη» με αποτέλεσμα για την Χρυσή Αυγή η Τουρκία «ήταν, είναι και θα είναι μια χώρα που η στάση της εναντίον της πατρίδας μας ήταν και θα είναι εχθρική», ενώ σπεύδει να διευκρινίσει πως «η Κύπρος είναι Ελλάδα» και πως «δεν υπήρξε ποτέ, ούτε θα είναι ποτέ μακριά». Αντίστοιχα, στην τοποθέτησή του στις 5/10/2012 εστιάζει στις μαξιμαλιστικές απαιτήσεις της Τουρκίας καταλήγοντας πως «σε όποιον συμβιβασμό και αν προχωρήσουμε με τη γείτονα χώρα, αυτή ποτέ δεν θα πάψει να αμφισβητεί τα κυριαρχικά μας δικαιώματα». Μετά την Τουρκία και την Κύπρο, σειρά έχει η διεκδίκηση του ονόματος Μακεδονία από τα Σκόπια, όπως αναδεικνύεται σε τριάντα πέντε ομιλίες, με τον Παναγιώταρο να σχολιάζει στις 26/11/2012 την στάση του ελληνικού κράτους, το οποίο «από τη μία έχει αφήσει τους Σκοπιανούς στην κυριολεξία «να αλωνίζουν» ανά την υφήλιο και να εκμεταλλεύονται και να σφετερίζονται το όνομα «Μακεδονία» και από την άλλη να μην κάνει σχεδόν τίποτα», ενώ παράλληλα, επισημαίνει πως «τα Σκόπια έχουν αυτοανακηρυχθεί σε γνήσιους απογόνους των Μακεδόνων με το να χρησιμοποιούν όρους ή μάλλον αλλάζοντας ονομασίες όπως το αεροδρόμιό τους, που ονομάζεται πια «Μέγας Αλέξανδρος»». Έπειτα, ακολουθεί η Αλβανία και το ζήτημα της Βορείου Ηπείρου με είκοσι έξι αναφορές, με τον Παππά στις 6/12/2012 να δηλώνει πως η Χρυσή Αυγή δεν πιστεύει «στο δόγμα της εθνικής ακεραιότητας της Αλβανίας», ενώ χαρακτηρίζει

την γείτονα χώρα «κουτσουλιά της Ευρώπης που πιέζει την ελληνική εθνική μειονότητα της Βορείου Ηπείρου». Επιπλέον στις 18/1/2013, αναφερόμενος στον όρο Βόρεια Ήπειρος σχολιάζει πως πρόκειται «για έναν διπλωματικό όρο, ο οποίος εμάς δεν μας καλύπτει διότι για την Χρυσή Αυγή η Ήπειρος είναι μια και ενιαία. Το ένα κομμάτι της είναι ελεύθερο και μόνο το βόρειο κομμάτι της είναι υπό αλβανική κατοχή». Η σχέση οικονομικής εξάρτησης της Ελλάδας με την Γερμανία, αλλά και η ανυποχώρητη ανάγκη για διεκδίκηση του κατοχικού δανείου και των πολεμικών αποζημιώσεων αποτυπώνεται σαφέστατα στις είκοσι εννέα αναφορές των βουλευτών της Χρυσής Αυγής. Στη συνέχεια, σημειώνονται δεκατέσσερις τοποθετήσεις για την Αμερική, συχνά σε πολύ αρνητικό ύφος, εξαιτίας του ρόλου που διαδραματίζει το ΝΑΤΟ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αλλά και της ιμπεριαλιστικής πολιτικής που ακολουθεί η υπερδύναμη διεξάγοντας πολέμους, με αποτέλεσμα την έλευση προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα. Τέλος, γίνεται λόγος για την ανάγκη συμπόρευσης με τα ρωσικά συμφέροντα σε δέκα τοποθετήσεις, ενώ τονίζεται η φυγή επιχειρήσεων, κυρίως από την Βόρεια Ελλάδα, προς την Βουλγαρία λόγω του φορολογικού συστήματος σε επτά ομιλίες.

Επόμενος σταθμός για τους ακροδεξιούς βουλευτές αποτελεί η ιστορία, η οποία συγκεντρώνει είκοσι τρεις τοποθετήσεις και η εθνικιστική ιδεολογία, στην οποία πρωταρχικό ρόλο κατέχει ο αρχηγός και συγκεντρώνει είκοσι επτά αναφορές. Χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση του Λαγού στις 10/11/2012, όπου δηλώνει πως «το θέμα πίστης και τιμής στην Χρυσή Αυγή είναι πολύ μεγάλο. Τον αρχηγό μας τον έχουμε και τον σεβόμαστε, γιατί πάνω από όλα τον αγαπάμε. Ακολουθούμε τη γραμμή αυτή εδώ και τριάντα, σαράντα χρόνια. Δεν είμαστε εδώ γιατί είναι το συμφέρον μας». Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και οι πενήντα τέσσερις αναφορές στους ψηφοφόρους του εξτρεμιστικού κόμματος, οι οποίοι συνδέονται με την επόμενη θεματική που αφορά την Χρυσή Αυγή ως κόμμα. Ενδεικτική είναι η δήλωσή του Μίχου στις 2/9/2014, όπου αναφερόμενος στον ρατσισμό που βιώνει η Χρυσή Αυγή τονίζει πως το ίδιο συμβαίνει και με τους ψηφοφόρους της, οι οποίοι «άλλοτε είναι καλοί όταν ψηφίζουν τη Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ και άλλοτε είναι αμόρφωτοι, ηλίθιοι, νεοναζί, παραπλανημένοι, όταν στηρίζουν την Χρυσή Αυγή». Το στοιχείο αυτό λειτουργεί υποστηρικτικά στο μοτίβο που χρησιμοποιούν οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής, σύμφωνα με το οποίο συχνά αναφέρονται σε όλες τις κατηγορίες που τους προσάπτουν οι πολιτικοί τους αντίπαλοι και όχι μόνο, προκειμένου να τονίσουν ότι αποτελούν θύματα του συστήματος, το οποίο προσπαθούν να πολεμήσουν, προκειμένου να σταθούν στο πλευρό των ψηφοφόρων τους, ως γνήσιοι εκφραστές του λαού. Ενδεικτική, είναι η τοποθέτηση του Κουκούτση, ο οποίος, με αφορμή την δήλωση του Πρετεντέρη για τους υποστηρικτές του εθνικιστικού κόμματος, τονίζει πως «ο κύριος «λεφτάς» είπε ότι «ο λαουτζίκος ψηφίζει τη Χρυσή Αυγή» [...] Είμαστε φτωχοί, φτωχοί μας στηρίζουν και γι' αυτούς παλεύουμε. Εσείς και όλοι οι άλλοι επαναπαυθείτε στις βίλες σας και

στους συναγερμούς σας» δείχνοντας, έτσι, πως δεν έχει καμία σχέση με τους δημοσιογράφους και τους ισχυρούς άντρες της χώρας, αλλά πως η Χρυσή Αυγή είναι ένα κόμμα που προέρχεται από τον λαό.

Η θεματική που σχετίζεται με την Χρυσή Αυγή ως κόμμα, συγκεντρώνει διακόσιες σαράντα οκτώ ομιλίες και σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη δίκη για τις αξιόποινες πράξεις που έχουν τελέσει μέλη – υποστηρικτές του ακροδεξιού κόμματος. Από αυτές τις τοποθετήσεις οι εκατόν τριάντα μία αφορούν την «πολιτική δίωξη», κατά τα λεγόμενα των βουλευτών της Χρυσής Αυγής που βιώνει το κόμμα τους. Ενδεικτική είναι η ομιλία του Γερμενή στις 7/5/2014, στην οποία υποστηρίζει πως τους τιμωρεί το σύστημα και η κυβέρνηση γιατί *«μας πρόσφεραν κομμάτι από την πίτα της διαφθοράς και τους την πετάξαμε στα μούτρα. Αυτό δεν μας το συγχωρούν»*, καθώς αποφάσισαν να μείνουν πιστοί στους ψηφοφόρους τους και την πατρίδα. Μετά την «πολιτική δίωξη» της Χρυσής Αυγής ακολουθεί η κριτική που ασκούν τα υπόλοιπα κοινοβουλευτικά κόμματα κατά αυτής σε ενενήντα οκτώ τοποθετήσεις, όπου σύμφωνα με τον Γερμενή το κόμμα του έχει κατηγορηθεί για *«έλλειψη προτάσεων»*, ενώ ο Αρβανίτης υποστηρίζει πως η Χρυσή Αυγή χαρακτηρίζεται *«εγκληματική οργάνωση»*, *«καρκίνωμα»*, *«νεοναζιστικό μόρφωμα»*, με τα μέλη της να θεωρούνται *«φασίστες»*, *«μαντρόσκυλα του συστήματος»* και *«οπαδοί τυραννικών καθεστώτων τύπου χιτλερικού καθεστώτος του Β' Παγκοσμίου πολέμου»*. Τέλος, σε σαράντα επτά ομιλίες αναδεικνύεται η κριτική των μέσων μαζικής ενημέρωσης αλλά και ο αποκλεισμός του ακροδεξιού κόμματος από αυτά, ενώ πενήντα έξι αφορούν την βία που υφίσταται η Χρυσή Αυγή. Χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση του Αρβανίτη στις 18/7/2013, ο οποίος σχολιάζοντας το κλείσιμο της ΕΡΤ, δηλώνει πως δεν θρηνούν *«για εκείνους τους επίορκους δημοσιογράφους που εκμεταλλεύονται τη θέση τους στην ΕΡΤ για να μολύνουν τον ελληνικό λαό με μαρξιστικό δηλητήριο, να λασπολογούν σε βάρος του κινήματός μας και να απομυζούν πακτωλούς κρατικού χρήματος»*, αλλά περιφρορούν *«την ψευδοδημοκρατία των διαπλεκόμενων κρατικών και ιδιωτικών καναλιών»* και συνεχίζουν *«τον εθνικιστικό αγώνα εναντίον όλων, τον εθνικιστικό ελληνικό αγώνα»* και κλείνοντας προτείνει στους δημοσιογράφους να αναζητήσουν τους ναζί στην Γερμανία *«και όχι εδώ, στην ελληνική ψυχή μας και στον εθνικό λόγο που εκφέρουμε!»*. Η δήλωση αυτή του Αρβανίτη αναδεικνύει ένα σύνηθες ρητορικό μοτίβο, μέσω του οποίου τα μέλη της Χρυσής Αυγής καταρρίπτουν τον χαρακτηρισμό *«ναζιστές»*, υποστηρίζοντας πως αυτοί ήταν στην Γερμανία, ενώ οι ίδιοι είναι Έλληνες εθνικιστές³⁰.

³⁰ ΕΙΜΑΣΤΕ ΥΠΕΡΗΦΑΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΜΑΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΘΝΙΚΙΣΤΕΣ! Για εμάς στον σκληρό πυρήνα της Πίστης μας ευρίσκεται το Έθνος-Φυλή, Ο ΑΙΩΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ και όχι το κράτος και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο και δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα οι χαρακτηρισμοί φασίστες ή νεοναζί, τους οποίους μας αποδίδουν για να μας συκοφαντήσουν στα μάτια του λαού οι πολιτικοί μας αντίπαλοι και οι πληρωμένοι λασπολόγοι μας σε φυλλάδες και κανάλια.

Επόμενη θεματική με τριακόσιες τριάντα τρεις αναφορές είναι αυτή της οικονομίας, με τις πενήντα δύο από αυτές να αφορούν την ανάγκη καταγγελίας του μνημονίου και πενήντα από αυτές να σχετίζονται με το δημόσιο χρέος, ο διεθνής λογιστικός έλεγχος του οποίου, σύμφωνα με τον Παναγιώταρο, είναι «το άλφα και το ωμέγα για την διάσωση της πατρίδας, γιατί μέσα από αυτόν θα αποδειχθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος του χρέους είναι επονείδιστο, παράνομο, και τοκογλυφικό και θα μπορέσει να γίνει διαγραφή του». Παράλληλα, για το νόμισμα της χώρας σημειώνονται πέντε τοποθετήσεις, με τον Μιχαλολιάκο να ξεκαθαρίζει ήδη από τις 11/11/2012 πως «αν το δίλημμα είναι ευρώ ή δραχμή να το συζητήσουμε. Αν είναι ευρώ ή ελεύθερη Ελλάδα, εμείς, οι εθνικιστές της Χρυσής Αυγής είμαστε με την Ελλάδα και όχι με το ευρώ». Επόμενο αντικείμενο της εν λόγω θεματικής είναι η εθνική οικονομία, η οποία συγκεντρώνει εκατόν έντεκα ομιλίες, με την χάραξη της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), την πρόταση για εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονάνθρακα και φυσικού αερίου, ως πρώτο βήμα για την εξόρυξη του ορυκτού πλούτου της χώρας και, παράλληλα, την εθνικοποίηση όλων των αμυντικών βιομηχανιών της χώρας να αποτελούν άμεση προτεραιότητα για την Χρυσή Αυγή. Επιπλέον, σημειώνονται εξήντα πέντε ομιλίες για την κατάσταση που βρίσκονται οι επιχειρήσεις μεσούσης της οικονομικής κρίσης αλλά και την ανάγκη προσέλευσης επενδύσεων, ενώ για το αγροτικό ζήτημα και την σημασία της πρωτογενούς παραγωγής στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας γίνεται λόγος σε είκοσι επτά τοποθετήσεις. Στη συνέχεια, οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής αναφέρονται σε εβδομήντα τρεις ομιλίες τους στο άδικο και ασταθές φορολογικό σύστημα της χώρας, το οποίο χρήζει αλλαγής προκειμένου να υπάρξει ανάπτυξη, ενώ σε πενήντα έξι τοποθετήσεις τους σχολιάζουν τον «σκοτεινό» ρόλο των τραπεζών που βρίσκονται απέναντι στους πολίτες της χώρας. Μάλιστα, ο Μίχος στην ομιλία του στις 17/1/2014 τονίζει την ανάγκη ρύθμισης του «απαράδεκτου τραπεζικού συστήματος που με τη σημερινή του μορφή αποτελεί μια ιδιότυπη κλίκα, μια μαφία, μια ελίτ κλεπτών, οι οποίοι απομυζούν τον ιδρώτα του ελληνικού λαού κι έχουν χρεοκοπήσει, αλλά εντούτοις ανακεφαλαιώνονται από τους φόρους των Ελλήνων πολιτών». Έπειτα, σαράντα δύο τοποθετήσεις πραγματοποιούνται για την εκποίηση της δημόσιας περιουσίας, η οποία σύμφωνα με τους ακροδεξιούς βουλευτές, μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια της εθνικής κυριαρχίας, ενώ τριάντα τρεις αναφορές σημειώνονται για τον προϋπολογισμό. Τέλος, είκοσι έξι ομιλίες σχετίζονται με το ασφαλιστικό σύστημα της χώρας, το οποίο σύμφωνα με την τοποθέτηση του Γρέγου στις 3/10/2014 πρέπει να τεθεί σε νέα βάση ακολουθώντας το τρίπτυχο «λογικές και ικανοποιητικές εισφορές εργαζομένων, εργοδοτών, κράτους- αξιοπρεπείς και σοβαρές παροχές- συντάξεις που να σέβονται τον απόμαχο της εργασίας».

Τελευταία θεματική για τους βουλευτές της Χρυσής Αυγής είναι αυτή της επικαιρότητας, για την οποία γίνεται λόγος σε τριακόσιες σαράντα επτά ομιλίες τους και εντάσσονται ζητήματα που δεν συμπεριλαμβάνονται στις παραπάνω κατηγορίες, όπως ομιλίες που αφορούν κυρώσεις αποφάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης ή διμερείς συμφωνίες με τρίτες χώρες. Εκτός αυτών, όμως, εμφανίζονται και άλλες υποκατηγορίες, όπως η παιδεία, για την οποία γίνεται λόγος σε σαράντα έξι τοποθετήσεις, η ναυτιλία με είκοσι και η ανέγερση μουσουλμανικού τεμένους με δέκα αναφορές και η θρησκεία που συγκεντρώνει δεκαοκτώ τοποθετήσεις. Ο ρατσισμός και σε αυτή την θεματική συνδέεται με διάφορες υποκατηγορίες, όπως η δημόσια υγεία για την οποία γίνεται λόγος σε τριάντα τέσσερις ομιλίες, με τον Μίχο να μην αφήνει πολλά περιθώρια αμφισβήτησης. Έτσι, λοιπόν, στην τοποθέτησή του στις 31/10/2013 αναδεικνύεται η έξαρση ενδονοσοκομειακών λοιμώξεων από άγνωστες ή ξεχασμένες ασθένειες *«λόγω της παρουσίας αλλοδαπών, οι οποίοι τις έχουν επανεμφανίσει στη χώρα μας»*. Στο ίδιο πλαίσιο βρίσκεται και η ομιλία του Αρβανίτη στις 20/3/2014 όσον αφορά το ζήτημα της ιθαγένειας, για το οποίο σημειώνονται συνολικά δεκαπέντε αναφορές. Σχολιάζοντας τον Κώδικα Μεταναστεύσεως και Κοινωνικής Ένταξης ο ακροδεξιός βουλευτής υποστηρίζει πως για το εθνικιστικό κόμμα αυτό αποτελεί *«κώδικα αλλοιώσεως του πληθυσμού και κοινωνικής αποσάθρωσης, ως προπαρασκευαστική ενέργεια γενοκτονίας»* και διερωτάται αν όντως *«έχουμε ανάγκη κοινωνικής ένταξης των εισβολέων Αφροασιατών και άλλων ομόφυλων, την ώρα που αναγκάζεται η νεολαία να εκπατρίζεται και το δημογραφικό διογκώνεται»* ενώ, παράλληλα, *«οι αλλόφυλοι γεννοβολούν αδιακόπως»*. Πάντως, η σύνδεση της παρουσίας παράνομων μεταναστών στην επικράτεια δεν σταματά εδώ, αλλά προεκτείνεται ακόμα και στο ζήτημα των αδειών για τους πάγκους στις λαϊκές αγορές, όπως αναδεικνύεται σε τέσσερις τοποθετήσεις. Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του Μίχου στις 25/4/2013 όπου καταγγέλλει πως το ΣΔΟΕ διενεργεί ελέγχους μόνο στους Έλληνες, ενώ πλέον όλες οι λαϊκές αγορές και τα πανηγύρια είναι γεμάτα με παράνομους αλλοδαπούς που δεν έχουν χαρτιά, άδειες παραμονής και παραστατικά για τα εμπορεύματά τους, τονίζοντας πως *«τα περισσότερα εμπορεύματα που έχουν οι τσιγγάνοι, οι Ρομά είναι κλεμμένα. Το ίδιο συμβαίνει και με κάποιους πωλητές από το Μπαγκλαντές και Αφρικανούς, που φέρνουν τα εμπορεύματά τους αφορολόγητα και μόλις βλέπουν το ΣΔΟΕ, σηκώνονται και φεύγουν και αφήνουν τους δικούς μας εκεί πέρα. Αυτούς δεν τους ενδιαφέρει, γιατί πάλι κλεμμένα θα πάνε να ξαναπάρουν»*. Με την τοποθέτηση του Μίχου για τις λαϊκές αγορές ολοκληρώνεται η ανάλυση του λόγου των βουλευτών της Χρυσής Αυγής κατά την πρώτη κοινοβουλευτική περίοδο. Έτσι, λοιπόν, στο κεφάλαιο που ακολουθεί, επιχειρείται να γίνει κάτι αντίστοιχο προκειμένου να αναδειχθεί η θεματολογία που απασχολεί τα μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας της Χρυσής Αυγής μετά την έναρξη της δίκης τους.

Ανάλυση λόγου βουλευτών κατά την Β' Κοινοβουλευτική Περίοδο

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάστηκαν οι ομιλίες των βουλευτών της Χρυσής Αυγής που ανήκαν στην κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος κατά την πρώτη θητεία του ακροδεξιού κόμματος στο Εθνικό Κοινοβούλιο. Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει απόπειρα ανάλυσης των τοποθετήσεων τόσο των βουλευτών που παραμένουν βουλευτές της Χρυσής Αυγής από την προηγούμενη κοινοβουλευτική περίοδο, όσο και αυτών που εισήλθαν στις εκλογικές αναμετρήσεις του Ιανουαρίου και του Σεπτεμβρίου του 2015, όπως φαίνεται στον πίνακα 4.

Εν ενεργεία βουλευτές με κοινοβουλευτική παρουσία από το 2015	Βουλευτές με κοινοβουλευτική παρουσία από τον Ιανουάριο του 2015 που δεν επανεκλέχθηκαν στις εκλογές του Σεπτεμβρίου
Ιωάννης Αϊβατίδης	Γιώργος Γαλέος
Σωτηρία Βλάχου	Φώτης Γραικός
Βαγγέλης Καρακώστας	Δέσποινα Σβερώνη- Χονδρονάσιου
Ιωάννης Σαχινίδης	
Χρήστος Χατζησάββας	

Πίνακας 24. Βουλευτές με Κοινοβουλευτική Παρουσία το 2015

Κατά την δεύτερη κοινοβουλευτική περίοδο του ακροδεξιού κόμματος, εξετάζονται συνολικά οι αναφορές των βουλευτών που αναφέρονται στον παραπάνω πίνακα, σε συνδυασμό με τους δώδεκα βουλευτές που είναι μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας της Χρυσής Αυγής, ήδη από το 2012. Πριν περάσουμε στην ανάλυση λόγου των βουλευτών της δεύτερης περιόδου, αξίζει να επισημανθεί ότι για όλες τις θεματικές, με εξαίρεση αυτήν της Χρυσής Αυγής, υπάρχουν περισσότερες τοποθετήσεις συγκριτικά με την πρώτη περίοδο. Το γεγονός αυτό είναι εύλογο, όχι μόνο επειδή κατά την δεύτερη εξεταζόμενη περίοδο μελετώνται έξι μήνες παραπάνω από την πρώτη, αλλά και με το δεδομένο ότι για ένα σημαντικό διάστημα της πρώτης κοινοβουλευτικής περιόδου οι μισοί βουλευτές του ακροδεξιού κόμματος βρίσκονταν στη φυλακή. Έτσι, λοιπόν, η θεματική της κριτικής έρχεται και σε αυτή την περίπτωση στην πρώτη θέση με εξακόσιες ογδόντα πέντε τοποθετήσεις, εκ των οποίων οι τετρακόσιες ενενήντα τρεις σχετίζονται με την συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ. Για τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο του κόμματος η κυβέρνηση χαρακτηρίζεται «εθνομηδενιστική και αντιεθνικιστική αριστερή κυβέρνηση με ένα δεξιό ή ακροδεξιό τυχοδιωκτικό δεκανίκι», αλλά και «κυβέρνηση της Αριστεράς των προνομιούχων και της κατ' ευφημισμόν ακροδεξιάς των καιροσκοπών». Επιπλέον, κατηγορεί τους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ ότι είναι «άθεοι, μεταναστούπληκτοι και ισλαμόφιλοι», ενώ οι Ανεξάρτητοι Έλληνες θεωρούνται «μασονοδεξιοί, πατριώτες γιαλατζί». Όσον αφορά τον πρωθυπουργό, ο Παππάς

κάνει λόγο για «*πλήρη παπανδρεοποίηση του Αλέξη Τσίπρα*», ενώ αιχμή του δόρατος στην κριτική του κατά του πρωθυπουργού είναι η κυβίστηση που πραγματοποίησε στις πολιτικές θέσεις του και υφάρπαξε την ψήφο του ελληνικού λαού με δόλια μέσα. Σε αντίστοιχο ύφος, αναδεικνύεται ο ψεύτικος πατριωτισμός του Πάνου Καμμένου, ο οποίος, σύμφωνα με την Χρυσή Αυγή, προκειμένου να μην χάσει το αξίωμά του, συνεχίζει να στηρίζει την κυβέρνηση στα αντεθνικά σχέδιά της. Σύμφωνα με τον Χατζησάββα, μάλιστα, το κλείσιμο των τραπεζών και τα capital controls λειτούργησαν ως αφορμή για την αλλαγή των κυβερνητικών κομμάτων από αντιμνημονιακές δυνάμεις σε μνημονιακές. Αντίστοιχα, ο Παναγιώταρος υποστηρίζει πως πρόκειται για μια κυβέρνηση «*πλήρως υποταγμένη στα κελεύσματα των δανειστών*» και «*ανεπαρκή*» με τα μέλη της να θεωρούνται «*στυγνοί καπιταλιστές γιουσουφάκια των τοκογλύφων*», «*άβουλοι καρεκλοκένταυροι απάτριδες*», «*άσχετοι και όμηροι των ιδεοληψιών τους*». Στο ίδιο πλαίσιο, ο Χατζησάββας κάνει λόγο για «*χρήσιμη Αριστερά*», με την κυβέρνηση από τη μία να έχει «*μια βιτρίνα σοσιαλιστική, κομμουνιστική, μαρξιστική, λενινιστική*», και από την άλλη να εξυπηρετεί «*μνημονιακές εντολές, καπιταλιστικές, τις πλέον απάνθρωπες*», τις οποίες έφτιαξε με «*κομμουνιστική νοοτροπία*», ενώ ο Γραικός στις 28/4/2015 τονίζει πως ο ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί «*σάρκα από τη σάρκα του παλαιού ΠΑΣΟΚ*» και καταλήγει πως «*η πρώτη φορά για την Αριστερά, θα είναι και η τελευταία*». Τέλος, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κριτική του Γαλέου στην τοποθέτησή του στις 24/4/2015, όπου κατηγορεί τον ΣΥΡΙΖΑ ότι πήρε τις θέσεις της Χρυσής Αυγής από την ιστοσελίδα τους, τις αντέγραψε αλλά «*τις εμπλούτισε και με μερικές άλλες θέσεις, όπως για παράδειγμα να πάρει τα χρήματα από την περιουσία της Εκκλησίας ή να περικόψει τις στρατιωτικές δαπάνες*», και κλείνει την ομιλία του υπενθυμίζοντας στον ΣΥΡΙΖΑ πως «*δεν είναι πλέον Αντιπολίτευση, αλλά Κυβέρνηση*».

Μετά την συγκυβέρνηση, σειρά έχουν τα πολιτικά κόμματα, για τα οποία σημειώνονται διακόσιες ογδόντα τέσσερις τοποθετήσεις, με τη Νέα Δημοκρατία να καταλαμβάνει την συντριπτική πλειοψηφία με διακόσιες πενήντα μία από αυτές. Ενδεικτική είναι η ομιλία του Ηλιόπουλου κατά την 1/8/2017, όπου κάνει λόγο για «*εγκληματική οργάνωση της ΝΔ*» τονίζοντας πως «*για όσους αφελείς πιστεύουν ακόμα ότι η ΝΔ στηρίζει το τρίπτυχο πατρίς- θρησκεία- οικογένεια, μπορούν να συνεχίσουν να πιστεύουν τη ΝΔ και τα μεγάλα της λόγια, τη ΝΔ των παιδόφιλων, του κ. Γεωργιάδη, τη ΝΔ των τρανσέξουαλ του κ. Μητσοτάκη*», για να καταλήξει πως «*για κάποιους άλλους, όμως, που πραγματικά πιστεύουν στο πατρίς- θρησκεία- οικογένεια, υπάρχει η Χρυσή Αυγή*». Γενικά, παρατηρείται έντονη αντιπαράθεση μεταξύ των δύο κομμάτων, λόγω της κοινής εκλογικής δεξαμενής, με το ακροδεξιό κόμμα να αποπειράται να αποδομήσει τη συντηρητική παράταξη υπενθυμίζοντας τον πρότερο κυβερνητικό βίο, και την ευθύνη της για την παρούσα κοινωνικοπολιτική και οικονομική κατάσταση. Η εν λόγω προσπάθεια συνδυάζεται

με ένα λαϊκιστικό ρητορικό σχήμα, μέσω του οποίου προσπαθεί το εθνικιστικό κόμμα να αναδειχθεί σε γνήσιο εκφραστή του λαού, έναντι του κόμματος του Μητσοτάκη, ο οποίος ανήκει ξεκάθαρα σε άλλη κοινωνική τάξη και δεν μοιράζεται τα ίδια προβλήματα με τους πολίτες και βρίσκεται μακριά από τον λαό. Ενδεικτικός είναι ο σχολιασμός του Κουκούση για τον πρόεδρο της συντηρητικής παράταξης, για τον οποίο δηλώνει ότι *«δεν μπορεί να καταλάβει τον παλμό του κόσμου. Δεν είναι σαν κι εμάς. Ο κ. Μητσοτάκης είναι ένας άνθρωπος μεγαλωμένος πολύ διαφορετικά από εμάς. Βλέπω άρθρα στις εφημερίδες ότι «είναι έτσι», ότι «είναι αλλιώς», ότι «είναι ο χαρακτήρας του».* Όχι. Ζει σε μια άλλη κοινωνία. Πολύ καλά κάνει. Δεν τον κατακρίνω. Αλλά δεν έχει καμία επαφή με την πραγματικότητα, με αυτό που ζει ο μέσος Έλληνας. Εγώ τον ζηλεύω γι' αυτό». Προς επιβεβαίωση αυτής της άποψης λειτουργεί και η ομιλία του Παππά στις 28/6/2016, όπου υποστηρίζει πως ο Μητσοτάκης με τα λεγόμενά του κατά καιρούς επιβεβαιώνει πως *«βρίσκεται σε συνεχή πόλεμο με τον εθνικισμό και την Ελλάδα»*, για την οποία *«επιδιώκει τη νεοφιλελεύθερη κοσμοπολίτικη αποδόμησή της»*, ενώ στη συνέχεια απειλεί να μην τολμήσουν *«οι πατριδοκάπηλοι εκφραστές του νεοφιλελευθερισμού να ξαναβάλουν στο στόμα τους το ιερό τρίπτυχο που βρίσκεται στον πυρήνα της εθνικής ιδεολογίας, το «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια»* ». Εκτός, όμως, από τον Πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Χρυσής Αυγής, δεν θα μπορούσε να αφήσει ασχολίαστο και τον Αντιπρόεδρο της συντηρητικής παράταξης, Άδωνι Γεωργιάδη. Σε ομιλία του στις 20/7/2016, δηλώνει χαρακτηριστικά πως *«υπάρχουν πολιτικές ανεμοδούρες, που γλύφουν εκεί που έφτυναν, οι οποίοι δυστυχώς έχουν το θράσος να βάζουν στο στόμα τους την ξεκάθαρη και αψεγάδιαστη Χρυσή Αυγή. Ενώ τον δεξιό, λαϊκό δεξιό, φιλελέ κεντροδεξιό –πώς να τον ονομάσω; - τον «πολιτικό Κομανέτσι» Αντιπρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας»*. Πάντως, η κριτική προς τη συντηρητική παράταξη δεν σταματάει ούτε στον πρότερο κυβερνητικό βίο της, ούτε στην αμφισβήτηση των αξιών που πρεσβεύει ή στα στελέχη της. Όπως γίνεται αντιληπτό από την τοποθέτησή του Σαχινίδη στις 14/12/2016, η Νέα Δημοκρατία κατηγορείται για την παρουσία του ΚΚΕ στο Εθνικό Κοινοβούλιο, με τον χρυσαυγίτη βουλευτή να κάνει λόγο για μια *«παλιά αγάπη»* κατηγορώντας τη Νέα Δημοκρατία ότι αναγνώρισε το κομμουνιστικό κόμμα και συγκυβέρνησε με το ΚΚΕ, ενώ τονίζει πως το μόνο καλό που κατάφερε τότε ήταν *«ότι είχε εκθέσει το κομμουνιστικό κόμμα, γιατί τα Υπουργεία που είχαν αναλάβει πολύ απλά δεν είχαν κάνει τίποτα»* και καταλήγει πως *«αυτός ήταν ο λόγος που η πρώην γραμματέας του κομμουνιστικού κόμματος είχε δηλώσει ότι δεν τους ενδιαφέρει η ευθύνη εξουσίας»*. Μετά τη Νέα Δημοκρατία, ακολουθεί το έτερο πρώην κυβερνητικό κόμμα, ΠΑΣΟΚ με εκατόν τέσσερις τοποθετήσεις, το οποίο χαρακτηρίζεται από τον Χατζησάββα στις 5/7/2017 *«καρκίνωμα που έχει μπει σε όλη τη ραχοκοκαλιά του ελληνικού κράτους»* ενώ συχνά γίνονται αναφορές για την εμπλοκή στελεχών του ίδιου αλλά και της Νέας Δημοκρατίας σε διάφορα σκάνδαλα, όπως φαίνεται σε εκατόν σαράντα τρεις ομιλίες. Χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση του Λαγού στις

30/6/2015, όπου τονίζει πως πρόκειται για θράσος «να ζητούν τα ρέστα η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, αυτά τα «κοράκια», αυτοί οι «βρικόλακες» που επί σαράντα χρόνια έπιναν το αίμα του ελληνικού λαού». Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και η ομιλία του Ηλιόπουλου στις 3/12/2015, στην οποία υπενθυμίζει πως «τα μεγαλύτερα εγκλήματα των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, οι οποίες έχουν τυραννήσει τα τελευταία σαράντα χρόνια την πατρίδα μας», αναφερόμενος συγκεκριμένα στις «μίξεις», την «τοποθέτηση «ημετέρων» σε καίριες θέσεις», τις «κλεψιές», τα «εξοπλιστικά» και την «κακοδιαχείριση του δημόσιου χρήματος». Στη συνέχεια, σημειώνονται τριάντα δύο ομιλίες για το ΚΚΕ, το οποίο χαρακτηρίζεται «το μακρύ χέρι του συστήματος» στην τοποθέτησή του Σαχινίδη στις 20/4/2016, ενώ ο Παναγιώταρος σχολιάζοντας την άποψη ότι «το ΚΚΕ δεν συμβιβάστηκε ποτέ», στις 14/7/2016 υπενθυμίζει «τους εργαζόμενους της «ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗΣ» τότε, που τους ρίξατε τους μισθούς με το πρώτο μνημόνιο και μετά τους απολύσατε. Και συμβιβάστηκατε, βέβαια, και με την πώληση του «902» σε διάφορες εφοπλιστικές offshore».

Επόμενος σταθμός για τους βουλευτές της Χρυσής Αυγής είναι το Κοινοβούλιο με ενενήντα επτά αναφορές και το κράτος δικαίου με εκατόν εβδομήντα μία τοποθετήσεις, εκ των οποίων οι πενήντα οκτώ αφορούν την δικαιοσύνη, εβδομήντα πέντε σχετίζονται με την παραβίαση του Συντάγματος και εβδομήντα εννέα με την ποιότητα της δημοκρατίας. Συγκεκριμένα, ο Αϊβατίδης σχολιάζοντας τις πρακτικές που ακολούθησαν οι μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις διαπιστώνει πως μετατράπηκε σταδιακά από «κοινοβουλευτική δημοκρατία σε κοινοβουλευτική μαφιοκρατία», ενώ ο Χατζησάββας στις 8/12/2016 υποστηρίζει πως πρόκειται για «απόλυτο τέχνασμα ο μανδύας της μνημονιακής δημοκρατίας σας, στην οικονομική και θεσμική δικτατορία που έχει επιβληθεί στην Ελλάδα». Τέλος, η Σβερώνη στις 4/5/2015 συνδέει την ποιότητα της δημοκρατίας με το πελατειακό κράτος, για το οποίο διαπιστώνει πως «μια κοινωνία που έχει υποστεί μετάλλαξη της δημοκρατίας σε πελατειακό κράτος είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατον, να απαλλαγεί ποτέ από αυτήν τη μετάλλαξη με δημοκρατικούς όρους, γιατί, πλέον, οι δημοκρατικοί όροι έχουν παραγραφεί ή και διαστραφεί, έτσι ώστε να αποκλείουν τη λειτουργία της δημοκρατίας», με αποτέλεσμα «το πελατειακό κράτος να εξασφαλίζει ανενόχλητη τη διαιώνισή του», καθώς όλες οι κυβερνήσεις «έφτασαν τον ελληνικό λαό να είναι κάτι σαν όχλος, να είναι αγελοποιημένος, εξαρτημένος από εσάς, ενώ είναι εκείνος ο, κατά τα άλλα, «κυρίαρχος» ελληνικός λαός». Με αφορμή την τοποθέτηση της Σβερώνη αξίζει να αναφερθούν σε αυτό το σημείο οι σαράντα οκτώ αναφορές για τα ρουσφέτια, τα οποία, σύμφωνα με την ομιλία του Σαχινίδη στις 29/6/2016, δεν συμβαίνουν στο κόμμα τους καθώς «έχουμε δώσει στους ψηφοφόρους μας να καταλάβουν ότι τέτοιου είδους πρακτικές δεν εξυπηρετεί ποτέ και δεν πρόκειται να εξυπηρετήσει ποτέ η Χρυσή Αυγή». Ωστόσο, ο βουλευτής Πέλλας φαίνεται να ξεχνά ότι η πρακτική του διορισμού «των δικών μας

παιδιών», εκτός από τους ψηφοφόρους του κόμματος, περιλαμβάνει και τους συγγενείς των βουλευτών, με την περίπτωση του Νίκου Μιχαολιάκου να παραβιάζει ευθαρσώς τις αρχές της Χρυσής Αυγής³¹. Στη συνέχεια, συγκεντρώνονται τριακόσιες ενενήντα τέσσερις τοποθετήσεις για το κομματικό σύστημα, με τις πενήντα μία από αυτές να αφορούν τον νόμο περί ευθύνης υπουργών και τις σαράντα να σχετίζονται με την κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων. Μάλιστα, ο εκπρόσωπος τύπου, Ηλίας Κασιδιάρης, στη συζήτηση για την κατάργηση της κρατικής χρηματοδότησης προς τα κόμματα στις 31/3/2016, τονίζει το παράδειγμα του κόμματός του, το οποίο «*λειτουργεί άριστα, χωρίς ούτε μισό ευρώ από το δημόσιο*», ενώ παράλληλα σημειώνει πως έχουν «*κομματικά γραφεία σε όλη την Ελλάδα*».

Μετά την κριτική στους θεσμούς και το πολιτικό προσωπικό της χώρας, σειρά έχουν οι ευρωπαίοι εταίροι και το ΔΝΤ, για τους οποίους σημειώνονται εκατόν εβδομήντα μία τοποθετήσεις και χαρακτηρίζονται από τον Αϊβατίδη «*ανθέλληνες δανειστές και τοκογλύφοι*» και «*σύγχρονοι ξένοι δυνάστες*», ενώ από τον Καρακώστα γίνονται αντιληπτοί ως «*διεθνές κερδοσκοπικό και τοκογλυφικό κεφάλαιο*». Αντίστοιχα, για τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο του κόμματος θεωρούνται «*πάτρωνες της Ευρώπης*», «*δυνάμεις κατοχής*» και «*εντολοδόχοι διεθνών τοκογλύφων και πλουτοκρατίας*». Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και οι είκοσι τρεις αναφορές στην Ευρώπη, με τον Παναγιώταρο στις 4/12/2017 να δηλώνει πως «*η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, για την οποία τόσο πολύ ομιλείτε όλοι, περισσότερο θυμίζει την ολοκλήρωση του βιαστή απέναντι στο θύμα του και δεν έχει σε τίποτα με αυτό, το οποίο θα έπρεπε να ισχύει στην Ευρωπαϊκή Ένωση*» και κλείνοντας την ομιλία του υποστηρίζει πως «*η Ευρώπη θα ανασυσταθεί μόνο πάνω στα έθνη- κράτη, στην Ευρώπη των πατρίδων και του Χριστιανισμού*». Στη συνέχεια, τα βέλη των ακροδεξιών βουλευτών στρέφονται κατά των ΜΜΕ, για τα οποία πραγματοποιούνται ογδόντα πέντε αναφορές, με τον Παππά να κάνει λόγο για «*αποσιώπηση των μέσων μαζικής παραπληροφόρησης*» και «*τρομολαγνεία από τα μέσα μαζικής εξαπάτησης*» που πραγματοποιούνται από «*παραμνημονιακούς τρομοκράτες παρουσιαστές των ειδήσεων των μεγάλων καναλιών*» και τους «*νταβατζήδες καναλάρχες*». Στο ίδιο πλαίσιο, ο Αϊβατίδης την 1/2/2017 υποστηρίζει πως «*τα ΜΜΕ επί δεκαετίες στήριξαν ένα σαθρό πολιτικό κατεστημένο που δημιουργήθηκε με τα πολιτικά κόμματα και τα τραπεζικά ιδρύματα*» ενώ παράλληλα «*προωθούν την εθνοφθόρα πολύ-πολιτισμικότητα και τη νέα τάξη πραγμάτων με το πρόσχημα του ανθρωπισμού και αντιμάχονται ύπουλα τα εθνικά ιδεώδη, τον ίδιο τον ελληνισμό και τη χριστιανική πίστη*».

³¹ <https://jailgoldendawn.com/2018/05/02/%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CE%AE-%CE%B1%CF%85%CE%B3%CE%AE-%CE%B1-%CE%B5-%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%8D%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BC%CE%B9%CF%87%CE%B1/>, τελευταία πρόσβαση στις 23/11/2018

Επόμενη θεματική με εξακόσιες δεκαοκτώ αναφορές είναι αυτή της ιδεολογίας, από τις οποίες οι διακόσιες ογδόντα τέσσερις αφορούν την παράνομη μετανάστευση, οι ενενήντα πέντε τους πρόσφυγες, ενώ στις σαράντα τρεις ασκείται κριτική στην πολιτική «ανοικτών συνόρων» που ακολουθεί η κυβέρνηση. Ενδεικτική είναι η ομιλία του Αϊβατίδη στις 6/10/2015, στην οποία ασκεί κριτική στην πολιτική που εφαρμόζεται από την κυβέρνηση για το «*ψευδεπίγραφο προσφυγικό ζήτημα*», υποστηρίζοντας πως οι γνήσιοι πρόσφυγες πολέμου είναι ελάχιστοι και πως σε αυτούς θα πρέπει να δοθεί άσυλο, τονίζοντας, ωστόσο, πως σε μεγάλο βαθμό η παρούσα κατάσταση σχετίζεται με την «*αθρόα παράνομη εισβολή στην Ελλάδα εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών που βαπτίζονται ακρίτως και αδιακρίτως, αβασάνιστα σχεδόν, πρόσφυγες, κάτι που ενέχει σοβαρό κίνδυνο ισλαμοποίησης της πατρίδας και της Ευρώπης εν γένει*». Στο ίδιο πλαίσιο είναι η ομιλία του Λαγού την 1/4/2016, στην οποία υποστηρίζει πως το πρόβλημα για την Χρυσή Αυγή «*δεν είναι προσφυγικό αλλά λαθρομεταναστευτικό, είναι πρόβλημα άλωσης της πατρίδας μας*», ενώ λίγο αργότερα διευκρινίζει πως «*το πρόβλημα δεν είναι η ισλαμοφοβία και ο δήθεν ρατσισμός που υπάρχει –γιατί όποιος λέει την αλήθεια σήμερα στην Ελλάδα λέγεται ρατσιστής και φασίστας- αλλά το πρόβλημα είναι η βία, η τρομοκρατία η οποία προέρχεται από τους ισλαμιστές [...] Όλοι αυτοί είναι αυτοί οι ισλαμιστές, είναι αυτοί οι λαθρομετανάστες, που έχουν κυριεύσει κάθε γωνιά σιγά σιγά της Ευρώπης*». Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί η τοποθέτηση του Μιχαλολιάκου στις 20/4/2016 για το μεταναστευτικό όπου καταθέτοντας έναν πίνακα στα Πρακτικά, υποστηρίζει πως «*είχαμε μια δραματική μείωση το 2013 από το 2012 και μια δραματική αύξηση από το 2013 έως το 2014. Τι είχε συμβεί το 2012 και είχαμε τη μείωση; Είχε μπει η Χρυσή Αυγή στη Βουλή. Τι συνέβη στα τέλη του 2013 και διπλασιάστηκε η είσοδος λαθρομεταναστών το 2014; Είχε μπει η Χρυσή Αυγή στη φυλακή*». Στο ίδιο μήκος κύματος, ο Γρέγος στις 24/6/2015 καλεί τους πολίτες «*να δώσουν από αύριο σε αυτούς τους εισβολείς να καταλάβουν ότι η Ελλάδα δεν θα είναι γι' αυτούς ένας παράδεισος, όπως τους υποσχέθηκαν οι λαθροκινητές*», ενώ και ο Σαχινίδης στις 16/11/2016 δίνει ρεσιτάλ μισαλλοδοξίας τονίζοντας πως «*σε καμία περίπτωση η Ελλάδα δεν θα γίνει σκουπιδοτενεκές όχι μόνο ανθρώπινων ψυχών αλλά γενικά σκουπιδοτενεκές όλης της υφελίου*». Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του Γρέγου, ο οποίος σε αρκετές ομιλίες του διαχωρίζει τους Έλληνες της Διασποράς από τους αλλοδαπούς που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια, κάτι που δεν συμβαίνει με άλλους βουλευτές. Αποκαλυπτική των απόψεών του είναι η τοποθέτηση στις 26/4/2015, στην οποία υποστηρίζει με πάθος πως είναι ντροπή και αίσχος να συγχέονται οι δύο κατηγορίες, καθώς «*μετανάστες, πρόσφυγες, ήταν οι παππούδες μας που πήγαιναν σε βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες για να δουλέψουν, δηλώνοντας ακόμα και μόνιμη κατοικία και εργασία και τους κοιτούσαν ακόμα και στα δόντια και εκεί μετέφεραν και τον πολιτισμό μας*» και καταλήγει πως «*αυτοί που έρχονται εδώ σαν λαθρομετανάστες δεν μεταφέρουν κανέναν πολιτισμό*». Σε αντίστοιχο ύφος, ο

Παναγιώτης Ηλιόπουλος σχολιάζοντας ένα περιστατικό βιασμού και δολοφονίας στην Γερμανία, υποστηρίζει πως «είσαι υπάνθρωπος όταν χτυπάς, βιάζεις και σκοτώνεις με αυτόν τον τρόπο έναν συνάνθρωπό σου, δεν είσαι άνθρωπος σαφώς, όσο κι αν παρεξηγείστε, δεν ανήκεις στο ανθρώπινο είδος», σε μια απόπειρα να δικαιολογήσει αυτή την άποψη στη συνείδηση μερίδας του εκλογικού σώματος, και σε δεύτερο επίπεδο να νομιμοποιήσει οποιαδήποτε αξιόποινη συμπεριφορά απέναντι στους αλλοδαπούς διαμένοντες, στους οποίους δεν αναγνωρίζονται ούτε καν τα ατομικά δικαιώματα. Πάντως, όσον αφορά το προσφυγικό ζήτημα δεν παρουσιάζεται κοινή γραμμή μεταξύ των εθνικιστών βουλευτών, αφού κάποιοι δεν τους αναγνωρίζουν καν ως διακριτή κατηγορία μεταξύ των παράνομων μεταναστών που διαβιούν εντός της επικράτειας, ενώ υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση ανάλογα και με την χρονική περίοδο που πραγματοποιείται η ομιλία. Για παράδειγμα, ο Κουκούτσης τον Σεπτέμβριο του 2013 υποστηρίζει πως «ο λαός της Συρίας δίνει ένα αξιοθαύμαστο μάθημα θάρρους και αντίστασης σε ένα θάρβαρο καθεστώς», ενώ ο Παναγιώταρος τον Δεκέμβριο του επόμενου έτους αμφισβητεί την κατάστασή τους σχολιάζοντας πως πρόκειται για «Σύροι «πρόσφυγες», οι οποίοι αν τους δει κανείς είναι όλοι σε μάχιμη ηλικία και θα έπρεπε να υπηρετούν αυτή την στιγμή στο στρατό της Συρίας για τα συμφέροντα της πατρίδας τους, του έθνους τους και όχι να γυροφέρνουν πληρώνοντας χιλιάδες ευρώ για να έρθουν στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες. Που τα βρήκαν αυτά τα χιλιάδες ευρώ αφού είναι ανήμποροι και κατατρεγμένοι;». Ο αρχηγός του εθνικιστικού κόμματος, πάντως, παραδέχεται την παρουσία προσφύγων μεταξύ των μεταναστών ήδη από το 2012, αλλά συχνά συγχέει τις δύο κατηγορίες μεταξύ τους. Από την άλλη πλευρά, η Σβερώνη τον Απρίλιο του 2015 εστιάζοντας σε διαφορετική πτυχή του προσφυγικού θεωρεί πως «στο τέλος θα χρειαστεί εμείς να ζητήσουμε άσυλο σε κάποια άλλη χώρα. Εμείς ίσως αναγκαστούμε, αφού θα έρθουν όλοι αυτοί εδώ μαζί με τους πρόσφυγες, να μεταναστεύσουμε και να πάμε εμείς πρόσφυγες. Δεν ξέρω, όμως, εάν μια χώρα υποδοχής θα μας φερόταν με τον ίδιο τρόπο υποδοχής που λέτε εσείς ότι πρέπει να φερθούμε σε αυτούς τους ανθρώπους».

Συμπληρωματικά σε όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, αξίζει να σημειωθούν οι τριάντα επτά ομιλίες που σχετίζονται με τον ρατσισμό που βιώνουν οι Έλληνες, ο οποίος είναι και ο μοναδικός που υφίσταται, σύμφωνα με κάποιους βουλευτές της Χρυσής Αυγής, καθώς οι Έλληνες πολίτες στερούνται παροχών, οι οποίες για τους αλλοδαπούς διαμένοντες είναι δωρεάν. Επίσης, εκτός από τον γενικευμένο ρατσισμό που επιδεικνύουν οι ακροδεξιοί βουλευτές έναντι των μεταναστών στις ομιλίες τους, πραγματοποιούνται και εννέα ρατσιστικές τοποθετήσεις με ειδική αναφορά κατά των μουσουλμάνων. Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του Παππά, σύμφωνα με τον οποίο η κυβέρνηση ενδιαφέρεται μόνο «για τους λαθρομετανάστες εισβολείς μουσουλμάνους, που τους παρέχετε δωρεάν διαμέρισμα με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με πρόσβαση στις

υπηρεσίες. Ξεχάσατε τους Έλληνες άστεγους που έχουν κατακλύσει το κέντρο των μεγάλων πόλεων και των Αθηνών; Γιατί; Αυτοί δεν έχουν ψυχή; Δική τους είναι η ελληνική πατρίδα. Δεν είναι των εισβολέων μεταναστών». Αντίστοιχη τοποθέτηση πραγματοποιεί και ο Λαγός, ο οποίος δηλώνει πως «θα το φωνάζουμε και θα το λέμε διαρκώς στην ελληνική κοινωνία που μας παρακολουθεί. Αυτά τα πράγματα είναι αδιανόητα και αυτά μόνο η Χρυσή Αυγή έχει το σθένος να τα πει, γιατί μόνο εμείς νοιαζόμαστε για τον απλό Έλληνα πολίτη και είμαστε οι μοναδικοί εντός Κοινοβουλίου. Είμαστε Αντιπολίτευση σε ένα «συνταγματικό τόξο» το οποίο κάνει ό,τι μπορεί, για να δημιουργήσει προβλήματα στον απλό Έλληνα, το οποίο νομοθετεί συνεχώς εις βάρος των Ελλήνων και υπέρ των λαθρομεταναστών. Εδώ, λοιπόν, στέκεται απέναντι η Χρυσή Αυγή, φωνάζει, υψώνει το ανάστημά της και λέει ότι εμείς μοχθούμε και παλεύουμε για τους Έλληνες. Κι αν αυτό είναι κακό ας το πληρώσουμε!». Η εν λόγω ομιλία, μεταξύ των άλλων, μας επιβεβαιώνει την αίσθηση ότι οι ομιλίες των βουλευτών απευθύνονται στον ελληνικό λαό και όχι στο εσωτερικό του Κοινοβουλίου³², το οποίο, ούτως ή άλλως αδιαφορεί για τις τοποθετήσεις των μελών του ακροδεξιού κόμματος. Το συμπέρασμα αυτό συνάγεται επιπρόσθετα και από το γεγονός ότι σε αρκετές ομιλίες των βουλευτών της Χρυσής Αυγής, ακούγονται βουλευτές από άλλα κόμματα να συζητούν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα ο Προεδρεύων ή ο ίδιος ο ομιλών να ζητά να γίνει ησυχία, προκειμένου να μπορεί να ακουστεί στην αίθουσα. Πάντως, η συγκεκριμένη αναφορά ακολουθεί το γνωστό λαϊκιστικό δίπολο «αγνός λαός» - «διεφθαρμένη ελίτ», με την Χρυσή Αυγή να αυτοτοποθετείται ως γνήσιος εκφραστής του λαού, για τα συμφέροντα του οποίου παλεύει με κάθε τίμημα, στοχεύοντας στην συναισθηματική κινητοποίηση των ακροατών μέσω ενός επαναστατικού και ρομαντικού ύφους. Στο ίδιο πλαίσιο, επεκτείνοντας τον ρατσισμό που βιώνουν οι έλληνες, στον ρατσισμό που βιώνει η Χρυσή Αυγή, η Σβερώνη έρχεται να υπερασπιστεί το κόμμα της διευκρινίζοντας πως «οι μόνοι που δεν έχουν δικαιώματα είναι εκείνοι που από γενιές δεκατέσσερις είναι Έλληνες! Α, εσύ δεν έχεις. Κι αν τολμήσεις να το πεις, τότε είσαι ρατσιστής και φασίστας! Να σας πω κάτι; Δεν έχετε ιδέα τελικά ούτε τι σημαίνει «ρατσισμός» ούτε τι σημαίνει «φασισμός», αλλά προπαντός δεν ξέρετε τι σημαίνει «ελληνισμός»». Όσον αφορά τις κατηγορίες των βουλευτών της Χρυσής Αυγής ότι είναι ρατσιστές και φασίστες, όπως και στην περίπτωση του προσφυγικού, δεν υπάρχει κοινή γραμμή μεταξύ των βουλευτών στον τρόπο αντιμετώπισης της εν λόγω κατηγορίας. Έτσι, η Σβερώνη επιλέγει να απορρίψει τον χαρακτηρισμό με πάθος τονίζοντας πως «ούτε ρατσιστές είμαστε ούτε φασίστες είμαστε, ούτε παλαιοναζί ούτε νεοναζί», ενώ η Ζαρούλια από την άλλη πλευρά καταγγέλλει πως «κατηγορείτε εμάς για φασίστες, ενώ εσείς είστε περισσότερο φασίστες», με αποτέλεσμα μέσα από την σύγκριση που κάνει με

³² Σε άλλη ομιλία του στις 4/6/2014, ο Λαγός ξεκαθαρίζει τον σκοπό των ομιλιών του δηλώνοντας πως «αυτά δεν τα λέω για να ακούσετε εσείς τόσο πολύ. Δεν λαμβάνω και σοβαρά υπ' όψιν μου την άποψή σας. Τα λέω για να τα ακούσει ο ελληνικός λαός».

την κυβέρνηση, εμμέσως να αποδέχεται τον χαρακτηρισμό, από την στιγμή που δεν τον απορρίπτει ρητά. Στο άλλο άκρο βρίσκεται ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του κόμματος, Χρήστος Παππάς, ο οποίος μετά από ένα ρητορικό ερώτημα δηλώνει ανοιχτά *«εμείς είμαστε ρατσιστές; Είμαστε ρατσιστές, αν θέλετε»*.

Η παράνομη μετανάστευση, όπως φάνηκε ήδη κατά την ανάλυση της πρώτης κοινοβουλευτικής περιόδου και θα καταστεί εμφανές και στη συνέχεια, είναι ένα ζήτημα το οποίο συνδέεται με διάφορες θεματικές στον λόγο που αρθρώνουν οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα ζητήματα νόμου και τάξης, για τα οποία πραγματοποιούνται εκατόν σαράντα έξι ομιλίες, από τις οποίες οι πενήντα τέσσερις αφορούν την εγκληματικότητα και οι εξήντα οκτώ τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας, τα οποία παρά τις περικοπές σε μισθούς, την έλλειψη προσωπικού και την γενικότερη απαξίωση που αντιμετωπίζουν, κυρίως, από την συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ, βρίσκονται στις επάλξεις και προστατεύουν τον ελληνικό λαό. Την προνομιακή σχέση που έχει το εθνικιστικό κόμμα με τις ένοπλες δυνάμεις φροντίζει να γνωστοποιήσει ο Γρέγος τονίζοντας πως *«χιλιάδες στρατιωτικοί όλων των κλάδων είναι υποστηρικτές της Χρυσής Αυγής και μάλιστα δύο στρατηγοί κοσμούν το Ευρωκοινοβούλιο εκλεγμένοι με τη Χρυσή Αυγή. Είμαστε επίσης σε καθημερινή επαφή με ανώτερους και ανώτατους αξιωματικούς, υπαξιωματικούς αλλά και οπλίτες, οι οποίοι μας ενημερώνουν για τα προβλήματα και τις λύσεις που μπορούν να δοθούν»*, ενώ σε άλλο σημείο της εν λόγω ομιλίας του υπενθυμίζει πως *«ο στρατός αποτελεί το τμήμα εκείνο για το οποίο ο ελληνικός λαός έχει τη μεγαλύτερη εκτίμηση και αγάπη, σε αντίθεση με πολιτικούς και δημοσιογράφους»*. Αναδεικνύοντας την διαφορά εκτίμησης που τρέφει ο λαός στις ένοπλες δυνάμεις που συντάσσονται με την Χρυσή Αυγή και τους πολιτικούς και τους δημοσιογράφους που την πολεμούν, χρησιμοποιεί για μια ακόμη φορά με έμμεσο τρόπο το γνωστό δίπολο *«αγνός λαός»- «διεφθαρμένη ελίτ»*, το οποίο πάει ένα βήμα παραπέρα. Πιο συγκεκριμένα, με τις αναφορές που κάνει στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ένοπλες δυνάμεις στην καθημερινότητά τους, από την μια πλευρά παρουσιάζεται ο Στρατός που προστατεύει με κόπο και αφοσίωση τον ελληνικό λαό και βρίσκεται στο πλευρό της Χρυσής Αυγής και από την άλλη πολιτικοί, δημοσιογράφοι και ΜΚΟ που πολεμούν το εθνικιστικό κόμμα και δεν νοιάζονται για τους έλληνες πολίτες, ενώ παράλληλα, προωθούν μια πολυπολιτισμική κοινωνία, η οποία αντιτάσσεται στους θεσμούς της Πατρίδας, του Στρατού και της Εκκλησίας. Γενικά, οι βουλευτές του ακροδεξιού κόμματος χρησιμοποιούν το σύνθετο σχήμα του *«ιδεολογικού τετραγώνου»*, το οποίο αποτελείται από πόλωση ομάδων, με την κάθε μία από αυτές να τονίζει τα θετικά *«μας»*, και να αγνοεί τα θετικά *«τους»*, τονίζοντας τα αρνητικά *«τους»* και αγνοώντας τα αρνητικά *«μας»* (van Dijk 2006: 243-289). Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η κατηγορία *«εμείς»* περιλαμβάνει τον *«αγνό λαό»*, τον Στρατό, την

Εκκλησία και την Χρυσή Αυγή, ενώ η κατηγορία των «άλλων» περιλαμβάνει τους «εχθρούς», οι οποίοι χωρίζονται σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. Ως εσωτερικοί εχθροί εκλαμβάνονται τα διεφθαρμένα πολιτικά κόμματα, οι οποίοι έχουν εξαθλιώσει τον λαό με τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόζουν, ενώ ως εξωτερικοί εχθροί αντιμετωπίζονται αφενός οι ευρωπαίοι εταίροι που συνεργαζόμενοι με τους εσωτερικούς εχθρούς μας στερούν την εθνική κυριαρχία λόγω της οικονομικής εξάρτησης της χώρας από αυτούς, και οι μετανάστες οι οποίοι έρχονται παραβιάζοντας την εθνική, φυλετική και πολιτισμική ομοιογένεια της χώρας. Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του Γρέγου κατά την 1/12/2016, στην οποία κατηγορεί την κυβέρνηση πως «προσπαθεί να ευνουχίσει την Ελληνική Αστυνομία και το Λιμενικό Σώμα γιατί προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τους οπλισμένους λαθροδιακινητές και λαθρομετανάστες και τον κάθε λογής εγκληματία, όπως αυτά τα καθάρματα που καίνε το εθνικό μας σύμβολο» και καταλήγει πως «όλοι θα θέλαμε να αυθαιρετήσουν οι αστυνομικοί, να τους φέρονται όπως τους αξίζει». Στη συνέχεια, για τις φυλακές, σημειώνονται είκοσι δύο τοποθετήσεις, με τον Λαγό, σε ομιλία του στις 9/11/2017 να συνδυάζει την παραπάνω θεματική με την παρουσία παράνομων μεταναστών στην ελληνική επικράτεια σε μια άκρως ρατσιστική τοποθέτηση, στην οποία διερωτάται από ποιον προέκυψε η συμφόρηση των φυλακών, για να υποστηρίξει πως ευθύνονται «οι χιλιάδες λαθρομετανάστες που εμφανίστηκαν και έκαναν ό,τι ήθελαν στην Ελλάδα», αφού «το 75% περίπου μέχρι τον νόμο Παρασκευόπουλου, το οποίο ήταν στις φυλακές ήταν λαθρομετανάστες» και να καταλήξει πως πρόκειται για «κάποια ανθρώπινα κατακάθια, τα οποία έχουν έρθει και αφαιρούν ανθρώπινες ζωές και γελοιοποιούν πράγματα στην πατρίδα μας». Πάντως, στην ομιλία του στις 16/4/2015 σπεύδει να διευκρινίσει πως «ό,τι λέγαμε εμείς στη Χρυσή Αυγή εδώ και τόσα χρόνια δεν το λέγαμε, επειδή είμαστε απάνθρωποι ή γιατί θέλουμε το κακό των λαθρομεταναστών. Ήταν, γιατί θέλουμε το καλό των Ελλήνων και αυτό προσπαθούσαμε να κάνουμε και γι' αυτό μπήκαμε στη φυλακή. Φυσικά είδατε ότι δεν καταφέρατε τίποτα με όλα αυτά. Είμαστε πάλι εδώ μπροστά σας». Τέλος, γίνεται λόγος σε σαράντα οκτώ τοποθετήσεις για την τρομοκρατία και τους κουκουλοφόρους, οι οποίοι προβαίνουν σε αξιόποινες πράξεις με την ανοχή της εκάστοτε κυβέρνησης, κατηγορώντας, ωστόσο, όχι μόνο την συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ, αλλά και την τρικομματική κυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ- ΔΗΜΑΡ για το εν λόγω ζήτημα, καθώς η ίδια η Χρυσή Αυγή αποτελεί θύμα τρομοκρατίας. Με αυτή την ευκαιρία, η Σβερώνη εξηγεί στις 16/4/2015 πως «όταν αυτό το άτομο που διαπράττει ένα έγκλημα φοράει κουκούλα, τότε δείχνει μια εγκληματική διαστροφή», καθώς «και εγκληματεί και κρύβεται και ενδεχομένως να το «φορτώσει» και κάπου αλλού», με αποτέλεσμα «να μην υπάρχει περίπτωση να ομολογήσει, γιατί φόρεσε την κουκούλα να διαπράξει αδίκημα και είχε σαν σκοπό να μην φανερωθεί ποτέ».

Άξια αναφοράς, ωστόσο, είναι και η σύνδεση των κοινωνικών ζητημάτων, για τα οποία πραγματοποιούνται εκατόν εβδομήντα τρεις αναφορές, με την κριτική στην κυβέρνηση και, κυρίως, με την παρουσία παράτυπων μεταναστών στο εσωτερικό της χώρας. Για να γίνει εμφανής αυτή η άποψη παρατίθεται απόσπασμα από την ομιλία του βουλευτή στις 19/7/2016, όπου γίνεται λόγος για «βίαιη αλλαγή του εκλογικού σώματος στην πατρίδα μας», καθώς «διώχνονται τα καλύτερα μυαλά, διώχνονται οι νέοι και οι νέες μας και πηγαίνουν στο εξωτερικό για ένα καλύτερο αύριο και στη θέση τους έρχεται και ψηφίζει ο κάθε ένας λαθρομετανάστης». Αντίστοιχη είναι και η τοποθέτηση του Παππά στις 30/8/2016, στην οποία τονίζει πως σκοπός της κυβέρνησης είναι να αντικαταστήσει τους νέους που μεταναστεύουν στο εξωτερικό προκειμένου να βρουν εργασία με «[...] αλλοεθνείς, προσφυγάκια, αλλοθρήσκους, μουσουλμάνους κάθε αίρεσης, φορείς ασθενειών, αλλά και φορείς ενός πολιτισμού όπου βιάζουν, όπου παντρεύονται ανήλικα παιδάκια και ανήλικα κορίτσια, καίνε και αποκεφαλίζουν ανθρώπους, κρατούν ομήρους, συνεχίζουν την δουλειά και αντιμετωπίζουν την γυναίκα ως αντικείμενο», ενώ σε άλλο σημείο της ομιλίας του χαρακτηρίζει τους αλλοδαπούς «λαθρομετανάστες εισβολείς μουσουλμάνους», για να καταλήξει πως «Έλληνες γεννιέσαι, δεν γίνεσαι». Στο ίδιο μήκος κύματος είναι, πάντως, και ο Αϊβατίδης, ο οποίος στην τοποθέτησή του στις 6/10/2015 καταγγέλλει πως ο ελληνικός λαός «υφίσταται μια ιδιότυπη γενοκτονία μέσω των μνημονίων με φτωχοποίηση και συνεπόμενη υπογεννητικότητα, πληθώρα αυτοκτονιών, πλημμελείς υπηρεσίες δημόσιας υγείας, με κρατική ευθύνη, όχι ευθύνη ιατρών, εισβολή ισλαμιστών, ψευδοπροσφύγων πολέμου». Η παρουσία μεταναστών στη χώρα, ωστόσο, δεν συνδέεται μόνο με το δημογραφικό ζήτημα, για το οποίο γίνεται λόγος σε πενήντα πέντε τοποθετήσεις, και τη μετανάστευση των νέων στο εξωτερικό, που συγκεντρώνει πενήντα έξι αναφορές, αλλά και με την ανεργία, για την οποία πραγματοποιούνται ενενήντα τέσσερις ομιλίες. Πιο συγκεκριμένα, στις 3/12/2015 η Βλάχου υποστηρίζει πως «η καταπολέμηση της ανεργίας απαιτεί να μην παρέχονται σωρηδόν άδειες παραμονής και εν συνεχεία άδειες εργασίας στους αλλοδαπούς» τονίζοντας πως «πρέπει να παταχθεί η παράνομη μετανάστευση που τροφοδοτεί την ανασφάλιστη και μαύρη εργασία» θέτοντας ένα τέλος στο μοτίβο «οι Έλληνες στην ανεργία και οι αλλοδαποί στην εργασία». Λογική συνέπεια όλων αυτών είναι η καταγγελία του Χατζησάββα την 1/4/2016, σύμφωνα με την οποία «θεωρεί δεδομένο, πλέον, και υποχρέωση του ελληνικού κράτους, ο έποικος³³ μουσουλμάνος σουνίτης ότι θα του παρέχουμε δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγη, φως, διαδίκτυο, τροφή, όταν αυτά δεν τα έχει δεδομένα, εννοείται, όχι ο άνεργος Έλληνας, αλλά ούτε καν ο Έλληνας που εργάζεται». Στο ίδιο ύφος είναι και η ομιλία του Παναγιώταρου την 1/12/2016, στην οποία θίγει το

³³ Σε άλλο σημείο της ομιλίας του ο βουλευτής διευκρινίζει πως χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό «έποικοι», γιατί «πλέον δεν είναι ροές. Έρχονται και μένουν εδώ. Εγκαθίστανται εδώ. Θα μείνουν εδώ, τέλος πάντων»

ζήτημα του ρατσισμού κατά των Ελλήνων που συγκεντρώνει τριάντα επτά αναφορές, διαπιστώνοντας πως *«ο μοναδικός ρατσισμός που υπάρχει, ο πραγματικός ρατσισμός- και το βιώνουμε καθημερινά- είναι ο ρατσισμός εις βάρος των Ελλήνων, των μόνων νόμιμων πολιτών αυτής της χώρας. Αυτό το βλέπουμε σε κάθε έκφανση της κοινωνίας, της ζωής, οπουδήποτε. Το βλέπουμε από τις εκατοντάδες μερίδες φαγητού που πετάγονται από τα hot spots και απαγορεύεται να τις συλλέξουν κάποιοι για να τις δώσουν σε Έλληνες που πεινρούν, από το ότι ο κάθε αλλοδαπός κάνει ό,τι θέλει και μένει ατιμώρητος»*.

Μετά τα ζητήματα που ταλανίζουν την ελληνική κοινωνία, το ενδιαφέρον των βουλευτών της Χρυσής Αυγής στρέφεται στην εξωτερική πολιτική της χώρας, όπως αναδεικνύεται σε διακόσιες τριάντα μία ομιλίες τους, καθώς σύμφωνα με την δήλωση του Παππά στις 10/2/2015 στόχος της Χρυσής Αυγής είναι *«να ενώσει τον Ελληνισμό, τον αλύτρωτο και υπόδουλο Ελληνισμό και τον Ελληνισμό της Διασποράς, τους ομογενείς μας»*. Η Τουρκία συνεχίζει να είναι η χώρα με τις περισσότερες αναφορές και κατά την δεύτερη κοινοβουλευτική περίοδο συγκεντρώνοντας εκατόν σαράντα πέντε τοποθετήσεις, με τον Σαχινίδη στις 14/12/2016 να εστιάζει στο γεγονός ότι η γειτονική χώρα *«απειλεί την Ελλάδα με πόλεμο, αμφισβητώντας την κυριαρχία μας στο Αιγαίο, την ελληνικότητα των νησιών μας, αλλά και προσπαθώντας να δημιουργήσει ένταση στη Θράκη»*. Μάλιστα, για το ζήτημα της μουσουλμανικής μειονότητας στην Θράκη αναφέρεται και η Ζαρούλια στις 9/2/2017, όπου τονίζει πως *«χρήζει ιδιαίτερης μεταχειρίσεως, με έμφαση στην προάσπιση των εθνικών μας συμφερόντων και όχι με προσανατολισμό την ενδυνάμωση και διεύρυνση των δικαιωμάτων της μουσουλμανικής μειονότητας»*. Στη συνέχεια, με είκοσι εννέα αναφορές ακολουθεί η Κύπρος, η οποία για τον Σαχινίδη σύμφωνα με την τοποθέτησή του στις 3/11/2016, *«δεν είναι ελληνική, αλλά είναι Ελλάδα»*. Στο ίδιο πλαίσιο, εντάσσεται και η ομιλία του Ηλία Κασιδιάρη, στις 9/12/2015, σύμφωνα με την οποία το κυπριακό αποτελεί *«ανοιχτή πληγή του Ελληνισμού»*, ενώ παράλληλα, αναδεικνύεται η διαφωνία του κόμματος με την επανένωση που ανήγγειλε ο πρωθυπουργός και την αναγνώριση του Αττίλα. Επιπλέον, η Χρυσή Αυγή μέσω του εκπροσώπου τύπου του κόμματος, αιτείται την απομάκρυνση των εποίκων και του στρατού κατοχής από την Κύπρο, ενώ υποστηρίζουν την ένωση της ελεύθερης Κύπρου με την Ελλάδα μέσω των αποκλειστικών οικονομικών ζωνών των δύο κρατών που εφάπτονται μέσω του δόγματος του ενιαίου αμυντικού χώρου. Στη συνέχεια, με πενήντα αναφορές ακολουθεί η Μακεδονία, ενώ είκοσι τέσσερις συγκεντρώνονται για την Αλβανία, για την οποία, μάλιστα, ο Μίχος υποστηρίζει στις 18/11/2016 πως *«τα Τίρανα αμφισβητούν ανεπιφυλάκτως την παρουσία της ελληνικής μειονότητας»* ενώ υπενθυμίζει πως *«όταν άνοιξαν τα σύνορα, εδώ ήρθαν όλοι οι Αλβανοί όταν άνοιξε ο Χότζα τις φυλακές. Τους ντύσαμε, τους ταΐσαμε, ασχέτως με τα αίτια που έκαναν οι περισσότεροι από αυτούς και φιλότιμο δεν*

έχουν, παρά συνεχίζουν να ζητάνε!». Αντίστοιχα, στην ομιλία του στις 27/1/2017, ο Μίχος κάνει λόγο για «τον ακραίο εθνικισμό των Αλβανών» και για το «πως βλέπουν τους Έλληνες της Βορείου Ηπείρου, που έχουν κάψει πάρα πολλές φορές την ελληνική σημαία και έχουν χτυπήσει Βορειοηπειρώτες», προκειμένου να καταλήξει πως «εμείς είμαστε πιο ανεκτικοί στη χώρα μας, βλέποντας Αλβανούς να καίνε ελληνική σημαία και αντί να τους πιάσουμε να τους διώξουμε μαζί με τις οικογένειές τους, να πάνε στη χώρα τους ή όπου αλλού θέλουν, τους φιλοχαϊδεύουμε κιόλας». Όσον αφορά την Γερμανία, πραγματοποιούνται τριάντα τρεις αναφορές, με τον Μίχο να ξεκαθαρίζει στις 10/2/2015 πως «κανένας Έλληνας δεν χρωστάει στους Γερμανούς», αλλά αντιθέτως, «εκείνοι μας χρωστάνε και τον πολιτισμό τους και τη γλώσσα τους και τα μουσεία τους». Τέλος, τριάντα ομιλίες συγκεντρώνονται για την ανάγκη γεωστρατηγικής στροφής προς την Ρωσία, ενώ για τις Ηνωμένες Πολιτείες πραγματοποιούνται τριάντα επτά, καθώς, σύμφωνα με την τοποθέτηση του Σαχινίδη στις 16/11/2016, η Αμερική ευθύνεται για τις μεταναστευτικές ροές στην χώρα μας, καθώς αυτές αποτελούν «επακόλουθο των πολιτικών που ασκούν στη Μέση Ανατολή και στην Αφρική».

Μετά την εξωτερική πολιτική, σειρά έχουν οι ψηφοφόροι, για τους οποίους σημειώνονται σαράντα επτά τοποθετήσεις, οι οποίοι παρά την δίωξη που βιώνει το κόμμα συνεχίζουν να το στηρίζουν επιδεικνύοντας γενναιότητα και αγνοώντας την κριτική που δέχονται από τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα και τους ψηφοφόρους αυτών για την επιλογή τους. Η αναφορά στους υποστηρικτές του κόμματος, ωστόσο, δεν εξαντλείται στην γενναιότητα του εκλογικού σώματος που στηρίζει την Χρυσή Αυγή, αλλά με αφορμή δηλώσεις άλλων δημόσιων προσώπων προχωρά ένα βήμα παραπέρα. Ενδεικτική είναι η ομιλία του Λαγού, ο οποίος σχολιάζοντας την δήλωση του υπουργού Μεταναστευτικής Πολιτικής, Γιάννη Μουζάλα, σχετικά με την λανθασμένη, κατά τη γνώμη του, αντίδραση των κατοίκων των νησιών που δέχονται μεγάλο προσφυγικό πληθυσμό, η οποία παραπέμπει σε χρυσαυγίτες και Χρυσή Αυγή, τονίζει πως «επειδή αντιδρούν, λέτε ότι είναι χρυσαυγίτες. Λοιπόν, για την Χρυσή Αυγή είναι τιμή μας, εάν ο οποιοσδήποτε Έλληνας που αντιδράει, χαρακτηρίζεται χρυσαυγίτης. Υπάρχете όλοι εσείς που είστε υπέρ της πολυπολιτισμικότητας και υπέρ της νέας τάξης πραγμάτων και υπάρχει η Χρυσή Αυγή, η οποία τάσσεται υπέρ της Ελλάδος, υπέρ της πατρίδας, υπέρ της θρησκείας μας. Καλοδεχούμενοι όλοι οι Έλληνες πολίτες στις τάξεις της Χρυσής Αυγής». Με αυτόν τον τρόπο, ο Λαγός κατάφερε να αντιστρέψει μία μάλλον αρνητική δήλωση για το κόμμα του σε απολύτως θετική, παρουσιάζοντας το εθνικιστικό κόμμα ως εκφραστή των φτωχών και των επαναστατών προσθέτοντας μια ρομαντική διάθεση, η οποία για άλλη μια φορά έχει ως στόχο να κινητοποιήσει συναισθηματικά το εκλογικό σώμα. Στο ίδιο ζήτημα αναφέρεται και ο Μπαρμπαρούσης σε διαφορετικό ύφος, υποστηρίζοντας πως «όσο ο ελληνικός λαός ψηφίζει κόμματα τυχαία χωρίς ιδεολογία, είναι καταδικασμένος. Πρέπει ο Έλληνας να αφυπνιστεί και να ψηφίσει,

επιτέλους, με εθνικά κριτήρια, να σταματήσει να πιστεύει τόσα ψέματα και να καταλάβει ότι με την ψήφο του μπορεί να καταστρέψει ολόκληρες γενιές. Στις εκλογές του 1974 το δίλημμα ήταν: «Καραμανλής ή τανκς». Στις εκλογές που θα γίνουν, όταν με το καλό γίνουν, το δίλημμα θα είναι, «Χρυσή Αυγή ή πιόνια των τοκογλύφων», για να μην πω χειρότερα, «Χρυσή Αυγή ή Ισλάμ». Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούν οι εννέα ρατσιστικές τοποθετήσεις κατά των ισλαμιστών, τις οποίες δεν αναγνωρίζουν οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής, όπως αναδεικνύεται και από την ομιλία της Σβερώνη στις 7/7/2015, σύμφωνα με την οποία «στο όνομα της δημοκρατίας και της προοδευτικότητας ισοπεδώσατε τα πάντα. Και όποιος τολμά σε τούτην την Αίθουσα να μιλήσει για έθνος, να μιλήσει για πατρίδα, θεωρείται ρατσιστής, θεωρείται οπισθοδρομικός». Στη συνέχεια, σημειώνονται εξήντα τρεις αναφορές για την ιδεολογία του κόμματος, η οποία συνδέεται με την επόμενη θεματική που αφορά την Χρυσή Αυγή και συγκεντρώνει διακόσιες εξήντα οκτώ τοποθετήσεις. Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του Παππά στις 28/6/2016 όπου τονίζει πως «η Χρυσή Αυγή ήρθε όχι απλώς για να μείνει, αλλά για να επεκταθεί και να νικήσει. Και επειδή οι ιδέες είναι ανώτερες από τις όποιες προσωρινές συνθήκες, από τα κελιά και τις σφαίρες, ούτε οι παράνομες διώξεις και οι φυλακίσεις ούτε οι άνανδρες δολοφονίες μπορούν να σταματήσουν ένα κίνημα βγαλμένο μέσα από τις αγωνιστικές παραδόσεις ενός ολόκληρου έθνους».

Επόμενη θεματική είναι αυτή της «δίωξης» του εθνικιστικού κόμματος, ο πολιτικός χαρακτήρας, της οποίας συγκεντρώνει διακόσιες σαράντα τρεις αναφορές, ενώ σε διακόσιες ομιλίες γίνεται λόγος για την κριτική που ασκούν τα υπόλοιπα κόμματα στην Χρυσή Αυγή αλλά και την άρνηση κοινοβουλευτικού ελέγχου μέσω των επίκαιρων ερωτήσεων που θέτουν οι βουλευτές του εθνικιστικού κόμματος, οι οποίες δεν αφορούν μόνο τους ψηφοφόρους τους αλλά ολόκληρο τον ελληνικό λαό. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η τοποθέτηση του Λαγού, ο οποίος σχολιάζοντας την επικείμενη δίκη της Χρυσής Αυγής, για την οποία αμφιβάλει ότι οι ιθύνοντες έχουν τα «κότσια» να τους οδηγήσουν προς τα εκεί, υποστηρίζει πως «το αισχρότερο της υπόθεσης είναι ότι γνώριζαν ότι ούτε εγκληματίες είμαστε ούτε κάτι άλλο. Θα μας είχαν συλλάβει από τότε. Γνώριζαν πολύ καλά την αθωότητά μας, αλλά δεν μπορούσαν να μας αφήσουν άλλο έξω. Τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής εκτοξεύονταν, η απήχηση που είχαμε στον κόσμο ήταν εκπληκτική, γι' αυτό μας έβαλαν φυλακή, για ομιλίες». Μέσα από αυτή την ομιλία, ο βουλευτής μετατοπίζει το κέντρο βάρους της «δίωξης», τονίζοντας ότι υπήρχε πολιτική σκοπιμότητα πίσω από αυτή, ενώ, παράλληλα, παρουσιάζονται ως θύματα της «επιτυχίας» τους συντηρώντας το αντι- συστημικό προφίλ που επιχειρούν να προβάλλουν. Η ερμηνεία του πολιτικού χαρακτήρα της δίωξης του εθνικιστικού κόμματος προκύπτει από την συγκέντρωση τριάντα δύο δικογραφιών που αναφέρονταν στη δράση της Χρυσής Αυγής από τον Αύγουστο του 2012, τις οποίες διαβίβασε ο Νίκος Δένδιας στην Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου στις 19/9/2013. Το

ζήτημα σε αυτή την περίπτωση δεν είναι ότι υπήρξε «παρέμβαση στη δικαιοσύνη» μέσω αυτής της πράξης, αλλά η μέχρι τότε αδυναμία της πολιτείας να αντιμετωπίσει θεσμικά τον βίαιο ακτιβισμό της Χρυσής Αυγής (Ψαρράς 2014: 9). Η δικαιολογία που χρησιμοποιήθηκε από τους κρατικούς μηχανισμούς για την ανοχή τους απέναντι στη δράση του ακροδεξιού κόμματος ήταν, σύμφωνα με τον Ψαρρά (2014: 15) πως «δεν πρέπει μέσω διώξεων να επιβεβαιωθεί ο «αντισυστημικός» χαρακτήρας της». Επιστρέφοντας στην δίωξη της Χρυσής Αυγής, σε αντίστοιχο πλαίσιο κινείται και ο Γερμενής, ο οποίος σε τοποθέτησή του στις 7/5/2014, υποστηρίζει πως η δίωξή τους είναι η τιμωρία του συστήματος γιατί δεν συμμετείχαν στη διαφθορά, καθώς «αποφασίσαμε να τιμήσουμε τις πεντακόσιες χιλιάδες ψηφοφόρους μας, που τώρα έχουν τριπλασιαστεί. Κάποιες δημοσκοπήσεις μας βγάζουν και δεύτερο κόμμα, κατά άλλους και πρώτο». Μέσα από αυτή την δήλωση διαφαίνεται και η συνήθης τακτική των βουλευτών της Χρυσής Αυγής να υπερβάλλουν στους αριθμούς που χρησιμοποιούν, προκειμένου να προκαλέσουν χάος και πανικό, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον αριθμό που αναφέρουν για την παρουσία αλλοδαπών στη χώρα, ο οποίος είναι πολλαπλάσιος του πραγματικού. Όσον αφορά τον αποκλεισμό από τα κανάλια και την συκοφάντηση που υφίστανται από αυτά σημειώνονται εξήντα έξι ομιλίες τους, ενώ χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση του Αϊβατίδη, ο οποίος τονίζει πως «το αμαρτωλό σύμπλοκο των προαναφερθέντων πολιτικών κομμάτων και ΜΜΕ έχει έναν και μόνο αντίπαλο: τη Χρυσή Αυγή. Έτσι στράφηκε εναντίον του λαϊκού εθνικιστικού συνδέσμου με διακοπή της κρατικής χρηματοδότησης και πλήρη αποκλεισμό από τα ΜΜΕ». Η κριτική των υπόλοιπων κομμάτων κατά της Χρυσής Αυγής συγκεντρώνει ενενήντα πέντε τοποθετήσεις, όπως φαίνεται και από την ομιλία του Μιχαλολιάκου στις 5/12/2015, όπου αναφερόμενος σε δήλωση κάποιου υπουργού για την χρήση του συνθήματος «Αίμα, Τιμή, Χρυσή Αυγή», ο αρχηγός διερωτάται «μα, με τη λέξη «αίμα», τι νομίζετε ότι εννοούμε; Ότι βγαίνουμε σαν ζόμπι στους δρόμους, όπως στις αμερικάνικες ταινίες;», για να καταλήξει πως «με τη λέξη «αίμα» δηλώνουμε την πίστη μας στο Γένος το ελληνικό, όπως ακριβώς την δήλωναν την πίστη αυτή οι πολέμαρχοι του 1821, όταν έφεραν την εθνική ελευθερία». Παράλληλα, σε τριάντα έξι ομιλίες αναδεικνύεται η βία που υφίσταται η Χρυσή Αυγή, με τον Λαγό να κατηγορεί τα υπόλοιπα μέλη του κοινοβουλίου ότι δεν ενδιαφέρονται για την βία σε βάρος του κόμματός του και τους κατονομάζει «ηθικούς αυτουργούς των επιθέσεων»³⁴, ενώ παράλληλα, στις 9/2/2015 αναφέρεται στον ρατσισμό που βιώνει όποιος υποστηρίζει ανοιχτά την Χρυσή Αυγή, ο οποίος «στέλνεται στο πυρ το εξώτερον, κανείς δεν θέλει να συνδιαλλαγεί μαζί του και όχι μόνο αυτό- αυτό είναι δικαίωμά σας, ας το κάνετε, αλλά μη μας λέτε ότι είστε δημοκράτες».

³⁴ Σε ομιλία του βουλευτή στις 27/5/2015, αναφερόμενος στη βία που δέχεται το κόμμα του υποστηρίζει πως «Δεν σας νοιάζει! Και ηθικοί αυτουργοί είσατε όλοι εσείς. Είσατε όλοι εσείς που είστε εδώ μέσα, που έχετε οδηγήσει την κατάσταση να ξεφύγει από τα επιτρεπτά όρια. Είσατε όλοι εσείς, οι προηγούμενοι Υπουργοί Δημοσίας Τάξεως και οι τώρα, οι οποίοι σε αυτούς που δέχονται συνεχώς παρακρατικές και τρομοκρατικές επιθέσεις, έχουν αρνηθεί την αστυνομική προστασία».

Η αναφορά στην δημοκρατία συνδέεται συχνά με τον ρατσισμό που υπάρχει κατά της Χρυσής Αυγής, με τους βουλευτές της να προσβάλουν την ποιότητα της δημοκρατίας, συνδέοντάς την με την «άδικη πολιτική δίωξη» που υφίστανται ή με τους χαρακτηρισμούς που τους αποδίδονται από τα πολιτικά κόμματα και τους δημοσιογράφους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η Σβερώνη, η οποία κρατά αποστάσεις με πολύ έξυπνο τρόπο μετά τις αναφορές του Ιωάννη Ζερδέλη στις 18/3/2015 για τα υποτιμητικά σχόλια που έχουν εκφραστεί από την κοινοβουλευτική ομάδα της Χρυσής Αυγής σχετικά με τους οικονομικούς μετανάστες, υποστηρίζοντας πως κρίνει από αυτά που έχει συναντήσει η ίδια στο κόμμα, αλλά «εάν έχει πει κάποιος από οποιαδήποτε Κοινοβουλευτική Ομάδα, κάτι που ενδεχομένως να εξέφραζε τον ίδιο, δεν σημαίνει ότι ο καθένας από τους υπόλοιπους της Κοινοβουλευτική Ομάδας θα πρέπει οπωσδήποτε να γίνονται συνήγοροι, γιατί υπάρχει και η ελευθερία του λόγου» και καταλήγει πως «το φρόνημα όπως και να έχει δεν διώκεται ποτέ, ακόμα κι αν είναι ανήθικο, ακόμα κι αν είναι εγκληματικό», ενώ δεν σημαίνει πως «οτιδήποτε φρονεί κάποιος θα πρέπει να είμαι οπαδός κι εγώ, άσχετα αν είμαστε στον ίδιο χώρο». Στη συνέχεια, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κριτική που ασκεί ο Αϊβατίδης στην κυβέρνηση στις 6/10/2015, όπου υποστηρίζει πως εκείνη έχει προκαλέσει στον ελληνικό λαό το Σύνδρομο της Στοκχόλμης, με αποτέλεσμα «η πρόκληση αισθημάτων φόβου για την περαιτέρω ανέχεια και εξαθλίωση του λαού, με όπλο τα εθνοφθόρα μνημόνια, έχει δημιουργήσει κατευνασμό, αισθήματα ανοχής και συμπάθειας του λαού προς τους μνημονιακούς και τους γερμανοκίνητους εντολείς τους, όπως ακριβώς είχε συμβεί σε Σουηδούς ομήρους σε ληστεία το 1973 στην Στοκχόλμη». Μάλιστα, σε αυτό το σύνδρομο εντοπίζει την αιτία όπου μερίδα του εκλογικού σώματος βρίσκεται αρνητικά τοποθετημένη απέναντι στην Χρυσή Αυγή, καθώς «οι πάσχοντες από το σύνδρομο της Στοκχόλμης, εμφανίζουν ιδιαίτερα αρνητικά συναισθήματα για τους εν δυνάμει διασώστες τους, κάτι που κατ' αναλογία συμβαίνει σε ένα ποσοστό του ελληνικού λαού για την Χρυσή Αυγή». Η περίπτωση αυτή είναι μια από τις ελάχιστες φορές, αν όχι η μοναδική, όπου βουλευτής της Χρυσής Αυγής αναγνωρίζει ότι μερίδα των ελλήνων πολιτών είναι κατά του εθνικιστικού κόμματος. Σύμφωνα με τη ρητορική του κόμματος, με εξαίρεση τους αριστερούς και τους ιδεολογικά συνειδητοποιημένους υποστηρικτές των υπολοίπων κομμάτων, ο ελληνικός λαός είναι μαζί με την Χρυσή Αυγή, η οποία αποτελεί και την γνήσια έκφραση των συμφερόντων του, όπως εκφράζεται μέσω ενός λαϊκιστικού σχήματος λόγου, όπου αναδεικνύεται το δίπολο «διεφθαρμένη ελίτ», και συνειδητοποιημένοι ψηφοφόροι αυτών που αποτελούν τον κομματικό στρατό τους κι έχουν οφέλη, συνεπώς μοιράζονται μερίδιο ευθύνης για την επικρατούσα κατάσταση, σε αντιδιαστολή με τον «αγνό λαό», όπου έπεσε θύμα των προηγούμενων κυβερνήσεων και ζητά την αλλαγή. Σε αυτό το πλαίσιο, εντάσσονται και οι ογδόντα εννέα τοποθετήσεις που σχετίζονται με τον «πολιτικό» χαρακτήρα της δίωξης του ακροδεξιού κόμματος. Ενδεικτική είναι η ομιλία του Καρακώστα στις 19/11/2015, στην οποία υποστηρίζει

πως «η κυβέρνηση Σαμαρά ήταν η μοναδική που θα μπορούσε να αναλάβει, και ανέλαβε κατ' εντολή ξένων κέντρων, την παράνομη και αντισυνταγματική πολιτική δίωξη της Χρυσής Αυγής», ενώ στην τοποθέτησή του ένα μήνα νωρίτερα, έκανε λόγο για «βίαιη καταστολή της εθνικής αντίστασης» μέσω της δίωξης. Περιθώρια παρερμηνείας, ωστόσο, δεν αφήνει ούτε η τοποθέτηση του Παναγιώταρου στις 14/2/2016, μέσω της οποίας τονίζει πως «με όσα κάνατε εις βάρος της Χρυσής Αυγής, με τα παραδικαστικά κυκλώματα, με την πολιτική αλητεία, με τις παράνομες διώξεις, τις φυλακίσεις και όλα τα αίσχη εις βάρος του κόμματός μας, της τρίτης πολιτικής δύναμης, που τα κάνατε μόνο και μόνο για να σκυλεύσετε τις ψήφους της Χρυσής Αυγής» και καταλήγει πως το μόνο που κατάφερε η κυβέρνηση είναι «να μας ενδυναμώσετε περισσότερο, να είμαστε σταθερά τρίτη πολιτική δύναμη με αυξητικές τάσεις και οι διώκτες μας, ο ένας μετά τον άλλον, να παροπλίζονται, να φεύγουν, να τους ψάχνει η δικαιοσύνη και οτιδήποτε άλλο».

Επόμενη θεματική με τετρακόσιες σαράντα εννέα αναφορές, είναι αυτή της οικονομίας, με τις εκατόν πενήντα δύο από αυτές να αφορούν το μνημόνιο, το οποίο σύμφωνα με τον Παναγιώταρο, χαρακτηρίζεται αντιαναπτυξιακό, εθνοκτόνο, θανατηφόρο. Επιπλέον, όσον αφορά το νόμισμα σημειώνονται είκοσι τρεις τοποθετήσεις, ενώ εβδομήντα δύο αφορούν το δημόσιο χρέος, με τον Σαχινίδη να αναδεικνύει την ανάγκη, εκτός από άμεσο λογιστικό έλεγχο του δημόσιου χρέους, και «όλων των δανειακών συμβάσεων από το 1974 μέχρι σήμερα» και την σημασία που έχει η άμεση διαγραφή του παράνομου και επαχθούς χρέους. Στη συνέχεια, πραγματοποιούνται ενενήντα τρεις ομιλίες για τις τράπεζες, με τον Χατζησάββα να προτείνει, στην περίπτωση που η κυβέρνηση θέλει όντως να βοηθήσει, «να κρατικοποιήσουν τις τράπεζες», «να απαγορεύσουν τον δανεισμό με τόκους», «να διαγράψουν τα αγροτικά δάνεια που πλήττουν τους νέους αγρότες» και να «μην επιτρέψουν κανέναν πλειστηριασμό», θέτοντας με αυτόν τον τρόπο το κράτος στην υπηρεσία του έθνους και όχι των τραπεζών. Έπειτα, ακολουθεί το αγροτικό ζήτημα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αγρότες λόγω οικονομικής κρίσης, για το οποίο πραγματοποιούνται εβδομήντα δύο ομιλίες και η εθνική οικονομία που συγκεντρώνει ενενήντα έξι τοποθετήσεις, με τον Αϊβατίδη στις 12/12/2017 να σχολιάζει τον κεντρικό ρόλο που κατέχουν για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας «η ανακήρυξη της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, η εθνικοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της πατρίδας μας, η ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα με διασύνδεση με το τουριστικό προϊόν και η ανάπτυξη αμυντικής βιομηχανίας». Επόμενος σταθμός είναι ο προϋπολογισμός με σαράντα εννέα αναφορές, με την φορολογία να ακολουθεί με εκατόν τριάντα μία και το ασφαλιστικό με σαράντα επτά. Αντίστοιχα, για την οικονομική στενότητα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα το κλείσιμο πολλών από αυτές γίνεται λόγος σε ενενήντα οκτώ τοποθετήσεις, ενώ σε πενήντα πέντε τονίζονται οι καταστροφικές συνέπειες που μπορεί να υπάρξουν για την εθνική κυριαρχία της χώρας εξαιτίας της

εκποίησης της δημόσιας περιουσίας. Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του Χατζησάββα στις 8/12/2016, όπου σχολιάζοντας θετικά την συνεργασία των εθνών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης τονίζει πως κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί όταν το κάθε έθνος έχει το δικό του εθνικό νόμισμα, καθώς με αυτόν τον τρόπο *«θα γίνουν ελληνικές επενδύσεις και όχι κατοχικές επενδύσεις μέσω εκποίησης της δημόσιας περιουσίας μας»*.

Τελευταία θεματική στην ανάλυση των ομιλιών των βουλευτών της Χρυσής Αυγής είναι αυτή της επικαιρότητας, για την οποία πραγματοποιούνται τετρακόσιες εξήντα πέντε ομιλίες, από τις οποίες οι ογδόντα οκτώ αφορούν το όραμα της παιδείας που έχουν οι ακροδεξιοί βουλευτές. Ενδεικτική είναι η άποψη του Μιχαλολιάκου, όπως παρουσιάζεται στην ομιλία του στις 28/9/2016, όπου κάνει λόγο για *«εθνική παιδεία»*, στην οποία θα υφίσταται *«διαχωρισμός κατά τμήματα Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών σε πρωτοβάθμια και μέση εκπαίδευση, ώστε να μη μειώνεται το επίπεδο διδασκαλίας των Ελλήνων λόγω των γλωσσικών αδυναμιών των αλλοδαπών»*, *«επανεγγραφή των ιστορικών βιβλίων και έμφαση στο μάθημα της Ελληνικής Ιστορίας»* και *«διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και των έργων της κλασικής περιόδου σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες»*. Αντίστοιχα και ο Χατζησάββας στις 31/8/2016 προτείνει *«να μπουν εθνικιστές δάσκαλοι σε όλα τα σχολεία, να μπορούν να διδάξουν στα παιδιά τι είναι το εθνικά σωστό»* σπεύδοντας να διευκρινίσει πως μέσω αυτού του συστήματος ο στόχος είναι *«ο μαθητής που θα μπει στην πρώτη δημοτικού, όταν θα τελειώσει τη βασική εκπαίδευση να ξέρει από μόνος του τι είναι το εθνικά σωστό, να μην χρειάζεται η εθνική κυβέρνηση εκείνης της εποχής να του μάθει πώς να λειτουργεί εθνικά σωστά, γιατί θα του τα έχουν μάθει ο παππάς και ο δάσκαλος»*. Ενδιαφέρουσα οπτική για το ζήτημα προσφέρει ο Σαχινίδης στην τοποθέτησή του στις 31/8/2016 προτείνοντας όταν γίνει η Αναθεώρηση του Συντάγματος να προστεθεί μια παράγραφος στο άρθρο 16, η οποία *«θα αναφέρει ρητά ότι προτεραιότητα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης θα πρέπει να έχουν πρώτα οι Έλληνες στο γένος και εφόσον υπάρξουν άλλες διαθέσιμες θέσεις, να δοθούν με κάποια κριτήρια, όπως κρίνει σκόπιμο, φυσικά, το ελληνικό κράτος. Αλλά όχι σε ξένους, μόνο σε αυτούς που διαμένουν νόμιμα, πληρώνουν φόρους και σέβονται το ελληνικό κράτος, το οποίο και τους φιλοξενεί»*. Στη συνέχεια, σημειώνονται είκοσι εννέα αναφορές στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι οποίες για τον Λαγό είναι *«γάγγραινα για το ελληνικό κράτος»*, και είκοσι δύο αναφορές για την ανέγερση μουσουλμανικού τεμένους στον Βοτανικό. Για το εν λόγω ζήτημα ο Γρέγος υποστηρίζει στην ομιλία του στις 25/5/2017 πως *«οι εγχώριοι όπως και οι εισερχόμενοι τρομοκράτες σε συνεργασία πάντα με τις γνωστές ΜΚΟ χρειάζονται ορμητήρια και καταφύγια σε όλη τη χώρα, προκειμένου να εξαπολύουν τις επιθέσεις τους»* και καταλήγει πως *«το τέμενος εκτός των άλλων θα είναι άβατο για την Αστυνομία»*. Μετά τις ΜΚΟ και την ανέγερση τζαμιού, σειρά έχει το ζήτημα της ιθαγένειας, το οποίο συγκεντρώνει

τριάντα εννέα τοποθετήσεις, με τους ακροδεξιούς βουλευτές να συνδέουν την απόδοση ιθαγένειας σε αλλοδαπούς διαμένοντες με την αλλοίωση της πολιτισμικής ταυτότητας. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Χατζησάββα στις 8/7/2015, ο οποίος υποστηρίζει πως «θα τους βάζουμε όλους μέσα σε μια μηχανή, θα καταργούμε κουλτούρες, πολιτισμούς και γλώσσες και θα γίνουν όλοι Έλληνες θέλουν δεν θέλουν». Αντίστοιχα, ο Γραικός σχολιάζει πως «είναι ντροπή για το Κοινοβούλιο να έρχεται προς ψήφιση ένα νομοσχέδιο για την ιθαγένεια, που στην ουσία βέβαια μας καλεί να διαπραγματευτούμε την ιθαγένεια των Ελλήνων», τονίζοντας πως «αυτό είναι κάτι το οποίο δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να το κάνουμε και ακόμα και η σκέψη περί αυτού αποτελεί για μας προδοσία». Από την πλευρά της και η Σβερώνη με αφορμή το ζήτημα της ιθαγένειας στις 7/7/2015 καταγγέλλει πως «έχει δαιμονοποιηθεί το τρίπτυχο, που κρατά το δικό μας έθνος, το ελληνικό έθνος ζωντανό. Η πατρίδα, η θρησκεία και η οικογένεια βάλλονται αδιάκοπα από αυτούς που υπηρετούν την νέα τάξη πραγμάτων και προωθούν την πολυπολιτισμικότητα και τον πολυεθνισμό και αισθάνονται πολύ περήφανοι να είναι πολυπολιτισμικοί και πολυεθνιστές» καταλήγοντας πως «ο ανθελληνισμός προωθείται και οικονομικά και πολιτισμικά και τώρα νομοθετικά, με τη διανομή της ελληνικής ιθαγένειας από εσάς που επικαλείστε τον πατριωτισμό», καθώς «εσείς δεν θέλετε ένα έθνος ελληνικό, εσείς θέλετε ένα κράτος- μωσαϊκό με εποίκους». Οι ελλείψεις και οι δυσκολίες που παρουσιάζονται τα τελευταία χρόνια στον τομέα της δημόσιας υγείας θεματοποιούνται σε τριάντα δύο τοποθετήσεις και συνδέονται με την παρουσία αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια. Χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση του Αϊβατίδη στις 22/1/2016, όπου προτείνει να εξαιρεθεί ο τομέας της υγείας από το μνημόνιο αλλά και η κυβέρνηση να ασχοληθεί με τους Έλληνες «γιατί το να στοχοποιηθώ στην παροχή δημόσιας υγείας σε ανθρώπους, οι οποίοι απρόσκλητοι εισέβαλαν στην Ελλάδα, δεν είναι απλώς πολυτέλεια, είναι έγκλημα» και στη συνέχεια τονίζει πως το εθνικιστικό κόμμα «μάχεται με σκοπό το Εθνικό Σύστημα Υγείας να παραμείνει εθνικό και να μην εκφυλιστεί προς όφελος επιχειρηματικών κερδοσκοπικών συμφερόντων ούτε να θυσιαστεί στο βωμό ενός ψευδεπίγραφου αριστεριστικού ανθρωπισμού».

Μετά τις ρατσιστικές αναφορές για τους μετανάστες που προέκυψαν από τα ζητήματα της ιθαγένειας και της δημόσιας υγείας, σειρά έχει το αντιρατσιστικό νομοσχέδιο, για το οποίο γίνεται λόγος σε τρεις τοποθετήσεις. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος που αντιμετωπίζουν το εν λόγω νομοσχέδιο οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής, των οποίων οι περισσότερες ομιλίες περιέχουν έντονο ρατσιστικό πρόσημο εναντίον των μεταναστών, καθώς σε αυτή την περίπτωση επιλέγουν να τονίζουν τον ρατσισμό που βιώνουν οι ίδιοι εντός κι εκτός Κοινοβουλίου, αντί για τον ρατσισμό κατά των μεταναστών, εκμεταλλευόμενοι την ευκαιρία να παρουσιαστούν για άλλη μια φορά οι ίδιοι ως θύματα του συστήματος. Ενδεικτική είναι η τοποθέτηση του Νίκου Μιχαλολιάκου σε ομιλία του στις 5/12/2015 όπου

τονίζει την τραγική ειρωνεία της κατάστασης καθώς, απευθυνόμενος προς του βουλευτές του Κοινοβουλίου, θυμίζει πως ψήφισαν «ένα νόμο κατά του ρατσισμού, ο οποίος καταγγέλλει όλες τις διακρίσεις φυλής, θρησκεύματος και φύλου. Δεν καταργεί, όμως, όλες τις διακρίσεις πολιτικού φρονήματος. Γιατί υπάρχουν διακρίσεις ρατσιστικές από εσάς, τους αντιρατσιστές, κατά της Χρυσής Αυγής, διακρίσεις, όμως, οι οποίες δεν μας λυγίζουν, γιατί είμαστε εδώ, μέσα στη Βουλή, με την ψήφο εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων που αντιστέκονται». Με αυτό το επιχείρημα, άλλωστε, τονίζουν για άλλη μια φορά τον πολιτικό χαρακτήρα της «δίωξης» του κόμματός τους, κάτι που στην πραγματικότητα δεν ισχύει, καθώς, σύμφωνα με τον Θανάση Καμπαγιάννη, δικηγόρο του Σαχζάτ Λούκμαν, θύματος της Χρυσής Αυγής,³⁵ «είναι αυτές οι πράξεις –και όχι οι ιδέες– που στοιχειοθετούν, τον εγκληματικό χαρακτήρα της οργάνωσης και αποτελούν το αντικείμενο της ποινικής δίωξης».

Τελευταία υποκατηγορία για την θεματική της επικαιρότητας δεν είναι άλλη από το Σύμφωνο Συμβίωσης, για το οποίο πραγματοποιούνται είκοσι τέσσερις ακραία ρατσιστικές αναφορές. Συγκεκριμένα, στις 22/12/2015, την ημέρα που υπερψηφίστηκε το σύμφωνο συμβίωσης, στην τοποθέτησή του ο Λαγός χαρακτηρίζει τους ομοφυλόφιλους «ανώμαλους», εξισώνει την ομοφυλοφιλία με την κτηνοβασία³⁶, ενώ προαναγγέλλει πως εάν κάποια στιγμή βρεθεί η Χρυσή Αυγή στην εξουσία, θα πάψουν να ισχύουν αυτά που ψηφίστηκαν εκείνη την ημέρα. Ενδεικτική, ωστόσο, είναι και η τοποθέτηση του Παναγιώταρου, σύμφωνα με την οποία μέσω του συμφώνου συμβίωσης και του νομοσχεδίου για την απόδοση ιθαγένειας «προβαίνετε σε μια έμμεση γενοκτονία των Ελλήνων, δια της αλλοίωσης του πληθυσμού από αλλοδαπούς, αλλόθρησκους, αλλόφυλους, και από το γεγονός ότι προσπαθείτε με κάθε μέσο να κυνηγήσετε, να διώξετε την παραδοσιακή οικογένεια και να φέρετε άλλου τύπου οικογένειες, οι οποίες δεν θα μπορούν να διαγωνιστούν το είδος». Επιπρόσθετα, σε άλλο σημείο της ομιλίας του, σχολιάζοντας την προσπάθεια άρσης αδικιών και απόδοσης δικαιωμάτων από την πλευρά της κυβέρνησης, εξισώνει σκόπιμα τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων με αυτά των ανθρώπων που παρουσιάζουν αποκλίνουσα κοινωνική συμπεριφορά και καταλήγει πως «αύριο θα έρθουν κι άλλοι και θα σας ζητήσουν δικαιώματα: κτηνοβάτες,

³⁵ <http://www.tanea.gr/2014/01/14/opinions/triti-apopsi-i-xrysi-aygi-sto-edwlio/>, ανακτήθηκε στις 6/9/2018

³⁶ Προκειμένου να μην δημιουργηθεί καμία παρανόηση, κρίνεται σκόπιμο από τον ερευνητή να παραθέσει ολόκληρο το απόσπασμα της ομιλίας που αναφέρεται στον εν λόγω χαρακτηρισμό «[...] Στο άρθρο 13 στην παράγραφο 2 λέτε: «Οι προϋποθέσεις σύναψης, οι σχέσεις των μερών μεταξύ τους και οι προϋποθέσεις και συνέπειες της λύσης των συμφώνων συμβίωσης, διέπονται από το δίκαιο του τόπου όπου καταρτίστηκαν». Τι θέλετε να πείτε με αυτό; Ότι αν μας έρθει κάποιος ο οποίος θα έχει παντρευτεί ένα επτάχρονο κοριτσάκι, αυτό θα γίνει δεκτό στην Ελλάδα; Θα το δεχτείτε; Γιατί αυτό λέτε εδώ πέρα τώρα. Για απαντήστε μας. Αν έρθει ένας φίλος από την Ολλανδία, την Γερμανία και δεν ξέρω από πού αλλού, από κάποια άλλη χώρα, από το Πακιστάν, που αγαπάνε τις κατσίκες τους και τα ζώα τους, τι θα γίνει εκεί πέρα, με τους κτηνοβάτες; Θα το δεχθούμε κι αυτό;»

παιδόφιλοι, παρτουζιάρηδες, επιδειξίες, όλοι αυτοί θα ζητάνε δικαιώματα. Θα τους τα δώσετε;». Πιο ψύχραιμος, ως προς τους χαρακτηρισμούς του, είναι ο αρχηγός του κόμματος, Νίκος Μιχαολιάκος, ο οποίος υποστηρίζει πως η Χρυσή Αυγή είναι αντίθετη με το σύμφωνο συμβίωσης και θα το καταψηφίσει, καθώς «ο θεσμός της οικογένειας είναι ένας φυσικός θεσμός, ένας ευλογημένος θεσμός από τη θρησκεία μας, την Εκκλησία της Ελλάδος, αλλά και από την αρχαία θρησκεία όπου προστάτιδα του γάμου και οικογένειας ήτο η θεά Ήρα»³⁷. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί και η ομιλία του Παναγιώταρου, ο οποίος απευθυνόμενος στην κυβέρνηση δηλώνει πως «εσείς μόνοι σας με τις πράξεις σας δεν δίνετε το δικαίωμα σε έναν τρίτο να τους σεβαστεί αυτούς, διότι υπερασπίζετε με νύχια και με δόντια τα διάφορα ανήθικα gay parade, όπου οι διάφορες «τσαπερδονοπισωσφυρίχτρες» χοροπηδάνε και ξεφτιλίζουν τον οποιονδήποτε ομοφυλόφιλο ο οποίος έχει μια σχετική αξιοπρέπεια³⁸». Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί και η άποψη του Ηλιόπουλου στη συζήτηση για το νομοσχέδιο περί νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου, ο οποίος υποστηρίζει πως «τα νομοσχέδια που φέρνετε εξυπηρετούν δύο και μόνο στόχους: Πρώτον, καλύπτουν τις ιδεοληψίες του σκληρού πυρήνα του ΣΥΡΙΖΑ, του 3% -4% που είχε πριν εκτιναχθεί στο 36% και καταλάβει – έτσι όπως το αναφέρω, καταλάβει την εξουσία, με ψέματα βέβαια. Και δεύτερον, αποπροσανατολίζουν την κοινή γνώμη από τα πραγματικά προβλήματα που δημιουργεί η ίδια η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ». Σε άλλο απόσπασμα της ίδιας τοποθέτησης ο βουλευτής κατηγορεί την κυβέρνηση ότι την εξυπηρετεί «μια εκφυλισμένη νεολαία, η οποία δήθεν έχει πρόβλημα με το ίδιο της το φύλο. Δεν μπορεί να επαναστατήσει, δεν μπορεί να σηκώσει το κεφάλι και να δει ανώτερα ιδανικά του Ελληνισμού, του έθνους, της φυλής μας. Έχετε κάνει αυτά τα παιδιά – γιατί ξαναλέω ότι η φύση δεν θέλει διόρθωση- με αυτά τα πρότυπα που τους δίνετε μέσα από την τηλεόραση, να θέλουν, δήθεν, να αλλάξουν φύλο. Αυτά, λοιπόν, τα άτομα δεν μπορούν να υπερασπιστούν την πατρίδα μας. Έτσι θα λύσετε το δημογραφικό, ενισχύοντας αυτές τις συμπεριφορές; Όχι, βέβαια». Μελετώντας το συγκεκριμένο απόσπασμα, προκύπτει το πολύ ενδιαφέρον συμπέρασμα ότι η κριτική που ασκείται έναντι των ομοφυλοφίλων σχετίζεται έντονα με το γεγονός ότι αποτελούν προνομιακό εκλογικό ακροατήριο του ΣΥΡΙΖΑ, άρα οι πιθανότητες μέλη της εν λόγω κοινωνικής ομάδας να ψηφίσουν την Χρυσή Αυγή είναι ελάχιστες. Από την άλλη πλευρά, μέσω αυτής της κριτικής το εθνικιστικό κόμμα καταφέρνει να

³⁷ Ο Μιχαολιάκος είναι ο μοναδικός βουλευτής του εθνικιστικού κόμματος, ο οποίος σχολιάζοντας το σύμφωνο συμβίωσης, πραγματοποιεί συσχετισμούς και με την θρησκεία του Δωδεκαθεϊσμού, εκτός από τον Χριστιανισμό. Στοιχείο, που μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι σχετίζεται με την κριτική που έχει δεχτεί ο αρχηγός του κόμματος ότι είναι παγανιστής, λόγω και της ιδεολογίας του εθνικοσοσιαλισμού, η οποία αποδεικνύεται και από το Κρυφό Καταστατικό της Χρυσής Αυγής, την εγκυρότητα του οποίου, αμφισβητεί ανοιχτά, ωστόσο, ο Μιχαολιάκος.

³⁸ Το πιο ενδιαφέρον κομμάτι της δήλωσης είναι η φράση «σχετική αξιοπρέπεια», μέσω της οποίας αναδεικνύεται έντονα ο ρατσισμός απέναντι στην εν λόγω κοινωνική ομάδα, καθώς για τον Παναγιώταρο, οι ομοφυλόφιλοι εκ προοιμίου δεν χωρίζονται σε «αξιοπρεπείς» και «μη αξιοπρεπείς», αλλά σε «αναξιοπρεπείς» και «σχετικά αξιοπρεπείς».

προσεγγίσει τη συντηρητική μερίδα του εκλογικού σώματος, προβάλλοντας το τρίπτυχο «πατρίς- θρησκεία –οικογένεια», το οποίο βάλλεται από τα νομοσχέδια που έρχονται προς ψήφιση και αφορούν τη διεύρυνση δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων³⁹. Συμπληρωματικά με αυτή την αντίληψη αξίζει να σημειωθεί και η τοποθέτηση του Παναγιώταρου, σύμφωνα με την οποία, «για όσους είπαν ότι εμείς και όλοι, όσοι λέμε αυτά, είμαστε θύλακες οπισθοδρόμησης, λέμε ότι εάν είναι να είσαι οπισθοδρομικός, επειδή θέλεις τις παραδοσιακές σου αξίες, την τιμή, την αξιοπρέπεια, τα ήθη και τα έθιμα αυτού του τόπου, να πιστεύει στο τρίπτυχο πατρίδα, θρησκεία, οικογένεια, ναι, είμαστε οπισθοδρομικοί και οτιδήποτε άλλο θελήσετε». Η υπογραμμισμένη φράση έχει νόημα να εξεταστεί λίγο πιο προσεκτικά, καθώς μέσω αυτής ο βουλευτής αποπειράται να «ξεπλύνει» το κόμμα του από διάφορους χαρακτηρισμούς, ενώ προτάσσοντας τον θρησκευτικό χαρακτήρα, προσπαθεί να νομιμοποιηθεί στη συνείδηση του εκλογικού σώματος, ως ένα υπερ-συντηρητικό κόμμα αποβάλλοντας το ακραίο στοιχείο σε επίπεδο λόγου.

Η άποψη ότι η Χρυσή Αυγή χρησιμοποιεί την κριτική κατά των ομοφυλοφίλων για ψηφοθηρικούς λόγους επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι οι ρατσιστικές αναφορές που αφορούν τους παράνομους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους μουσουλμάνους πραγματοποιούνται με την παραμικρή αφορμή, χωρίς να γίνεται συζήτηση επί του θέματος, στοιχείο που αποδεικνύεται και από την σύνδεση της παρουσίας αλλοδαπών με όλα τα κοινωνικά ζητήματα, ακόμα και με την δημόσια υγεία. Αντίθετα, οι ρατσιστικές αναφορές για τους ομοφυλόφιλους προκύπτουν, στις περισσότερες περιπτώσεις⁴⁰, μόνο όταν γίνεται συζήτηση για νομοσχέδιο που αφορά τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Αξίζει να διευκρινιστεί ότι ο ερευνητής δεν προσπαθεί σε καμία περίπτωση να μειώσει την σημασία των ρατσιστικών αναφορών των βουλευτών του ακροδεξιού κόμματος έναντι των ομοφυλοφίλων, αλλά αποπειράται να αναδείξει τον εργαλειακό χαρακτήρα αυτής της ενέργειας. Το εν λόγω συμπέρασμα τεκμαίρεται και από το γεγονός ότι δεν πραγματοποιείται καμία αναφορά για τους ομοφυλόφιλους ούτε στο κείμενο που βρίσκεται αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα του κόμματος για

³⁹ Η πεποίθηση αυτή προκύπτει από τον Παναγιώταρο, ο οποίος σχολιάζοντας το σύμφωνο συμβίωσης υποστηρίζει πως σε συνδυασμό με το νομοσχέδιο περί αποδόσεως της ιθαγένειας «προβαίνετε σε μια έμμεση γενοκτονία των Ελλήνων, δια της αλλοίωσης του πληθυσμού από αλλοδαπούς, αλλόθρησκους, αλλόφυλους, και από το γεγονός ότι προσπαθείτε με κάθε μέσο να κυνηγήσετε, να διώξετε την παραδοσιακή οικογένεια και να φέρετε άλλου τύπου οικογένειες, οι οποίες δεν θα μπορούν να διαγωνιστούν το είδος».

⁴⁰ Σε αυτό το σημείο υποστηρίζεται ότι αυτό συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις και όχι σε όλες, γιατί, σύμφωνα με την μελέτη όλων των ομιλιών των βουλευτών, σημειώνονται τρεις εξαιρέσεις. Οι δύο από αυτές αφορούν τις τοποθετήσεις των Παναγιώταρου και Χατζησάββα την 1/12/2016, όπου πραγματοποιούν ρατσιστικές αναφορές απαντώντας στον βουλευτή Καραγιαννίδη, ο οποίος στην ομιλία του, λίγο νωρίτερα, αναφέρθηκε στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και την ανάγκη να παλέψουν τον φασισμό και τον ναζισμό. Η τρίτη ομιλία που αφορά το εν λόγω ζήτημα είναι του Κουκούτση στις 5/9/2014, στην οποία συζητείται η τροποποίηση του νόμου για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου.

την ταυτότητα⁴¹ και τις θέσεις⁴² της Χρυσής Αυγής, ούτε στο πολιτικό πρόγραμμα⁴³, το οποίο προέκυψε από το 8^ο Συνέδριο του κόμματος, αλλά ούτε καν στο Κρυφό Καταστατικό της Χρυσής Αυγής⁴⁴, όπως παρουσιάστηκε από τον Δημήτρη Ψαρρά στην έντυπη έκδοση της Εφημερίδας των Συντακτών στις 29/9/2013⁴⁵. Μετά από αυτές τις παρατηρήσεις, ολοκληρώνεται και η ανάλυση των θεμάτων που απασχολούν τους ακροδεξιούς βουλευτές μετά την έναρξη της δίκης τους, με τα στοιχεία να μην αφήνουν πολλά περιθώρια αμφισβήτησης. Ο λόγος τους σε επίπεδο έντασης παραμένει ίδιος με την πρώτη κοινοβουλευτική περίοδο χωρίς να αμβλύνεται, ενώ, λόγω της έξαρσης του προσφυγικού αλλά και της διεύρυνσης των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, οι τοποθετήσεις τους για τα εν λόγω ζητήματα, εκτός του ότι πολλαπλασιάζονται αριθμητικά, δείχνουν και ποιοτική στροφή προς μία ακόμα πιο ακραία κατεύθυνση, άποψη που θα αναδειχθεί περαιτέρω στο κεφάλαιο που ακολουθεί και περιλαμβάνει την σύγκριση των θεματικών μεταξύ των δύο κοινοβουλευτικών περιόδων.

⁴¹ <http://www.xryshaygh.com/kinima> , τελευταία πρόσβαση στις 17/11/2018

⁴² <http://www.xryshaygh.com/kinima/thesis> , τελευταία πρόσβαση στις 17/11/2018

⁴³ http://www.xryshaygh.com/assets/files/xa_politiko_programma.pdf , τελευταία πρόσβαση στις 17/11/2018

⁴⁴ <https://jailgoldendawn.com/2014/04/11/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CE%AE%CF%82/> , τελευταία πρόσβαση στις 17/11/2018

⁴⁵ Όσον αφορά το αληθινό καταστατικό της Χρυσής Αυγής που έφερε στην δημοσιότητα ο δημοσιογράφος Δημήτρης Ψαρράς, το εθνικιστικό κόμμα αρνείται οποιαδήποτε σχέση με αυτό. Όπως αναφέρεται σε ανυπόγραφο ανακοίνωσή της στις 30/9/2013 (Ψαρράς 2014: 48), «εάν κάποιος ανόητος πιστεύει στ' αλήθεια πως αυτό το «έγγραφο» έχει κάποια σχέση με το πραγματικό καταστατικό της ΧΑ, θα πρέπει να αναζητήσει τις ευθύνες του ίδιου του Αρείου Πάγου και της εκάστοτε ηγεσίας του Υπουργείου Εσωτερικών που επέτρεψαν κατ' επανάληψιν στο Κίνημά μας να συμμετάσχει σε εκλογικές διαδικασίες τις τελευταίες δεκαετίες. Αν είναι ποτέ δυνατόν το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας να έδινε έγκριση, για να κατέλθει σε εκλογές μια «εγκληματική οργάνωση» <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/to-alhthino-katastatiko-ths-chrushs-aughs> , ανακτήθηκε στις 12/12/2018

Ανάλυση Πολιτικού Λόγου της Χρυσής Αυγής- Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξεταστεί ο κοινοβουλευτικός λόγος των βουλευτών της Χρυσής Αυγής και να εντοπιστούν τυχόν διαφοροποιήσεις στη θεματολογία τους πριν και μετά την έναρξη της δίκης του ακροδεξιού κόμματος. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι η δίκη ξεκίνησε στις 20 Απριλίου 2015 στο Α' Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων, με ολόκληρη την κοινοβουλευτική ομάδα της Χρυσής Αυγής της Α' περιόδου να κατηγορείται για ένταξη και διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, ενώ παράλληλα, συνεκδικάζεται η ανθρωποκτονία του Παύλου Φύσσα, η απόπειρα ανθρωποκτονίας των Αιγύπτων ψαράδων και η απόπειρα ανθρωποκτονίας στελεχών του ΚΚΕ και μελών του ΠΑΜΕ⁴⁶. Πριν περάσουμε, ωστόσο, στην ανάλυση των ομιλιών, προκειμένου να απαντήσουμε στο αρχικό ερώτημα, θα είχε ενδιαφέρον να δούμε τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται οι βουλευτές το ζήτημα της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα αλλά και την κατηγορία της εγκληματικής οργάνωσης. Για το πρώτο ζήτημα, χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση του Αϊβατίδη, ο οποίος αναφέρει πως «ο τραγικός θάνατος ενός νέου ανθρώπου, όπως του Παύλου Φύσσα, δεν πρέπει να αποτελεί πεδίο πολιτικής εκμετάλλευσης, όταν μάλιστα με τον μηχανισμό επιλεκτικής μνήμης αποσιωπάται η δολοφονία του Νίκου Τεμπονέρα το 1991 αλλά κυρίως η εν ψυχρώ δολοφονία των αείμνηστων εθνικιστών συναγωνιστών Μανώλη Καπελώνη και Γιώργου Φουντούλη τον Νοέμβριο του 2013», ενώ καλεί τους βουλευτές «να μη χυθεί άλλο αίμα», καθώς «θα είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι». Ο Αϊβατίδης μέσα από την δήλωσή του, χαρακτηρίζοντας το ένα περιστατικό «τραγικό θάνατο» και τα άλλα δύο «δολοφονίες» αποπειράται να μειώσει την σημασία του πρώτου περιστατικού έναντι των άλλων δύο, καθώς η λέξη «δολοφονία» σύμφωνα με το λεξικό της κοινής νεοελληνικής ορίζεται ως «προμελετημένος φόνος με δόλιο τρόπο» ή «πρόκληση βλάβης κυρίως θανατηφόρας, που είναι αποτέλεσμα εγκληματικής αδιαφορίας, αμέλειας ή σκοπιμότητας»⁴⁷, σε αντίθεση με τον «θάνατο», ο οποίος χαρακτηρίζεται ως «η οριστική παύση των ζωτικών λειτουργιών ενός ζωντανού οργανισμού»⁴⁸. Όσον αφορά την κατηγορία της εγκληματικής οργάνωσης, ο Μίχος σε μια «φθηνή προσπάθεια» να αμβλύνει την ένταση του χαρακτηρισμού υποστηρίζει πως «οι περισσότερες από τις ομάδες σήμερα στο ποδόσφαιρο και στο μπάσκετ έπρεπε να είναι εγκληματικές οργανώσεις. Έχουν γίνει πάρα πολλοί φόνοι, πολλοί ξυλοδαρμοί, αλλά γι' αυτά δεν μιλάει κανένας, γιατί κάποιοι πολιτικοί «τα

⁴⁶ <https://jailgoldendawn.com/%CE%B7-%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B7/> ,ανακτήθηκε στις 17/11/2018

⁴⁷ http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lg=%CE%B4%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%86%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1&dq= , τελευταία πρόσβαση στις 23/11/2018

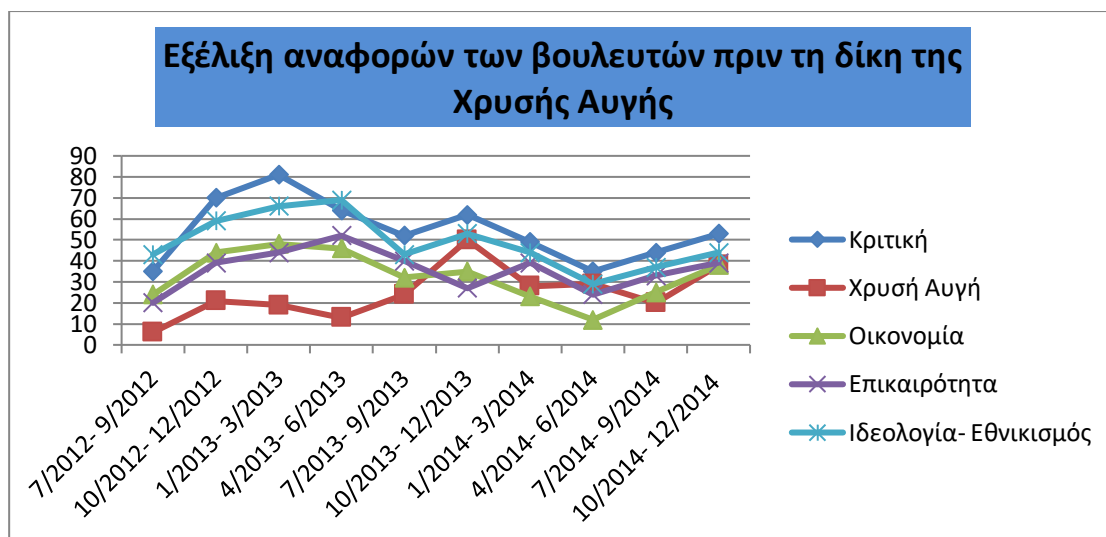
⁴⁸ http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lg=%CE%B8%CE%AC%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82&dq= , τελευταία πρόσβαση στις 23/11/2018

παίρνουν κάτω από το τραπέζι από μεγαλοστελέχη ομάδων». Άλλωστε, και ο Αρβανίτης στην ομιλία του μια ημέρα μετά το τραγικό συμβάν δήλωσε πως «υπήρξε μια αντιμαχία για λόγους καθαρά ποδοσφαιρικούς μετά ή κατά τον αγώνα του Ολυμπιακού», καθώς «οι ποδοσφαιρικές διαφορές πολλούς ανεγκέφαλους τους φανατίζουν πολύ περισσότερο από τις πολιτικές» ενώ, σε αυτό το σημείο, παρέπεμψε σε περιπτώσεις βαρύτατων τραυματισμών για λόγος καθαρά ποδοσφαιρικού φανατισμού, όπως το περιστατικό της Παιανίας, καταλήγοντας πως «ο δράστης πήρε το αυτοκίνητό του, πήγε στην καφετέρια και, επειδή είχε προηγηθεί λεκτική αντιμαχία για λόγους καθαρά ποδοσφαιρικούς, έκανε αυτό το αποτρόπαιο έγκλημα». Σε κάθε περίπτωση, αξίζει να αναφερθεί η άποψη του εκπροσώπου τύπου του κόμματος, Ηλία Κασιδιάρη, ο οποίος εξέφρασε την θλίψη του για «το χθεσινό συμβάν, την εγκληματική ενέργεια, τη δολοφονία στο Κερατσίνι», υποστηρίζοντας, ωστόσο, πως νιώθει οργή και αποτροπιασμό «για τον τρόπο που εκμεταλλεύονται κάποιοι αυτό το γεγονός, με το οποίο δεν έχει καμία απολύτως σχέση η Χρυσή Αυγή», καταδικάζοντας απερίφραστα το γεγονός, ενώ παράλληλα, κατήγγειλε «όλους αυτούς που, χρησιμοποιώντας το αίμα ενός νέου συμπολίτη μας, πολιτικολογούν εδώ μέσα και προσπαθούν να κερδίσουν ψήφους». Με εξαίρεση τις προαναφερθείσες ομιλίες, δεν πραγματοποιούνται άλλες τοποθετήσεις για την δολοφονία στο Κερατσίνι, ούτε από τη σύζυγο του αρχηγού, Ελένη Ζαρούλια, ούτε από τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο, Χρήστο Παππά. Όπως παρατηρεί ο Δημήτρης Ψαρράς (2014: 53-54) κύριο μέλημα είναι «να συσκοτιστεί η διπλή οργανωτική διάρθρωση της Χρυσής Αυγής, το πολιτικό- δημόσιο και το επιχειρησιακό- κρυφό σκέλος». Αυτό συμβαίνει για να προστατευτεί το κόμμα, στην περίπτωση που ένα μέλος συλληφθεί να διαπράττει κάποιο αδίκημα, όπου η Χρυσή Αυγή αρνείται την σχέση που έχει με το μέλος υποστηρίζοντας πως πρόκειται για έναν απλό υποστηρικτή της, καθώς εύλογα, δεν μπορεί να φέρει ευθύνη για τις πράξεις όλων των ψηφοφόρων της. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Ρουπακιά, δολοφόνου του Παύλου Φύσσα, ο οποίος μετά την σύλληψη και την ομολογία του, αντιμετωπίστηκε από την ηγεσία της Χρυσής Αυγής ως κάποιος άσχετος που είχε προσκολληθεί στην οργάνωση της Νίκαιας, μέχρι που αποδείχθηκε από έγγραφο της Κεντρικής Διοίκησης πως ήταν ο αναπληρωτής του τοπικού πυρηνάρχη Γεωργίου Πατέλη (όπ. παρ.). Με αυτόν τον τρόπο, το ακροδεξιό κόμμα καταφέρνει να ισορροπεί μεταξύ της συστημικότητας από την οποία συνοδεύεται η είσοδος και η συμμετοχή σε νομοθετικά σώματα και της αντισυστημικότητας, όπως αυτή προκύπτει από τον ακτιβισμό του κόμματος.

Εξετάζοντας τον πίνακα 8 (βλ. παράρτημα), ο οποίος αποτυπώνει τις τιμές που έλαβε κάθε μία από τις πέντε κεντρικές θεματικές ανά τρίμηνο από τον Ιούλιο του 2012 μέχρι και τον Δεκέμβρη του 2017, μπορούν να εξαχθούν κάποια πρώτα συμπεράσματα για την εξέλιξη που παρουσιάζουν σε επίπεδο συχνότητας αναφορών. Εκκινώντας από την πρώτη κοινοβουλευτική περίοδο που συμπίπτει με

το διάστημα πριν την έναρξη της δίκης της Χρυσής Αυγής, οι περισσότερες ομιλίες που φθάνουν τις ογδόντα μία και αφορούν την θεματική της κριτικής, σημειώνονται κατά το τρίμηνο μεταξύ Ιανουαρίου και Μαρτίου 2013, ενώ το τρίμηνο μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2012 συγκεντρώνει εβδομήντα ομιλίες, που αποτελούν τις επόμενες υψηλότερες για την εν λόγω κατηγορία. Το γεγονός ότι οι περισσότερες αναφορές σε επίπεδο κριτικής πραγματοποιούνται το συγκεκριμένο διάστημα, αποτελεί ένδειξη πως μόλις οι ακροδεξιοί βουλευτές άρχισαν να νιώθουν πιο άνετα εντός Κοινοβουλίου έκριναν σκόπιμο να αναδείξουν το αντισυστημικό προφίλ τους. Όσον αφορά την θεματική της Χρυσής Αυγής οι περισσότερες τοποθετήσεις που φθάνουν τις πενήντα πραγματοποιούνται κατά το τρίμηνο μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2013, ενώ το διάστημα από τον Οκτώβρη μέχρι τον Δεκέμβρη του επόμενου έτους συγκεντρώνει τριάντα οκτώ ομιλίες, που αποτελούν τις δεύτερες συχνότερες. Για το διάστημα μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2013, η εξέλιξη αυτή δικαιολογείται απόλυτα, καθώς έχοντας προηγηθεί η δολοφονία Φύσσα, αλλά και η αποστολή τριάντα δύο δικογραφιών που αφορούν αξιόποινες πράξεις του ακροδεξιού κόμματος στον Άρειο Πάγο μετά από κινητοποίηση του τότε υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Νίκου Δένδια, το σύνολο της κοινοβουλευτικής ομάδας της Χρυσής Αυγής αντιμετωπίζει την κατηγορία της ένταξης και διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης, συνεπώς, εύλογα, προσπαθεί να υπερασπιστεί τον εαυτό της απαντώντας στις κατηγορίες. Σχετικά με την θεματική της οικονομίας, η πλειοψηφία των τοποθετήσεων που περιλαμβάνει σαράντα οκτώ αναφορές πραγματοποιείται κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ του Ιανουαρίου και του Μαρτίου 2013, ενώ το αμέσως επόμενο τρίμηνο ακολουθούν οι σαράντα έξι τοποθετήσεις που αφορούν το ίδιο ζήτημα. Το γεγονός ότι οι περισσότερες αναφορές που συγκεντρώνουν οι θεματικές της κριτικής και της οικονομίας ταυτίζονται μπορεί να σημαίνει πως η κριτική που ασκούν οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής, κυρίως, προς την κυβέρνηση, τα πολιτικά κόμματα, τους ευρωπαίους δανειστές και το ΔΝΤ σχετίζεται με την επίρριψη ευθυνών στην πολιτική ηγεσία με αιχμή του δόρατος τα αντιλαϊκά μέτρα λιτότητας που εφαρμόζονται μεσούσης της οικονομικής κρίσης. Μετά την οικονομία, σειρά έχει η ιδεολογία, για την οποία οι περισσότερες τοποθετήσεις φθάνουν τις εξήντα εννέα κατά το τρίμηνο μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου 2013, ενώ εξήντα έξι αναφορές πραγματοποιούνται το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Αντίστοιχη εικόνα με την ιδεολογία σχηματίζει και η θεματική της επικαιρότητας για το πρώτο εξεταζόμενο διάστημα. Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες αναφορές που φθάνουν τις πενήντα δύο σημειώνονται και πάλι το διάστημα μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου 2013, ενώ σαράντα τέσσερις ομιλίες πραγματοποιούνται κατά το τρίμηνο μεταξύ Ιανουαρίου και Μαρτίου 2013. Όσον αφορά την θεματική της κριτικής κατά το δεύτερο εξεταζόμενο διάστημα φθάνουν τις ενενήντα μία και σημειώνονται το διάστημα μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2015, ενώ το τρίμηνο μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου 2016 πραγματοποιούνται εβδομήντα εννέα. Οι ενενήντα μία τοποθετήσεις

αφορούν κατά κύριο λόγο την κριτική απέναντι στην συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ, η οποία ανανέωσε την εμπιστοσύνη της από το εκλογικό σώμα μετά την επανεκλογή της στις 20 Σεπτεμβρίου 2015. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά το τρίμηνο μεταξύ Ιανουαρίου και Μαρτίου 2015 καταγράφονται οι λιγότερες αναφορές στην θεματική της κριτικής, με μόλις δεκαοκτώ τοποθετήσεις, οι οποίες σχετίζονται με την αλλαγή της κυβέρνησης, καθώς ο Σαμαράς μαζί με τον Δένδια θεωρούνται από το ακροδεξιό κόμμα υπαίτιοι για την «πολιτική δίωξη» της Χρυσής Αυγής, αλλά και το γενικότερο κλίμα αισιοδοξίας που υπήρχε προεκλογικά στην κοινωνία για την έλευση της «*πρώτης φοράς Αριστερά*». Η ήπια στάση της Χρυσής Αυγής απέναντι στη νέα κυβέρνηση σχετίζεται, όμως, και με την κριτική του Γαλέου, σύμφωνα με τον οποίο, ο ΣΥΡΙΖΑ πήρε τις θέσεις της Χρυσής Αυγής και τις εμπλούτισε. Ως εκ τούτου, το ακροδεξιό κόμμα αντιμετωπίζει με κάποια συμπάθεια τη νέα κυβέρνηση, καθώς σε επίπεδο πολιτικής ατζέντας μοιράζονται ορισμένες κοινές απόψεις, ενώ βρίσκεται σε αναμονή προκειμένου να διαπιστώσει, αν θα πραγματοποιήσει ο νέος πρωθυπουργός όσα υποσχέθηκε προεκλογικά. Όσον αφορά την θεματική της Χρυσής Αυγής κατά το δεύτερο εξεταζόμενο διάστημα, τριάντα εννέα αναφορές συγκεντρώνονται το τρίμηνο μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου 2015, με τις αμέσως επόμενες, που φθάνουν τις τριάντα επτά, να πραγματοποιούνται το διάστημα μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2015. Η χρονική περίοδος κατά την οποία πραγματοποιούνται οι περισσότερες αναφορές για την Χρυσή Αυγή δικαιολογείται, καθώς τον Απρίλη του 2015 αρχίζει η δίκη του κόμματος, και από την στιγμή που βρίσκονται στην επικαιρότητα, οι ακροδεξιοί βουλευτές, αποπειρώνται να αποδομήσουν τις κατηγορίες που τους βαρύνουν σε μια προσπάθεια να υπερασπιστούν τους εαυτούς τους. Οι εβδομήντα δύο τοποθετήσεις που αποτελούν τις περισσότερες για την θεματική της οικονομίας συγκεντρώνονται το τρίμηνο μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2015, ενώ οι αμέσως επόμενες καταγράφονται το διάστημα από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο 2016 με εξήντα δύο ομιλίες. Για άλλη μια φορά, οι θεματικές της επικαιρότητας και της ιδεολογίας παρουσιάζουν αντίστοιχη εικόνα, με την ιδεολογία να συγκεντρώνει ογδόντα τοποθετήσεις κατά το τρίμηνο μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2015 και στη συνέχεια εβδομήντα δύο αναφορές να προκύπτουν για την εν λόγω θεματική μεταξύ Ιουλίου και Σεπτεμβρίου 2016. Τέλος, όσον αφορά την επικαιρότητα εξήντα δύο ομιλίες πραγματοποιούνται το διάστημα από τον Οκτώβρη μέχρι και τον Δεκέμβρη του 2016, ενώ πενήντα πέντε αναφορές συγκεντρώνονται από τον Ιούλιο μέχρι και τον Σεπτέμβρη του 2016.

Πίνακας 5. Εξέλιξη αναφορών των βουλευτών πριν την δίκη της Χρυσής Αυγής

Πίνακας 6. Εξέλιξη αναφορών των βουλευτών μετά την έναρξη της δίκης της Χρυσής Αυγής

Θεματικές	Α' Κοινοβουλευτική Περίοδος	Β' Κοινοβουλευτική Περίοδος
Κριτική	1899	2645
Χρυσή Αυγή	304	286
Οικονομία	514	844
Επικαιρότητα	162	278
Ιδεολογία	1667	1989

Πίνακας 7. Συνολικές αναφορές των βουλευτών στις θεματικές κατά τις δύο εξεταζόμενες κοινοβουλευτικές περιόδους

Με βάση τα δεδομένα του πίνακα 7, είναι εμφανές ότι μεταξύ της Α' και της Β' Κοινοβουλευτικής Περιόδου όλες οι θεματικές παρουσιάζουν αριθμητική αύξηση

σε επίπεδο αναφορών, εκτός από την θεματική που αφορά την *Χρυσή Αυγή* ως κόμμα, στοιχείο που προκαλεί εντύπωση, αφού αυτό συνεπάγεται πως από την έναρξη της δίκης κι έπειτα οι βουλευτές του ακροδεξιού κόμματος υπερασπίζονται τον εαυτό τους σε μικρότερο βαθμό συγκριτικά με το προηγούμενο διάστημα. Πιο συγκεκριμένα, αν και η κριτική κατά της Χρυσής Αυγής από τα υπόλοιπα κοινοβουλευτικά κόμματα παραμένει σταθερή με ενενήντα οκτώ και ενενήντα πέντε αναφορές αντίστοιχα, ενώ η κριτική και ο αποκλεισμός από τα ΜΜΕ αυξάνεται ελαφρώς από τις σαράντα επτά στις εξήντα έξι τοποθετήσεις, με τη βία κατά του κόμματος να ακολουθεί την ίδια κατεύθυνση συγκεντρώνοντας είκοσι οκτώ και τριάντα έξι ομιλίες, η υποκατηγορία της «πολιτικής δίωξης» παρουσιάζει αξιοσημείωτη πτώση από τις εκατόν τριάντα μία αναφορές στις ογδόντα εννέα, γεγονός που δικαιολογεί την μείωση που παρατηρείται γενικά στην εν λόγω θεματική.

Μετά την μοναδική θεματική που παρουσιάζει πτώση σε επίπεδο αναφορών μεταξύ των δύο εξεταζόμενων περιόδων, σειρά έχουν οι υπόλοιπες που παρουσιάζουν αύξηση. Έτσι, λοιπόν, σε αυτό το σημείο θα εξεταστεί η *κριτική*, η οποία τόσο κατά την πρώτη όσο και κατά την δεύτερη κοινοβουλευτική περίοδο, παραμένει η θεματική με τις περισσότερες αναφορές. Η κριτική στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ- ΑΝΕΛ συγκεντρώνει τετρακόσιες ενενήντα τρεις τοποθετήσεις έναντι της τρικομματικής κυβέρνησης ΝΔ- ΠΑΣΟΚ- ΔΗΜΑΡ, για την οποία γίνεται λόγος σε τριακόσιες εβδομήντα μία ομιλίες. Αν και η διαφορά σε επίπεδο αναφορών είναι κάτι παραπάνω από εμφανής, αν συνυπολογιστεί η ραγδαία αύξηση στα πολιτικά κόμματα, τα οποία συγκεντρώνουν κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο εκατόν τριάντα εννέα αναφορές, για να εκτιναχθούν στη συνέχεια στις διακόσιες ογδόντα τέσσερις, γίνεται εύκολα αντιληπτό πως η διαφορά στην κριτική μεταξύ των δύο κυβερνήσεων, στην πραγματικότητα δεν είναι τόσο μεγάλη, όσο φαίνεται με μία πρώτη προσέγγιση. Η άποψη αυτή τεκμαίρεται και από τις αναφορές στη Νέα Δημοκρατία και τον ΣΥΡΙΖΑ, με τη συντηρητική παράταξη την περίοδο που ήταν η ίδια στην εξουσία να συγκεντρώνει είκοσι μία ομιλίες, οι οποίες όταν βρίσκεται στην αντιπολίτευση εκτινάσσονται στις διακόσιες πενήντα μία, ενώ ο ΣΥΡΙΖΑ από τις τριάντα δύο τοποθετήσεις που συγκεντρώνει όσο είναι Αξιωματική Αντιπολίτευση, πέφτει στις τρεις όταν γίνεται κυβέρνηση. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει, σε μικρότερο βαθμό, ωστόσο, και με το ΠΑΣΟΚ, για το οποίο σημειώνονται εβδομήντα εννέα αναφορές κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο που συμμετέχει στην τρικομματική κυβέρνηση, για να αυξηθούν στις εκατόν τέσσερις, όταν δεν βρίσκεται πλέον στην εξουσία. Σε αυτό το πλαίσιο, εύλογη είναι και η αύξηση που συντελείται στις ομιλίες που αφορούν την κριτική σε προηγούμενες κυβερνήσεις, οι οποίες από δέκα γίνονται είκοσι τέσσερις με αγαπημένο αντικείμενο, φυσικά, την «*χούντα Σαμαρά- Βενιζέλου*». Μετά το πολιτικό προσωπικό της χώρας, σειρά έχει το κράτος δικαίου, το οποίο παρουσιάζει μικρή αύξηση κατά την δεύτερη εξεταζόμενη

περίοδο από εκατόν πενήντα μία σε εκατόν εβδομήντα μία τοποθετήσεις. Παρά την άνοδο που παρουσιάζει η εν λόγω κατηγορία, εντύπωση προκαλεί η μικρή μείωση που παρατηρείται αναφορικά με την παραβίαση του Συντάγματος, για την οποία αρχικά γίνεται λόγος σε ογδόντα τρεις αναφορές για να φτάσει στη συνέχεια στις εβδομήντα πέντε, ενώ κάτι αντίστοιχο, συμβαίνει και με την δικαιοσύνη, η οποία από τις ογδόντα τέσσερις τοποθετήσεις φτάνει στις πενήντα οκτώ. Έτσι, λοιπόν, η οριακή, έστω, άνοδος που σημειώνεται για το κράτος δικαίου, οφείλεται αποκλειστικά στην κατηγορία της δημοκρατίας, η οποία σχεδόν διπλασιάζει τις αναφορές της εκκινώντας με σαράντα μία ομιλίες κατά την πρώτη περίοδο, για να φτάσει, στη συνέχεια, τις εβδομήντα εννέα, στοιχείο το οποίο δεν θα πρέπει να δημιουργεί ερωτηματικά, καθώς, στις περισσότερες περιπτώσεις, σχολιάζεται η ποιότητα της δημοκρατίας σε σχέση με την στάση του Κοινοβουλίου, και όχι μόνο, απέναντι στην Χρυσή Αυγή. Επόμενος στόχος για τους ακροδεξιούς βουλευτές είναι το κομματικό σύστημα, το οποίο από τις τριακόσιες δύο ομιλίες, φτάνει στις τριακόσιες ενενήντα τέσσερις κατά την δεύτερη εξεταζόμενη περίοδο, με τις αναφορές στα ρουσφέτια να αυξάνονται από είκοσι εννέα στις σαράντα οκτώ, κάτι που είναι αναμενόμενο, ωστόσο, αν υπολογίσουμε ότι οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής, συχνά, ασκούν κριτική στον ΣΥΡΙΖΑ για την τοποθέτηση «δικών τους παιδιών» σε δημόσιες υπηρεσίες και την ΕΡΤ. Όσον αφορά την κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων φαίνεται να παραμένει σε σταθερά επίπεδα με σαράντα δύο και σαράντα τοποθετήσεις αντίστοιχα, ενώ μείωση σημειώνεται στις αναφορές για τον νόμο περί ευθύνης υπουργών, ο οποίος από τις εξήντα τρεις ομιλίες της πρώτης περιόδου, στη συνέχεια φτάνει τις πενήντα μία. Τελευταίο αντικείμενο κριτικής αποτελούν οι ευρωπαίοι εταίροι και το ΔΝΤ, για τους οποίους πραγματοποιούνται αρχικά εκατόν τριάντα τρεις αναφορές με αιχμή του δόρατος την οικονομική κατάσταση σε συνδυασμό με το προσφυγικό ζήτημα που αντιμετωπίζει η χώρα, οι οποίες την επόμενη περίοδο φτάνουν στις εκατόν εβδομήντα μία, ενώ άνοδο παρουσιάζουν και οι τοποθετήσεις για την Ευρώπη με έντεκα και είκοσι τρεις ομιλίες για κάθε εξεταζόμενο διάστημα.

Επόμενη θεματική σε επίπεδο αναφορών είναι αυτή της *Ιδεολογίας*, η οποία επίσης παραμένει σε σταθερά υψηλά επίπεδα και στις δύο κοινοβουλευτικές περιόδους. Σε αυτό το σημείο, θα ασχοληθούμε με την παράνομη μετανάστευση, η οποία κατά το πρώτο εξεταζόμενο διάστημα συγκεντρώνει εκατόν πενήντα έξι αναφορές για να φτάσει τις διακόσιες ογδόντα τέσσερις, με τους πρόσφυγες να ακολουθούν με τρεις αναφορές που στη συνέχεια αγγίζουν τις ενενήντα πέντε, ενώ για την λανθασμένη κατεύθυνση της πολιτικής «ανοιχτών συνόρων» που ακολουθεί η κυβέρνηση, την πρώτη περίοδο γίνεται λόγος σε δεκατρείς τοποθετήσεις και την δεύτερη σε σαράντα τρεις. Η άνοδος σε επίπεδο αναφορών των θεμάτων που σχετίζονται με την μετανάστευση και το προσφυγικό, δικαιολογείται εν μέρει από την έξαρση της προσφυγικής κρίσης εκείνη την περίοδο, δεν παύει, ωστόσο, να

προκαλεί εντύπωση από την στιγμή που συμπίπτει χρονικά με την έναρξη της δίκης της Χρυσής, Αυγής. Από την στιγμή που εκδικάζεται και η επίθεση εναντίον των Αιγύπτιων ψαράδων, θα ήταν εύλογο οι βουλευτές να προσέχουν τις ρατσιστικές τοποθετήσεις που πραγματοποιούν στην Ολομέλεια της Βουλής, κάτι το οποίο, όπως είδαμε και νωρίτερα, δεν συμβαίνει. Επόμενη κατηγορία αποτελούν τα κοινωνικά ζητήματα, τα οποία, συνήθως, συνδέονται στις ομιλίες των ακροδεξιών βουλευτών με την παρουσία αλλοδαπών στην επικράτεια, και κατά το πρώτο εξαετία διάστημα συγκεντρώνουν διακόσιες σαράντα έξι αναφορές, για να μειωθούν στις εκατόν εβδομήντα τρεις στη συνέχεια. Παρά την συνολική μείωση που παρατηρείται για το εν λόγω ζήτημα, τα επιμέρους θέματα που αποτελούν την κατηγορία, δεν παρουσιάζουν ενιαία εξέλιξη. Συγκεκριμένα, η ανεργία από εκατόν δεκατρείς ομιλίες μειώνεται στις ενενήντα τέσσερις, ενώ αντίστοιχη πορεία ακολουθούν και οι αυτοκτονίες που από ενενήντα μία τοποθετήσεις καταλήγουν στις σαράντα τρεις. Διαφορετική εικόνα παρουσιάζει, ωστόσο, το δημογραφικό ζήτημα, για το οποίο οι αναφορές αυξάνονται από σαράντα τρεις σε πενήντα πέντε, αλλά και η μετανάστευση των νέων, η οποία από σαράντα μία τοποθετήσεις φτάνει στις πενήντα έξι. Για άλλη μια φορά η εξήγηση μπορεί να αναζητηθεί στη σύνδεση των εν λόγω ζητημάτων με το μεταναστευτικό και το προσφυγικό, καθώς τα μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας της Χρυσής Αυγής, υποστηρίζουν πως με την φυγή των νέων στο εξωτερικό και την έλευση αλλοδαπών στη χώρα, διογκώνεται ο δημογραφικός μαρasmus της χώρας, ενώ παράλληλα, τίθεται θέμα αλλοίωσης της πολιτισμικής ταυτότητας. Μετά τα κοινωνικά ζητήματα, σειρά έχει η εξωτερική πολιτική της χώρας, για την οποία γίνεται λόγος το πρώτο διάστημα σε εκατόν εβδομήντα τέσσερις τοποθετήσεις, οι οποίες το επόμενο διάστημα αυξάνονται στις διακόσιες τριάντα μία. Σταθερά στην πρώτη θέση βρίσκεται η Τουρκία με ογδόντα αναφορές που αργότερα φτάνουν τις εκατόν σαράντα πέντε, στις οποίες αναδεικνύεται έντονα ο ρόλος που παίζει η γειτονική χώρα στο προσφυγικό ζήτημα με τους ακροδεξιούς βουλευτές να κάνουν λόγο για «οργανωμένη εισαγωγή λαθρομεταναστών στη χώρα μας, με απώτερο σκοπό την απώλεια της εθνικής μας κυριαρχίας». Στη συνέχεια, ακολουθεί η Μακεδονία με τριάντα πέντε ομιλίες, οι οποίες κατά το δεύτερο διάστημα φτάνουν τις πενήντα, ενώ οι δέκα ομιλίες που αφορούν την συμπίεση με τα ρωσικά συμφέροντα τριπλασιάζονται. Αντίστοιχη εξέλιξη, παρουσιάζουν και οι τοποθετήσεις για τις Ηνωμένες Πολιτείες που θεωρούνται υπεύθυνες για τις μεταναστευτικές ροές που καταφθάνουν στην χώρα μας λόγω των ιμπεριαλιστικών πολέμων που πραγματοποιούν, με δεκατέσσερις και τριάντα επτά αναφορές για κάθε διάστημα. Όσον αφορά τα ζητήματα νόμου και τάξης, σημειώνεται πτώση, με τις εκατόν ογδόντα ομιλίες να δίνουν την θέση τους σε εκατόν σαράντα έξι, ενώ την ίδια μειούμενη τάση ακολουθούν οι ένοπλες δυνάμεις, για τις οποίες οι εκατό τοποθετήσεις, γίνονται εξήντα οκτώ. Σε σταθερά επίπεδα διατηρείται η εγκληματικότητα με πενήντα έξι και πενήντα τέσσερις αναφορές για το κάθε διάστημα, ενώ αξιοσημείωτη αύξηση παρατηρείται για την

τρομοκρατία, με τις τριάντα δύο ομιλίες να φθάνουν τις σαράντα οκτώ. Φυσικά, η θεματική της ιδεολογίας δεν θα μπορούσε να ήταν ολοκληρωμένη χωρίς τις τοποθετήσεις που αφορούν την ίδια την ιδεολογία του κόμματος, οι οποίες από είκοσι επτά κατά την πρώτη κοινοβουλευτική περίοδο, παρουσιάζουν δραματική αύξηση φθάνοντας τις εξήντα τρεις αναφορές. Μετά από αυτή την εξέλιξη, μπορεί να υποστηριχθεί πως οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής παρά την έναρξη της δίκης που αφορά το κόμμα τους, δεν ένωσαν την ανάγκη να δείξουν ένα πιο ήπιο προφίλ, αντιθέτως, παρουσιάζονται αμετανόητοι μέσα από τις ρατσιστικές αναφορές τους για τους αλλοδαπούς διαμένοντες στην χώρα.

Μετά την κριτική και την ιδεολογία, σειρά έχει η θεματική της *οικονομίας*, με την ανάγκη καταγγελίας του μνημονίου να κατέχει κεντρική θέση στις ομιλίες των βουλευτών της Χρυσής Αυγής, για το οποίο οι πενήντα δύο αναφορές της πρώτης περιόδου τριπλασιάζονται, ενώ οι πενήντα τοποθετήσεις για το χρέος φτάνουν τις εβδομήντα πέντε, με αξιοσημείωτη άνοδο να παρατηρείται και για το νόμισμα της χώρας, με τις πέντε ομιλίες να αγγίζουν στη συνέχεια τις είκοσι τρεις. Με εξαίρεση την κατηγορία της εθνικής οικονομίας, για την οποία οι εκατόν έντεκα τοποθετήσεις που σχετίζονται με την σημασία της ενεργειακής εκμετάλλευσης στην οικονομική πορεία της χώρας φθάνουν τις ενενήντα έξι, τα υπόλοιπα θέματα που άπτονται της οικονομίας παρουσιάζουν αυξητική τάση. Η κριτική στην ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών από πενήντα έξι αναφορές φθάνει τις ενενήντα τρεις, ενώ η ανάγκη επενδύσεων και στήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αναδεικνύεται πλέον σε ενενήντα οκτώ τοποθετήσεις από τις εξήντα πέντε που πραγματοποιήθηκαν κατά το πρώτο διάστημα. Η πιο εντυπωσιακή άνοδος, ωστόσο, καταγράφεται, σχετικά με την ανάγκη στήριξης των αγροτών προκειμένου να αναπτυχθεί η οικονομία μέσω της πρωτογενούς παραγωγής, η οποία από είκοσι επτά αναφορές, ξαφνικά βρίσκεται στις εβδομήντα δύο. Τέλος, το άδικο και ασταθές οικονομικό σύστημα, το οποίο ευθύνεται μεταξύ άλλων και για την αδυναμία προσέλευσης νέων επενδύσεων, σχολιάζεται αρχικά σε εβδομήντα τρεις ομιλίες, ενώ στη συνέχεια γίνεται λόγος γι αυτό σε εκατόν τριάντα μία τοποθετήσεις.

Τελευταία θεματική για τους ακροδεξιούς βουλευτές αποτελεί η *επικαιρότητα*, η οποία και σε αυτή την περίπτωση αυξάνεται σε αναφορές κατά την δεύτερη κοινοβουλευτική περίοδο. Αν και σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 7, η εν λόγω θεματική συγκεντρώνει κατά το πρώτο εξεταζόμενο διάστημα εκατόν εξήντα δύο τοποθετήσεις, οι οποίες στη συνέχεια αυξάνονται στις διακόσιες εβδομήντα οκτώ, οι αναφορές που σχετίζονται με την επικαιρότητα, στην πραγματικότητα, είναι περισσότερες. Συγκεκριμένα, η εν λόγω κατηγορία πριν την έναρξη της δίκης της Χρυσής Αυγής συγκεντρώνει τριακόσιες σαράντα επτά ομιλίες, ενώ κατά την διάρκεια αυτής φθάνει τις τετρακόσιες εξήντα πέντε. Η διαφορά που προκύπτει μεταξύ των δύο αριθμών σχετίζεται με το γεγονός ότι στον πίνακα 7 αναφέρονται συγκεκριμένες υποκατηγορίες που εμπίπτουν στη θεματική της

επικαιρότητας, ενώ ο μεγαλύτερος αριθμός αναφορών σχετίζεται με θέματα που αφορούν τις συνολικές τοποθετήσεις για την επικαιρότητα, όπως συζητήσεις για νομοσχέδια, μηνόμια συνεργασίας με τρίτες χώρες αλλά και την ίδια την επικαιρότητα εν γένει. Σε επίπεδο ανάλυσης, λοιπόν, η παιδεία συγκεντρώνει τις περισσότερες τοποθετήσεις, οι οποίες για την πρώτη περίοδο φθάνουν τις σαράντα έξι, ενώ στη συνέχεια καταλήγουν στις ογδόντα οκτώ, με αιχμή του δόρατος την κατάσταση στα πανεπιστημιακά ιδρύματα αλλά και τον εθνικό προσανατολισμό που οφείλει να λάβει η παιδεία. Όσον αφορά τη σημασία της ναυτιλίας, που αποτελεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την χώρα, παρατηρείται μείωση στις τοποθετήσεις των βουλευτών, οι οποίες από είκοσι κατά την πρώτη περίοδο, πέφτουν στις δεκαπέντε. Κατά την δεύτερη εξεταζόμενη περίοδο, σημειώνεται τρομακτική αύξηση στις ρατσιστικές αναφορές κατά των ομοφυλοφίλων, καθώς πριν την έναρξη της δίκης της Χρυσής Αυγής υπάρχει μόνο μία, ενώ κατά την διάρκεια αυτής οι τοποθετήσεις φθάνουν τις είκοσι. Η εν λόγω κατάσταση, δεν σχετίζεται, ωστόσο, με κάποια αλλαγή στάσης των ακροδεξιών βουλευτών απέναντι στην εν λόγω κοινωνική ομάδα, αλλά με το γεγονός ότι κατά τη δεύτερη εξεταζόμενη περίοδο η συζήτηση για την διεύρυνση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας βρίσκεται στην επικαιρότητα. Προς αυτή την κατεύθυνση συντελεί η ψήφιση για το Σύμφωνο Συμβίωσης στις 22/12/2015, για το οποίο οι δύο αναφορές που συγκεντρώνει κατά την πρώτη κοινοβουλευτική περίοδο, δεκαπλασιάζονται στη συνέχεια, αλλά και η συζήτηση που πραγματοποιείται στην Ολομέλεια της Βουλής σχετικά με τη Νομική Αναγνώριση Ταυτότητας φύλου στις 10/10/2017. Οι επόμενες κατηγορίες που παρουσιάζουν σημαντική αύξηση μεταξύ της πρώτης περιόδου σχετίζονται με την έξαρση του προσφυγικού ζητήματος και την διαχείρισή του από την κυβέρνηση. Πιο συγκεκριμένα, οι αναφορές για την δράση των ΜΚΟ από τις τρεις τοποθετήσεις, φθάνουν τις είκοσι εννέα, ενώ και οι ομιλίες για την απόδοση ιθαγένειας αυξάνονται από τις δεκαπέντε στις τριάντα εννέα. Τέλος, η συζήτηση για την ανέγερση μουσουλμανικού τεμένους στον Βοτανικό, λόγω της σημαντικής παρουσίας μουσουλμάνων στην χώρα, από τις έξι ομιλίες που συγκεντρώνει κατά την πρώτη κοινοβουλευτική περίοδο, φθάνει τις είκοσι δύο κατά το επόμενο εξεταζόμενο διάστημα.

Στο τελευταίο κομμάτι της ανάλυσης του πολιτικού λόγου των βουλευτών της Χρυσής Αυγής ο ερευνητής αποπειράται να εξετάσει κατά πόσο υφίσταται κατανομή ρόλων εντός του εθνικιστικού κόμματος, όσον αφορά τις θεματικές για τις οποίες κάνει λόγο ο κάθε βουλευτής. Σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας, ο Νίκος Μιχαλολιάκος, λόγω και των περιορισμένων αριθμητικά ομιλιών του, αναμένεται να ασχολείται με ζητήματα κεντρικής πολιτικής σημασίας, όπως η οικονομία και η εξωτερική πολιτική της χώρας, ενώ ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος και ο εκπρόσωπος τύπου, Χρήστος Παππάς και Ηλίας Κασιδιάρης, λόγω του ρόλου τους να ασχολούνται περισσότερο με ζητήματα που άπτονται της

ιδεολογίας προκειμένου να συντηρήσουν το εκλογικό τους σώμα. Για να απαντηθεί το εν λόγω ερώτημα, ο ερευνητής επέλεξε να δει τις πέντε πρώτες θεματικές με τις περισσότερες αναφορές στους τρεις βουλευτές μεμονωμένα και να τις συγκρίνει μεταξύ τους αλλά και με τις κατηγορίες που προκύπτουν από την ανάλυση λόγου όλων των βουλευτών το εθνικιστικού κόμματος. Έτσι, λοιπόν, η κριτική στην κυβέρνηση λαμβάνει την πρώτη θέση μεταξύ όλων των βουλευτών⁴⁹. Στη δεύτερη θέση βρίσκονται για όλους τα πολιτικά κόμματα⁵⁰, με τον αρχηγό της Χρυσής Αυγής να διαφοροποιείται και η δεύτερη θεματική του να αφορά το μνημόνιο, για το οποίο συγκεντρώνονται είκοσι οκτώ τοποθετήσεις. Τα πράγματα αρχίζουν να περιπλέκονται στην τρίτη θεματική, η οποία για τον Νίκο Μιχαλολιάκο και τον Χρήστο Παππά είναι η εξωτερική πολιτική με είκοσι επτά και εβδομήντα τέσσερις ομιλίες αντίστοιχα, ενώ για τον Ηλία Κασιδιάρη στην τρίτη θέση έρχεται η πολιτική δίωξη του κόμματος με σαράντα έξι αναφορές, όταν για όλους τους βουλευτές ακολουθεί η παράνομη μετανάστευση με τετρακόσιες σαράντα έξι τοποθετήσεις. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση του Παππά παίζει ρόλο και το γεγονός ότι είναι Τομεάρχης Εξωτερικών και Εθνικής Αμύνης, Αλυτρώτου και Αποδήμου Ελληνισμού, ενώ και ο Κασιδιάρης δικαιολογείται, καθώς ως εκπρόσωπος τύπου κόμματος που είναι αποκλεισμένος από τα κανάλια, εύλογα καταγγέλλει την κατάσταση με κάθε ευκαιρία δημόσιας τοποθέτησης. Στην τέταρτη θέση δεν υπάρχει καμία κοινή θεματική, καθώς για τον αρχηγό του κόμματος είναι η κριτική στα πολιτικά κόμματα με είκοσι έξι αναφορές, για τον εκπρόσωπο τύπου σειρά έχει η παράνομη μετανάστευση με σαράντα ομιλίες, για τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο ακολουθεί η κριτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ με σαράντα πέντε τοποθετήσεις, ενώ για το σύνολο των βουλευτών την τέταρτη θέση λαμβάνει η εξωτερική πολιτική με τετρακόσιες είκοσι αναφορές. Η πέμπτη θεματική είναι κοινή για τον Χρήστο Παππά και το σύνολο των βουλευτών, με τα κοινωνικά ζητήματα να συγκεντρώνουν αντίστοιχα τριάντα οκτώ και τριακόσιες πενήντα δύο αναφορές. Όσον αφορά τον αρχηγό του κόμματος, το ενδιαφέρον του στην τελευταία θεματική στρέφεται στην παράνομη μετανάστευση με είκοσι τρεις τοποθετήσεις, ενώ ο εκπρόσωπος τύπου του κόμματος ασχολείται σε τριάντα επτά ομιλίες του με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ. Με βάση αυτή την ανάλυση φαίνεται να επιβεβαιώνεται η αρχική υπόθεση σχετικά με τις θεματικές που απασχολούν τους εν λόγω βουλευτές. Όντως, ο Νίκος Μιχαλολιάκος ασχολείται με ζητήματα «μεγάλης πολιτικής», όπως το μνημόνιο που επηρεάζει την εφαρμοζόμενη κυβερνητική πολιτική και τη μετανάστευση που με την σειρά της σχετίζεται και με την εξωτερική πολιτική της χώρας. Όσον αφορά τους εκπροσώπους του εθνικιστικού κόμματος, Κασιδιάρη και Παππά, μάλλον δεν

⁴⁹ Με τριάντα μία αναφορές από τον Μιχαλολιάκο, ογδόντα από τον Κασιδιάρη, εκατόν δεκαεννέα από τον Παππά και οκτακόσιες ογδόντα πέντε από το σύνολο των βουλευτών του κόμματος

⁵⁰ Για τα πολιτικά κόμματα πραγματοποιούνται πενήντα τοποθετήσεις από τον Ηλία Κασιδιάρη, ογδόντα τρεις από τον Χρήστο Παππά και πεντακόσιες δεκατρείς από το σύνολο των βουλευτών

επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι θα ασχολούνται περισσότερο με ζητήματα ιδεολογίας προκειμένου να διατηρήσουν τους ψηφοφόρους τους. Στην περίπτωση του Κασιδιάρη, μάλιστα, μόνο η θεματική της μετανάστευσης σχετίζεται με την ιδεολογία, ωστόσο, η συχνή αναφορά στην «πολιτική δίωξη» που βιώνει το κόμμα και η προβολή του ως «θύμα» του συστήματος, θα λέγαμε ότι συμβάλλει στην συναισθηματική κινητοποίηση του εκλογικού σώματος. Όσον αφορά, ποιος από τους τρεις βουλευτές επηρεάζει *περισσότερο* σε επίπεδο θεματικών τις ομιλίες του συνόλου των μελών της κοινοβουλευτικής ομάδας της Χρυσής Αυγής, μπορεί να υποστηριχθεί ότι τόσο ο Χρήστος Παππάς⁵¹, όσο και ο Νίκος Μιχαλολιάκος επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τα υπόλοιπα μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας του κόμματος σε επίπεδο θεματικών, αφού οι τέσσερις από τις πέντε είναι κοινές, αν και με διαφορετική σειρά προτεραιότητας. Πάντως, αξίζει να επισημανθεί ότι οι κατηγορίες που σχετίζονται με την επικαιρότητα, δεν συναντώνται σε κανέναν από τους τρεις βουλευτές, αλλά ούτε και στο σύνολο των βουλευτών. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, λοιπόν, πως οι βουλευτές μεμονωμένα αναφέρονται σε ζητήματα της επικαιρότητας προκειμένου να συντηρήσουν τους ψηφοφόρους τους σε τοπικό επίπεδο, στοιχείο που επιβεβαιώνεται, αν εξετάσουμε τον πολιτικό λόγο βουλευτών της περιφέρειας, όπως της Σωτηρίας Βλάχου (Χαλκιδική) και του Ιωάννη Αϊβατίδη (Κέρκυρα).

⁵¹ Αναφέρεται πρώτος γιατί έχει τις περισσότερες κοινές θεματικές με το σύνολο των βουλευτών στην ίδια σειρά (τρεις) σε σχέση με τον Μιχαλολιάκο που έχει μόνο την πρώτη θεματική στην ίδια σειρά με τους υπόλοιπους βουλευτές. Πάντως, ούτε ο Ηλίας Κασιδιάρης απέχει πολύ από τις θεματικές των υπολοίπων συγκεντρώνοντας τρεις κοινές θεματικές

Επίλογος

Η ραγδαία άνοδος των εκλογικών ποσοστών των ευρωπαϊκών κομμάτων της άκρας δεξιάς τα τελευταία χρόνια έχει αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον για την μελέτη της εν λόγω κομματικής οικογένειας. Στην παρούσα έρευνα, εξετάζεται η περίπτωση της ελληνικής Χρυσής Αυγής, η οποία, παρά την περιθωριακή παρουσία που είχε στην ελληνική πολιτική σκηνή από την ίδρυσή της στις αρχές της δεκαετίας του 1980, κατάφερε είκοσι χρόνια αργότερα να εισέλθει στο Εθνικό Κοινοβούλιο και να διατηρήσει τα ποσοστά της μέχρι και σήμερα περίπου στο 7%. Μετά την απόπειρα ορισμού των ακροδεξιών κομμάτων, σύμφωνα με τις τυπολογίες των Mudde και Ignazi, αλλά και την σύντομη αναφορά στις βασικότερες θεωρίες που εξηγούν την ενδυνάμωσή των εν λόγω κομμάτων, ασχοληθήκαμε με το κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό πλαίσιο που ευνόησε την εκλογική επιτυχία της Χρυσής Αυγής. Το μεγάλο κύμα μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ανεργία και την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής μεγάλης μερίδας του πληθυσμού, ως απόρροια της οικονομικής κρίσης, αλλά και ο ευρωσκεπτικισμός και η έλλειψη εμπιστοσύνης σε πολιτικά κόμματα και θεσμούς, παρείχε την πολιτική ευκαιρία στο ακροδεξιό κόμμα να ακουστεί ως εναλλακτική πρόταση. Οι προαναφερθείσες συνθήκες, ωστόσο, δεν είναι αρκετές για να οδηγήσουν ένα ακροδεξιό κόμμα στο Κοινοβούλιο. Στην περίπτωση της Χρυσής Αυγής, η στρατηγική που ακολουθήθηκε έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο, καθώς η ηγεσία του ακροδεξιού κόμματος επέλεξε, σε πρώτη φάση, μια αντι-μεταναστευτική ρητορική, μέσω της οποίας κατηγορούσε τους αλλοδαπούς για την αύξηση της εγκληματικότητας, την οποία συνδύασε με βίαιο ακτιβισμό έναντι των ξένων, ιδιαίτερα σε περιοχές με μεγάλο πληθυσμό μεταναστών, όπως ο Άγιος Παντελεήμονας, δημιουργώντας «*κάστρα*» με σκοπό την ορατότητά του σε τοπικό επίπεδο. Αυτή η στρατηγική είχε ως αποτέλεσμα την εκλογή του Νίκου Μιχαλολιάκου στο αξίωμα του δημοτικού συμβούλου στον Δήμο Αθηναίων τον Νοέμβριο του 2010. Μετά την πρώτη εκλογική επιτυχία, η πολιτική ατζέντα του κόμματος άρχισε σταδιακά να συμπεριλαμβάνει θέματα που άπτονταν της οικονομίας, με αιχμή του δόρατος την αντι-μνημονιακή στάση της Χρυσής Αυγής και την καταγγελία του πολιτικού προσωπικού της χώρας. Με τη νέα πολιτική ατζέντα το ακροδεξιό κόμμα κατάφερε, μεσούσης της οικονομικής κρίσης, να εισέλθει στο Εθνικό Κοινοβούλιο και να επιδείξει μια αξιοθαύμαστη σταθερότητα στα ποσοστά του, παρά τον ακραίο χαρακτήρα του και τις διώξεις που ακολούθησαν εξαιτίας της εξτρεμιστικής φύσης του και της εμπλοκής του στη δολοφονία του Παύλου Φύσσα και μιας σειράς άλλων αξιόποινων πράξεων. Στο κυρίως θέμα της, η παρούσα μελέτη επιχείρησε να απαντήσει στο ερώτημα «*τι απασχολεί την Χρυσή Αυγή στο Κοινοβούλιο*», αλλά και να εξετάσει κατά πόσο το εθνικιστικό κόμμα έχει θέσεις και για ζητήματα που δεν αφορούν την μετανάστευση και την οικονομία. Για να μπορέσει να απαντηθεί το εν λόγω ερώτημα, ο ερευνητής, μετά την κωδικοποίηση

των ομιλιών των βουλευτών, τους οποίους κατηγοριοποίησε σε δύο ομάδες, ανάλογα με την κοινοβουλευτική περίοδο κατά την οποία υπηρετούν το Εθνικό Κοινοβούλιο, συγκέντρωσε αριθμητικά όλες τις τοποθετήσεις για τις κεντρικές και περιφερειακές κατηγορίες που αναφέρονται, προκειμένου να αναδειχθεί η θεματολογία της Χρυσής Αυγής για κάθε εξεταζόμενο διάστημα. Μετά από ενδελεχή μελέτη των ομιλιών των βουλευτών της πρώτης περιόδου, προκύπτει το συμπέρασμα πως η Χρυσή Αυγή, δεν αποτελεί απλά ένα κόμμα, το οποίο ασκεί κριτική στην πολιτική ηγεσία της χώρας και τους δανειστές, παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες τοποθετήσεις της αφορούν την εν λόγω θεματική. Αντιθέτως, το ακροδεξιό κόμμα έχει την δυνατότητα να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη εναλλακτική πρόταση, μέσω των θέσεων του για διάφορα ζητήματα που ταλανίζουν την ελληνική κοινωνία, χωρίς να εξαντλεί την ρητορική του στο μεταναστευτικό ή το μνημόνιο, παρά την κεντρική θέση που κατέχουν οι δύο θεματικές στον κοινοβουλευτικό λόγο που αρθρώνουν τα μέλη του. Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνεται και κατά την δεύτερη κοινοβουλευτική θητεία της Χρυσής Αυγής στην Βουλή, ενώ, παράλληλα, καθίσταται δυνατή η σύγκριση της ρητορικής των δύο περιόδων, προκειμένου να απαντηθεί το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που σχετίζεται με το *«αν υπάρχει, και σε τι βαθμό, διαφοροποίηση της θεματολογίας των ακροδεξιών βουλευτών μετά την έναρξη της δίκης της Χρυσής Αυγής»*. Σε γενικές γραμμές, σημειώνεται αριθμητική αύξηση σε όλες τις θεματικές εκτός από αυτήν που σχετίζεται με τη Χρυσή Αυγή ως κόμμα, ενώ, ταυτόχρονα, παρατηρείται ριζοσπαστικοποίηση της ρητορικής του ακροδεξιού κόμματος αναφορικά με τις ρατσιστικές τοποθετήσεις για τους αλλοδαπούς διαμένοντες στην επικράτεια και τους ομοφυλόφιλους. Αυτό το γεγονός, πιθανόν σχετίζεται με την έξαρση του προσφυγικού ζητήματος, κατά το δεύτερο εξεταζόμενο διάστημα που συμπίπτει με την έναρξη της δίκης της Χρυσής Αυγής, αλλά και τη συζήτηση που υπήρχε για την διεύρυνση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, αν και, ακριβώς, λόγω της δίκης, θα περίμενε κανείς ένα πιο ήπιο προφίλ από τους βουλευτές του εξτρεμιστικού κόμματος. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο αυτής της σύγκρισης, ωστόσο, είναι ότι κατά την διάρκεια της δίκης, ενώ οι ρατσιστικές αναφορές των βουλευτών αυξάνονται, οι τοποθετήσεις που σχετίζονται με την *«πολιτική δίωξη»* που βιώνουν, μειώνονται, κάτι που λόγω του επίκαιρου χαρακτήρα της δίκης, θα ήταν αναμενόμενο να συμβαίνει αντίστροφα. Μετά την σύγκριση της ρητορικής των βουλευτών της Χρυσής Αυγής κατά τις δύο περιόδους, εξετάζεται και το ενδεχόμενο κατανομής ρόλων μεταξύ του αρχηγού, Νίκου Μιχαολιάκου, του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου, Χρήστου Παππά και του εκπροσώπου τύπου, Ηλία Κασιδιάρη, δηλαδή κατά πόσο ο καθένας από αυτούς δίνει βαρύτητα σε διαφορετικές θεματικές, ανάλογα με τον ρόλο που επιτελεί στο κόμμα, στοιχείο το οποίο εν μέρει επιβεβαιώνεται παρά τις κοινές θεματικές που απασχολούν και τους τρεις βουλευτές. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί πως σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η απόπειρα να απαντηθούν ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα που

σχετίζονται με τον κοινοβουλευτικό λόγο που εκφέρει το εξτρεμιστικό κόμμα, τα οποία, ωστόσο, με την σειρά τους δημιουργούν νέα ερωτηματικά, ειδικά, ενόσω η δίκη της Χρυσής Αυγής βρίσκεται σε εξέλιξη. Ωστόσο, ακόμα και αν δεν υπάρξει μεταστροφή στην ρητορική των βουλευτών, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η επικαιροποίηση των στοιχείων μέχρι την ολοκλήρωση της δίκης, κάτι που θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής έρευνας, προκειμένου να εξαχθούν συνολικά συμπεράσματα για τον τρόπο που αντιμετώπισαν οι βουλευτές τις κατηγορίες που τους απαγγέθηκαν. Επιπρόσθετα, μελλοντικά θα μπορούσε να εξεταστεί και η αντίδραση των ακροδεξιών βουλευτών για την Συμφωνία των Πρεσπών, καθώς το μακεδονικό ζήτημα κατείχε πάντα κεντρική θέση στην εξωτερική πολιτική της χώρας για την Χρυσή Αυγή, με τα μέλη της να πρωτοστατούν στις κινητοποιήσεις κατά της σύνθετης ονομασίας της γειτονικής χώρας.

Βιβλιογραφία

- Anastasopoulou, M. E. (2016). *The political discourse of Golden Dawn, 2009-2015 Systemicity and Antisystemicity*, ELIAMEP Working Paper No 73, March.
- Bélanger, É. (2004). Anti-partyism and Third- Party Vote Choice. A Comparison of Canada, Britain and Australia, *Comparative Political Studies* 37 (9) , 1054-1078.
- Betz, H.G. (2002). Rechtspopulismus und Rechtsradikalismus in Europa. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 2003/2, 251-264.
- Betz, H. G. (1998). Introduction, In: Hans-Georg Betz & Stephan Immerfall (eds.), *The new politics of the right: neo-populist parties and movements in established democracies*. Basingstoke: Macmillan: 1-10.
- Βερναρδάκης, Χ., (2007). Ευρωπαϊσμός και Ευρωσκεπτικισμός στην Ελλάδα. σε *Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2005-2006: Πολιτικές και κοινωνικές εκπροσωπήσεις- Ευρωσκεπτικισμός*, (επιμ.) Χριστόφορος Βερναρδάκης, Αθήνα: Σαββάλας, 147-164.
- Blee, K.M. (2007). Ethnographies of the Far Right. *Journal of Contemporary Ethnography*, 36: 2, 119-128.
- Βούλγαρης, Γ. (2012). Γιατί είναι επικίνδυνη η ΧΑ. Η υποβάθμιση του "δημοκρατικού κекητημένου". *Τα Νέα*, 15 Σεπτεμβρίου.
<https://www.tanea.gr/2012/09/14/opinions/giati-einai-epikindyni-i-xrysi-aygi/> [τελευταία πρόσβαση στις 9/12/2018].
- Γεωργιάδου, Β. (2014). Από την Εθνική Παράταξη στη Χρυσή Αυγή: Δεξιός Λαϊκισμός και Εξτρεμισμός στην Ελλάδα της κρίσης. Σε R. Melzer & S. Serafin. *Δεξιός Εξτρεμισμός στην Ευρώπη* (μτφ. Ε. Παπαδάκη). (σ. 81- 115). Αθήνα: Πόλις/ Friedrich-Ebert Stiftung.
- Γεωργιάδου, Β. (2004). Η εκλογική κοινωνιολογία της ακροδεξιάς ψήφου. *Επιστήμη και Κοινωνία*, τχ. 12 , 176-180.
- Dinas, E., Georgiadou, V., Konstantinidis, I. & Rori, L. (2016). From dusk to dawn: Local party organization and party success of right-wing extremism. *Party Politics* 108 Vol. 22(1) 80–92. DOI: 10.1177/1354068813511381. [Τελευταία Πρόσβαση: 9/12/2018]
- Doxiadis, A. & Matsaganis, M. (2012). National Populism and Xenophobia in Greece. *Open Democracy free thinking of the world*.
<https://www.opendemocracy.net/aristos-doxiadis-manos-matsaganis/national-populism-and-xenophobia-in-greece> [Τελευταία Πρόσβαση: 9/12/2018]
- Ελευθεροτυπία (2013). Φτώχεια, αδιαφορία και μνημόνια σκοτώνουν τη Δημοκρατία, Ελευθεροτυπία, 20 Απριλίου,
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=359007> [τελευταία πρόσβαση: 13/12/2018].

- Ellinas, A., A. & Lamprianou, I. (2016). How far right local party organizations develop: The organizational buildup of the Greek Golden Dawn. *Party Politics* 1-17. DOI: 11.1177/1354068816641337 [Τελευταία Πρόσβαση: 9/12/2018]
- Ετήσια Έρευνα για την Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς: Δείκτες Εμπιστοσύνης 2007-2015, Public Issue, 30 Nov 2015.
- Georgiadou, V. & Rori, L. (2014). Economic Crisis, Social and Political Impact: The new Right-wing Extremism in Greece. *Anuari Del Conflicte Social, Observatori Del Conflicte Social*. Barcelona, <http://revistes.ub.edu/index.php/ACS/issue/view/2013%20SOCIAL%20CONFLICT%20YEARBOOK/showToc> . [Τελευταία Πρόσβαση: 9/12/2018]
- Hainsworth, P. (2008). *The Extreme Right in Western Europe*. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Ignazi, P. (1997). New Challenges: Postmaterialism and the Extreme Right. M. Rhodes, P. Heywood & V. Wright (Eds) *Developments in West European Politics* (300- 319). London: Palgrave.
- Ignazi, P. (1996). The Crisis of Parties and the Rise of new Political Parties, *Party Politics* 2 (4), 549-566.
- Ivarsflaten, E. (2007): What unites right-wing populists in Western Europe?: Re-Examining Grievance Mobilization Models in Seven Successful Cases, *Comparative Political Studies*, 41:1, 3-23.
- Καφέ, Α., Γεωργιάδου, Β. & Λιαλιούτη, Ζ. (2018). Βία κατά μεταναστών στην Ελλάδα: Μία νέα βάση δεδομένων για το ρεπερτόριο δράσης ακροδεξιών ομάδων (1991-2017). *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής θεωρίας*. τχ. 37. Αθήνα: Gutenberg.
- Kitschelt, H. P. (1988). Left –Libertarian Parties: Explaining Innovation in Comparative Party Systems, *World Politics* 40 (2), 194-234.
- Lubbers, M., Gijsberts, M., & Scheepers, P. (2002). Extreme right-wing voting in Western Europe. *European Journal of Political Research* 41: 345-378.
- Μαρατζίδης, Νίκος (2013). Η απατηλή νοσταλγία του αυταρχισμού. *Η Καθημερινή*, 4 Μαΐου. <http://www.kathimerini.gr/734970/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-apatlh-nostalgia-toy-aytarxismoy> [τελευταία πρόσβαση: 13/12/2018]
- Minkenberg, M. (2013). The European Radical Right and Xenophobia in West and East: Trends, Patterns and Challenges. R. Melzer & S. Serafin (Eds.), *Right-wing extremism in Europe: Country Analyses, Counter- Strategies and Labor- Market oriented Exit Strategies*. (p. 77-101). Berlin: Friedrich- Ebert- Stiftung Projekt “Gegen Rechtsextremismus”.
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2010). The populist Radical Right: A pathological normalcy, *West European Politics*, 33:6, 1167-1186.
- Psarras, D. (2014). *The rise of the neo- Nazi party “Golden Dawn” in Greece: Neo-Nazi mobilization in the wake of the crisis*. Brussels and Athens: Rosa Luxemburg Stiftung.
- Public Issue (2012a) «Εκλογές 2012. Η ακτινογραφία της ψήφου», 30/7/2014

- Public Issue (2012b) «Εκλογές 6/2012. Η ακτινογραφία της ψήφου»
- Reif, K. & Schmitt, H. (1980). Nine second-order National elections; a conceptual Framework for the analyses of European Election Results, *European Journal of Political Research*, 8, 3-44.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*, SAGE.
- Silverman, D., (2001). Credible qualitative research. In D. Silverman, *Interpreting qualitative data* (2nd ed., 219-257). London: Sage.
- Smith, C. P. (Ed.) (2008). *Motivation and personality. Handbook of thematic content analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steinke, Ines (2004). Quality criteria in qualitative research. In Uwe Flick, Ernst von Kardoff & Ines Steinke (eds.), *A companion to qualitative research*, 184-190, London: Sage.
- The annual survey of Public Issue on Institutions, Public Issue, 13 Nov 2015
- Van Dijk, T.A., (2006). Discourse and manipulation. *Discourse and Society*, 6(2), 243-289.
- Van der Brug, W., Fennema, M. & Tillie, J. (2005). Why Some Anti-Immigrant Parties Fail and Others Succeed: A Two- Step Model of Aggregate Electoral Support. *Comparative Political Studies*, 38: 537-573.
- Χαλικοπούλου, Δ., Βασιλοπούλου, Σ. (2015). *Η Εθνικιστική Λύση της Χρυσής Αυγής: Κρίση του έθνους-κράτους και άνοδος της άκρας δεξιάς στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Ψαρράς, Δ. (2012). *Η Μαύρη Βίβλος της Χρυσής Αυγής*. Αθήνα: Πόλις.

Ηλεκτρονικές Πηγές

www.xryshaygh.com/kinima/ideologia

[τελευταία πρόσβαση στις 10/12/2018]

- <https://www.dianeosis.org/2016/02/eurobarometro-84/> [τελευταία πρόσβαση στις 12/12/2018]
- <http://www.ypes.gr/el/Elections/ElectionsEuropeanParliament/ResultsofElections/1999/> [τελευταία πρόσβαση στις 8/12/2018]
- <http://www.iefimerida.gr/news/113157/%CE%BF-%CF%86%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B2%CE%AD%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BE%CE%B7%CE%B3%CE%B5%CE%AF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC-%CF%80%CF%89%CF%82-%CE%BF-%CE%B2%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%B6%CE%AD%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF-%CF%83%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%C2%AB%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%B1%CE%BD%C2%BB-%CE%B1%CF%80%CF%8C-> [τελευταία πρόσβαση στις 8/9/2018]
- <https://www.iefimerida.gr/news/122733/%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%AD%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CE%B5-%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CE%AE-%CE%B1%CF%85%CE%B3%CE%AE-%CF%80%CE%AE%CF%81%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE>

[%BF%CF%8D%CF%82-
%CE%B1%CF%80%CF%8C-
%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-
%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF
%85%CF%84%CE%AD%CF%82-
%CF%84%CE%B7%CF%82](#) [τελευταία πρόσβαση
στις 5/2/2019]

- <http://www.xryshaygh.com/kinima/ideologia>
[τελευταία πρόσβαση στις 11/12/2018]
- <https://jailgoldendawn.com/2018/05/02/%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CE%AE-%CE%B1%CF%85%CE%B3%CE%AE-%CE%B1-%CE%B5-%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%8D%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BC%CE%B9%CF%87%CE%B1/> [τελευταία
πρόσβαση στις 23/11/2018]
- <http://www.tanea.gr/2014/01/14/opinions/triti-apopsi-i-xrysi-aygi-sto-edwlio/> [τελευταία
πρόσβαση στις 6/9/2018]
- <http://www.xryshaygh.com/kinima> [τελευταία
πρόσβαση στις 17/11/2018]
- <http://www.xryshaygh.com/kinima/thesis>
[τελευταία πρόσβαση στις 17/11/2018]
- http://www.xryshaygh.com/assets/files/xa_poli_tiko_programma.pdf [τελευταία πρόσβαση στις
17/11/2018]
- <https://jailgoldendawn.com/2014/04/11/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CE%AE%CF%82/> [τελευταία πρόσβαση στις 17/11/2018]
- <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/to-alhthino-katastatiko-ths-chrushs-aughs>
[τελευταία πρόσβαση στις 12/12/2018]

- <https://jailgoldendawn.com/%CE%B7-%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B7/> [τελευταία πρόσβαση στις 17/11/2018]
- http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B4%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%86%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1&dq= [τελευταία πρόσβαση στις 23/11/2018]
- http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B8%CE%AC%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82&dq= [τελευταία πρόσβαση στις 23/11/2018]

Παράρτημα

Χρονική Περίοδος (ανά τρίμηνα)	Κριτική	Χρυσή Αυγή	Οικονομία	Επικαιρότητα	Ιδεολογία-Εθνικισμός
7/2012- 9/2012	35	6	24	20	43
10/2012- 12/2012	70	21	44	39	59
1/2013- 3/2013	81	19	48	44	66
4/2013- 6/2013	64	13	46	52	69
7/2013- 9/2013	52	24	32	40	43
10/2013- 12/2013	62	50	35	27	53
1/2014- 3/2014	49	28	23	39	44
4/2014- 6/2014	35	29	12	24	29
7/2014- 9/2014	44	20	25	33	37
10/2014- 12/2014	53	38	38	39	44
1/2015- 3/2015	18	18	11	9	17
4/2015- 6/2015	69	39	31	39	47
7/2015- 9/2015	21	9	13	10	20
10/2015- 12/2015	91	37	72	45	80
1/2016- 3/2016	51	15	36	36	52
4/2016- 6/2016	79	27	60	37	69
7/2016- 9/2016	60	25	38	55	72
10/2016- 12/2016	77	27	59	62	63
1/2017- 3/2017	52	17	30	41	49
4/2017- 6/2017	46	16	29	34	35
7/2017- 9/2017	54	22	22	39	50
10/2017- 12/2017	67	16	48	48	64

Πίνακας 8. Συνολικές Αναφορές στις Θεματικές ανά Τρίμηνο

Κατηγορίες Κριτικής	Α' Κοινοβουλευτική Περίοδος	Β' Κοινοβουλευτική Περίοδος
ΜΜΕ	68	85
Σκάνδαλα	113	143
Ε.Ε. και ΔΝΤ	133	171
Ευρώπη	11	23
Κράτος Δικαίου	151	171
Δικαιοσύνη	84	58
Σύνταγμα	83	75
Δημοκρατία	41	79
Κριτική στην Κυβέρνηση	371	493
Κριτική στο Κοινοβούλιο	102	97
Πολιτικά Κόμματα	139	284
ΝΔ	21	251
ΠΑΣΟΚ	79	104
ΚΚΕ	17	32

ΣΥΡΙΖΑ	32	3
Αριστερά	8	19
Κριτική σε Προηγούμενες Κυβερνήσεις	10	24
Κομματικό Σύστημα	302	394
Νόμος Περί Ευθύνης Υπουργών	63	51
Κρατική Χρηματοδότηση Πολιτικών Κομμάτων	42	40
Ρουσφέτια	29	48

Πίνακας 9. Συνολικές Αναφορές στις Υποκατηγορίες της Κριτικής από τους Βουλευτές της κάθε Κοινοβουλευτικής Περιόδου

Κατηγορίες Χρυσής Αυγής	Α' Κοινοβουλευτική Περίοδος	Β' Κοινοβουλευτική Περίοδος
Δίκη Χρυσής Αυγής	131	89
Κριτική κατά της Χρυσής Αυγής από κόμματα	98	95
Κριτική/ Αποκλεισμός από ΜΜΕ	47	66
Βία κατά της Χρυσής Αυγής	28	36

Πίνακας 10. Συνολικές Αναφορές στις Υποκατηγορίες της Χρυσής Αυγής από τους Βουλευτές της κάθε Κοινοβουλευτικής Περιόδου

Κατηγορίες Οικονομίας	Α' Κοινοβουλευτική Περίοδος	Β' Κοινοβουλευτική Περίοδος
Μνημόνιο	52	152
Χρέος	50	75
Νόμισμα	5	23
Τράπεζες	56	93
Εθνική Οικονομία	111	96
Επιχειρήσεις/ Επενδύσεις	65	98
Αγροτικό Ζήτημα	27	72
Φορολογία	73	131
Εκποίηση Δημόσιας Περιουσίας	42	55
Προϋπολογισμός	33	49

Πίνακας 11. Συνολικές Αναφορές στις Υποκατηγορίες της Οικονομίας από τους Βουλευτές της κάθε Κοινοβουλευτικής Περιόδου

Κατηγορίες Επικαιρότητας	Α' Κοινοβουλευτική Περίοδος	Β' Κοινοβουλευτική Περίοδος
Παιδεία	46	88
Αθλητισμός	8	11
ΜΚΟ	3	29
Ιθαγένεια	15	39
Θρησκεία	18	11
Σύμφωνο Συμβίωσης	2	24
Ναυτιλία	20	15
Ανέγερση Μουσουλμανικού Τεμένους	6	22
Δημόσια Υγεία	34	32
Αντιρατσιστικό Νομοσχέδιο	6	3
Λαϊκές Αγορές	4	4

Πίνακας 12. Συνολικές Αναφορές στις Υποκατηγορίες της Επικαιρότητας από τους Βουλευτές της κάθε Κοινοβουλευτικής Περιόδου

Κατηγορίες Ιδεολογίας	Α' Κοινοβουλευτική Περίοδος	Β' Κοινοβουλευτική Περίοδος
Ψηφοφόροι	54	47
Ιστορία	23	38
Ιδεολογία	27	63
Παράνομη Μετανάστευση	156	284
Πρόσφυγες	3	95
Σύνορα	13	43
Ρατσισμός σε Ισλαμιστές	10	9
Ρατσισμός σε Ομοφυλόφιλους	1	20
Ρατσισμός κατά των Ελλήνων	33	37
Ζητήματα Νόμου και Τάξης	180	146
Εγκληματικότητα	56	54
Τρομοκρατία	32	48
Ένοπλες Δυνάμεις	100	68
Φυλακή	37	22
Κοινωνικά Ζητήματα	246	173
Ανεργία	113	94
Δημογραφικό	43	55
Αυτοκτονίες	91	43
Μετανάστευση Νέων	41	56
Άστεγοι	2	9
Ασιτία	2	5
Εξωτερική Πολιτική	174	231
Κύπρος	29	29

Τουρκία	80	145
Μακεδονία	35	50
Αλβανία	26	24
Γερμανία	29	33
Ρωσία	10	30
Αμερική/ NATO	14	37
Βουλγαρία	7	1

Πίνακας 13. Συνολικές Αναφορές στις Υποκατηγορίες της Ιδεολογίας από τους Βουλευτές της κάθε Κοινοβουλευτικής Περιόδου